

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

MEDYA OKURYAZARLIK DERSİ ALAN ÖĞRENCİLERİN
ŞİDDETİ ALGILAMA BİÇİMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ATCI

GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ

ŞUBAT 2022

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- . Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- . Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- . Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- . Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- . Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı, Soyadı: Mehmet ATCI

Tez Savunma Tarihi:

ÖZET

MEDYA OKURYAZARLIK DERSİ ALAN ÖĞRENCİLERİN ŞİDDETİ ALGILAMA BİÇİMLERİ

ATCI, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm ABD

Tez Danışmanı: prof. Dr. M. Emre KÖKSALAN

Şubat-2022, 95 sayfa

Bu tez çalışmasında, medya okuryazarlık dersini alan ve almayan öğrencilerin medyatik şiddeti algılama biçimleri araştırılmıştır. Buradan hareketle medya okuryazarlık dersinin toplumsal şiddetin anlaşılması ve çözümü noktasındaki katkısı açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışma Adıyaman ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarında okuyan öğrencilerle sınırlıdır. Bilgi toplama noktasında, öncelikle öğrencilerin medya okuryazarlık düzeyleri anket yöntemiyle ölçülmüş ve ardından derisi alan ve almayan öğrencilerin medyadaki şiddeti algılamaları görüşme yöntemiyle test edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlara göre medya okuryazarlık dersini alan öğrencilerin bu derisi almayan öğrencilere göre, medya okuryazarlık beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Dersi alan çocukların şiddet konusunda daha duyarlı oldukları, onun yaygınlaştırılması, çeşitlenmesi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin varlığını fark etme noktasında daha duyarlı olduğu görülmektedir. Ayrıca ders başarısının yüksek olması, medya okuryazarlık dersinin temel becerileri olan; erişme, analiz, değerlendirme ve iletme beceri düzeylerinin de yüksek olması gibi pozitif bir ilişkiyi de ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: şiddetin alınılanması, medya okuryazarlığı, toplumsal cinsiyet, öğrenci başarısı

ABSTRACT**WAYS OF PERCEIVING VIOLENCE AMONG MEDIA LITERACY COURSE STUDENTS**

ATCI, Mehmet

Master's Thesis, Department of Communication and Social Transformation

Thesis Advisor: Prof. Dr. M. Emre KÖKSALAN

February-2022, 95 pages

This study aims to investigate ways of perceiving mediatic violence among the students who enrolled in the media literacy course as well as those who did not. Based on this objective, it intends to demonstrate the role played by the media literacy course in terms of contributing to the understanding and solution of social violence. Sample of the study consists of children studying in public secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in Adiyaman. To collect data, the media literacy levels of the students were measured by the questionnaire method and then their perceptions of violence in the media were tested by the interview method. Results of the study indicate that the media literacy skill levels of the students who enrolled in the media literacy course were higher compared to the students who did not take it. Children who took the course turned out to be more sensitive about violence, its dissemination and diversification. They also had a higher level of awareness toward gender-based violence. Moreover, the high success levels of the participants of the course indicate to a positive relationship in terms of the basic skills of the media literacy course such as access, analysis, evaluation and communication skills.

Key words: reception of violence, media literacy, gender, student achievement.

İTHAF

Bu çalışmadaki amacım; günümüz eğitim koşullarında çocuklar için adeta vazgeçilmez bir “ihtiyaç” haline gelen kitle iletişim araçlarının ve bu araçların şiddet yönlü etkilerini ortaya çıkarmaktı. Özellikle çalıştığım Milli Eğitim camiasında belirgin ve bazen ürkütücü boyutlarını sezdiğimiz medya etkisini araştırmak temel kaygımdı. Bu süreç zarfında beni yalnız bırakmayan, her türlü soruma içtenlikle cevap veren, hoş gören, sabreden değerli hocam sayın Prof. Dr. Mustafa Emre Köksalan’a teşekkürlerimi sunarım. Abant İzzet Baysal Üniversitesi lisans dönemin tanıdığım, duruş, hayat algısı ve akademik başarısına hayran olduğum sevgili sınıf arkadaşım Doç. Dr. Adnan ALTUN’a ve sevgili Yuşa BERGUT’a katkılarından dolayı çok minnettarım. Yine bu çalışmanın başlamasından bu yana oyun zamanlarından çaldığım sevgili çocuklarım; Ekin Eren, Barış Hebung ve Berfin Yağmur’dan özür dileyerek gösterdikleri hoşgörüyü teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez çalışmamı; içinde hiç bitmeyen öğrenme ve öğretme ateşi yanan sevgili babam Mustafa ATCI’ya ve her türlü zorlukta onun yanında duran biricik annem Behiye ATCI’ya ithaf ediyorum.

Mehmet ATCI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İTHAF.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1
A. Çalışmanın Önemi ve Konusu.....	3
B. Araştırmanın Yöntemi ve Evreni	4
C. Hipotezler	5
D. Kapsam	6
E. Odak Grup Tartışmalarının Kapsamı ve Alımlama Yöntemi Üzerine	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ŞİDDET KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ: LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	9
1.1.1.Şiddet Kavramı.....	9
1.1.2. Şiddet Türleri.....	9
1.1.2.1. Meşru Şiddet	10
1.1.2.2. Kadına Yönelik Şiddet.....	12
1.1.2.3. Cinsel Şiddet	13
1.2 TELEVİZYONDA ŞİDDETTİN YENİDEN ÜRETİMİ: LİTERATÜR İNCELEMESİ..14	
1.2.1 Şiddetin Yeniden Üretiminde Televizyonun Etkisi.....	14
1.2.2 Televizyon Şiddet İlişkisi.....	16
1.2.3 Medya- Çocuk İlişkisi.....	18
1.2.4. Medyanın Çocuk Üzerindeki Etkisi.....	19
1.2.5. Etki Çalışmaları Geleneğine Kısa Bir Bakış	21
1.2.6. Televizyonun Etkilerine Dair Eleştirel Yaklaşımlar	24

1.2.6.1. Liberal Kurama Göre Televizyonun Etkisi.....	25
1.2.6.2. Eleştirel Kurama Göre Televizyonun Etkisi.....	26
1.2.7. Televizyon Şiddetinin Etkileri.....	27
1.2.8. Etki Çalışmaları Geleneğinde Şiddetin Ele Alınma Biçimleri.....	29
1.2.8.1. Yetiştirme Kuramı.....	29
1.2.8.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	30
1.2.8.3. Katharsis (arınma) Kuramı.....	30
1.3. ETKİ ÇALIŞMALARI VERSUS KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR: ETKİ SORUNSALINA KÜLTÜREL BİR CEVAP.....	31
1.3.1. Frankfurt Okulu.....	32
1.3.2 Kültürel Çalışmalar.....	32
1.3.3 Feminist Kültür Analizleri.....	33
1.3.4 Kitle Kültürü ve Endüstrisi.....	35
1.3.4.1 Kültürel Kimliğin Oluşumunda Medya.....	36
1.4 MEDYATİK ŞİDDETE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM OLANAĞI OLARAK MEDYA OKURYAZARLIĞI.....	37
1.4.1 Medya Okuryazarlığı Nedir?	37
1.4.2 Medya Okuryazarlığı Neden Gereklidir?.....	39
1.4.3 Medya Okuryazarlığına Yönelik Yaklaşımlar.....	41
1.4.3.1. Korumacı Yaklaşım.....	41
1.4.3.2. Eleştirel Yaklaşım.....	42
1.4.4. Medya Okuryazarlık Eğitimi.....	43
1.4.4.1. Dünyada Medya Okuryazarlık Eğitimi.....	46
1.4.4.2. Türkiye’de Medya Okuryazarlık Eğitimi.....	48

1.4.5. Medya Şiddetine Karşı Medya Yetkinliği Olarak Medya Okuryazarlığı.....	52
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. Nicel Bulgular.....	56
2.1.1. Ölçeğin Güven Düzeyi.....	56
2.1.2. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Cinsiyet	56
2.1.3. Öğrencilerin Medya Okuryazarlık Düzeyleri.....	57
2.1.4. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Başarı Durumları	58
2.1.5. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Sınıf Düzeyleri	59
2.1.6. Anket Ölçeğinin Korelasyon Analizi	60
2.1.7. Nicel Verilere İlişkin Tartışmalar	61
2.2. Nitel Bulgular.....	62
2.2.1. Şiddet İçerikli TV Metin Örneği Olarak “Arka Sokaklar” Dizisi.....	62
2.2.2. Medya Okuryazarlık Dersi Alan ve Almayan Öğrencilerin şiddet Alımlamaları.....	63
2.2.3. Medya Okuryazarlık Dersinin Şiddet Konusunda Oluşturduğu duyarlılık ve Bilinç.....	65
2.2.4. Medyadan En Çok Kimler Etkileniyor?	67
2.3. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	69
KAYNAKLAR.....	76

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Ölçeğin güven düzeyi.....	56
Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre T-testi Analizi	56
Tablo 3. Medya okuryazarlık değişkenine göre T- testi analizi	57
Tablo 4. Ankete katılan öğrencilerin medya okuryazarlık alan/almayan dağılımı	58
Tablo 5. Not düzeyine göre Anova testi analizi	58
Tablo 6. Anova testi (sınıf değişkenine göre)	60
Tablo 7. Ölçeğin korelasyon analizi	60
Tablo 8. İnternet kullanım süreleri	67
Tablo 9. Medyadaki şiddetin etkisi	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1. Sınıf düzeyleri (pasta grafik).....	59
---	----

GİRİŞ

Medya araçlarını tanımak medyanın ne olduğunu tanımlamaktan geçer. Onun ne olduğunu tanımlamak zor olsa da medya kavramı gazete, dergi, televizyon, internet, bilgisayar, sinema gibi görsel ve işitsel özellikler gösteren ve içerdikleri mesajları kişilere sunan her türlü kitle iletişim aracının bütünüdür denebilir. Medya araçları, bilgilendirme, kamuoyu oluşturma, mevcut kültürel yapının sürdürülmesi, insanların eğlenmesi, haber sunumu gibi işlevler üstlenmiştir. Kitle iletişim araçları tüm bu işlevleri yerine getirirken kurgusal maske kullanır. Problem de tam olarak buradan başlamaktadır.

Günümüz dünyasında medya, tahminleri aşan bir güce kavuşmuştur. Bugün medya araçları çok fazla gerekli/gereksiz bilgi paylaşımı yapmaktadır. Her geçen gün bu artmaktadır. Bu durum medyanın etki alanını artırırken gücüne de güç katmaktadır. Çoğu zaman kendimizi “düşünen”, “tenkit eden” ve ona göre tavır belirleyen bireyler olarak görürüz. Oysa çevremizde bizleri dört koldan kuşatmış ideolojiler, mesaj kodları ve algı yönelticiler sarmış durumdadır. Reklam afişleri, günün büyük bölümünde açık kalan televizyon, arabadaki radyomuz, her an açık internet bağlantılı akıllı telefonumuz, gazeteler ve daha birçok medya aracı bizlerin karar vermesinde oldukça söz sahibi olduklarını görüyoruz. Kitle iletişim araçları farkına bile varılamayan bir üst akılla belli konulardaki algı yönetiminden ziyade yeni ilişkiler, yeni doğrular ve dolayısıyla yeni bir dünya inşa etme gücünü elinde bulundurmaktadır. Kitle iletişim araçlarının mesajı yayma ve inşa etme gücünü test ettiği insanlar üzerine olan ilişkiyi düşünmek sadece bilimsel bir mesele değil aynı zamanda herkesin bir etik sorumluluğudur (Paker, 2015:129).

Göreceli olarak yeni ve güçlü bir mesaj merkezi olan kitle iletişim araçlarının bu gücüne karşı bireylerin kendilerini korumaları medyayı tanımaları, onu anlamaları ve okumaları konusundaki donanımla ilgilidir. Bu son cümle bizleri medya okuryazarlığı nedir sorusunu eğilmeye itmektir. Medya okuryazarlığı; medya araçlarını tanımayı, bunlardan gelen mesaj içeriklerini okumayı, yorumlamayı, oradaki bilgileri değerlendirilmesi ve sentezlenmesi ile gerektiğinde kendi medyasını oluşturma sürecine verilen addır. Bireyin medya okuryazar olabilmesi medya okuryazarlık eğitimini almasına bağlıdır. Medya okuryazarlığı eğitimi; medyadan gelen tüm mesaj ve içerikleri doğru kabul eden pasif izleyici ve okuyucu yerine, medyadan gelen tüm içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiren bireyler olma özelliği kazandırmaktır (Büyükbaykal, 2018:33). Medya okuryazarlık eğitiminin alınmaması bireyi kitle iletişim araçları karşısında adeta pasif bir kişi haline

getirirken onu medya gücünü kullanan sermaye, sistem, iktidar gibi unsurlar tarafından yönlendirilmesi de kolay olmaktadır.

Bu çalışmadaki temel araştırma konusu olan şiddetin yeniden üretimi ve kitle iletişim araçlarının bu yeniden inşa ettiği şiddetin yayılımında nasıl öncülük ettiği noktaları irdelenmiştir. Medya okuryazarlığı eğitimi almış bireylerin medyatik şiddeti algılamaları, örtük şiddeti görme becerileri, cinsiyetçi yaklaşımları tespit etme yeteneklerinin daha güçlü oldukları değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu eğitimi almamış kişilerin yukarıda bahsedilen durumları algılamaları, bunları yorumlamaları ile bunlara karşı gereken tavrı takınmaları daha zor olduğu düşünülmüştür. Bu araştırma kitle iletişim araçlarının birey algısı ve davranışları üzerindeki etkisini ortaya koymak, şiddetin yeniden üretimi, çeşitlenmesi ve yayılmasının doğurabileceği sorunları ortaya koyarak medya okuryazarlık eğitiminin önemini vurgulamayı amaç edinmiştir. Buradan hareketle tezin üzerinde durduğu sorular şu şekildedir;

- 1- Milli Eğitim Bakanlığı'nın medya okuryazarlık eğitimi kapsamında bulunan öğrencilerin (bu çalışmada 6,7 ve 8. Sınıflar baz alındı.) medya okuryazarlık becerileri düzeyi nasıldır?
- 2- Medya okuryazarlığı dersini alan öğrencilerin medyadaki şiddeti görmeleri, algılamaları ve buna karşı bir tavır almaları ile bu dersi almayan öğrencilerin medyadaki şiddeti görmeleri, algılamaları ve buna karşı tavırları nedir?
- 3- Elde edilecek sonuca göre medya okuryazarlık dersinin medyatik şiddet konusunda duyarlılık ve bilinç oluşturma etkisi var mıdır?

Araştırmamızın sonucunda medya okuryazarlığı dersi eğitimi alan öğrenciler ile bu dersi almayan öğrencilerin arasında okuryazarlık becerileri diye sıraladığımız erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ayrıca, sınıf düzeyi değişkeni ile öğrencilerin notları değişkenlerinin de istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermiştir. Buna bağlı olarak 8. Sınıfların diğer alt sınıflara göre medya eğitimi becerilerinin dersi almayan öğrencilere göre daha gelişmiş oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Okul başarıları yüksek öğrencilerin de not ortalamaları daha düşük olan öğrencilere göre daha iyi düzeyde oldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerle yapılan odak grup tartışmaları sonucunda da medya okuryazarlık eğitimi alan öğrencilerin diğer öğrencilere göre şiddeti algılamaları biçimleri arasında belirgin farklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın ana gövdesini oluşturan medya okuryazarlığı ve bu dersin muhatapları olan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin bir ülkenin yarını olması gerçeğinden hareket ettiğimizde, onların yetişmesinin yaşanabilir gelecek inşalarında önemli olduğu görülmektedir. Toplumsal barışın sağlanması, şiddetin minimize edilmesi, medyayı iyi

okuyan, analiz eden ve eleştirel yaklaşım becerisi edinen bireylerle mümkündür. İktidar ve sermaye sahipleriyle diğer güç odakları, medya araçlarını kontrol ettikleri gerçeğinden hareketle toplumları kendi çıkar ve statükolarını korumak amacıyla yönlendirmektedir. Buna karşı yegâne silah öğrencilerimizin medya okuma yazma becerilerinin üst seviyeye taşınmasıdır.

Bilgi toplama yöntemi olarak anket uygulanmış nitel araştırma yoluyla veriler analiz edilmiştir. Ayrıca medya okuryazarlık dersini alan ve almayan birer grupta bir mülakat yapılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlarda medya okuryazarlık temel becerileri olan erişme, analiz, değerlendirme ve iletme konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Söz konusu becerilerin bu dersi alanların dersi almayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç medya okuryazarlık dersinin önemini ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu tez çalışması Adıyaman il ve ilçelerini kapsayan bir evrenle sınırlıdır. Aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı medya okuryazarlığı dersini ortaokul kademesinde seçmeli ders olarak okutması nedeniyle çalışmanın ortaokul öğrencileriyle sınırlandırılmasını gerektirmiştir. Medya okuryazarlık düzeyi becerileri ölçeğinin sorularının düzey olarak daha iyi algılanması açısından 5. sınıflar kapsam dışı bırakılmıştır.

A. Çalışmanın Önemi ve Konusu

Günümüz dünyasında şiddetin yarattığı toplumsal ve kişisel sonuçlar düşünüldüğünde bunun temellerine ve gerekçelerine ulaşmak önem arz etmektedir. Yaşanılabilir bir çevre dolayısıyla yaşanılabilir bir dünya yaratmanın önemli bir ayağı da şiddet eylemini toplumda minimize etmektir. Diyaloğun, hoş görmenin, empatinin yaygınlaşması ve “öteki”nin dışlanmanın son bulması; diğerini kabul etmenin, çevreye, hayvana ve insana zarar vermemenin dünyanın geleceğine büyük katkısı olacaktır. Bununla beraber iletişim imkânlarının bu düzeyde yaygınlaşması, küreselleşmenin hızlanması beraberinde şiddetin de buna paralel yaygınlaşması ve çeşitlenmesi söz konusudur. Medya araçlarının ucuzlaması ve ulaşmanın kolay olması özellikle çocuk ve gençlerin medya araçlarını gün içinde çok uzun süre kullanmaları bu araştırmanın konusunu ve önemini anlatmaktadır. RTÜK’ün 2013 yılında yaptığı “Türkiye’de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlığı Araştırması” na göre ülkemizde 1 ve 12. Sınıflarında eğitim gören çocukların (6-18 yaş) örneklem grubunun 2 saat 39 dakika cep telefonu, 1 saat 55 dakika televizyon, 1 saat 48 dakika internet, 1 saat 34 dakika bilgisayar, 1 saat 32 dakika kitap-dergi-gazete, 58 dakika radyo olacak şekilde medya

araçlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır (RTÜK, 2013) yine RTÜK tarafından yayımlanan bir araştırmada ise Türkiye'deki öğrencilerin yeni medya kullanım düzeyinin %78 olduğu tespiti yapılmıştır (RTÜK, 2016:26, 153). Medya araçları bu yaygınlıkta toplumsal hayatın parçası olması ve medya etkisine daha açık olan çocukların medyatik şiddetten etkilenmeleri toplumsal şiddeti artırmaktadır. Bu gerçekten hareketle medya okuryazarlık becerisinin önemi ortadadır. Dolayısıyla bu dersi alan ve almayan öğrencilerin medyadaki şiddeti algılamaları noktasında belirgin farkların olması beklenmektedir. Bu araştırma medya okuryazarlık dersini alan ve almayan öğrencilerin şiddeti algılama biçimlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Yine bu çalışma medya okuryazarlık dersinin önemini vurgularken aynı zamanda şiddetin öğretilmesi ve çeşitlenmesi ve yayılımında medyanın etkisi üzerine yapılan bir araştırma özelliği gösterir.

B. Araştırmanın Yöntemi ve Evreni

Bu çalışmada nicel ve nitel desenlerin karması olan bir yöntem kullanılmıştır. Bu başlığın altında iki yönetime dair ayrıntılı bilgi verilecektir.

Medya okuryazarlık düzeyini ölçen ölçek, medya ve medya araçları basılı ve elektronik bütün ortamları kapsamaktadır. Kitap, gazete, radyo, televizyon, internet, bilgisayar, akıllı telefonlar bu kapsamın içerindedir. Ölçekte; erişme (11 madde), analiz (15 madde), değerlendirme (7 madde) ve iletme (12 madde) olacak şekilde toplam 45 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçek ile aşağıda sıralanan sorulara cevap aranmıştır;

- Öğrencilerin medya okuryazarlık becerileri ve eğilimlerinin düzeyleri hangi seviyededir?
- Medya okuryazarlık becerileri ve eğilimleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin okuryazarlık beceri düzeyleri ve eğilimleri okudukları sınıf düzeylerine göre değişkenlik göstermekte midir?

Medya okuryazarlık beceri ve eğilimleri öğrencilerin başarı düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır? Bu açıdan bakıldığında nicel ölçekle muhatap alınan öğrencilerin medya içeriklerine erişme, analiz, değerlendirme ve iletme beceri düzeylerini ortaya çıkarması beklenmektedir. Ölçeğin güven düzeyinin yanında medya okuryazarlık alt boyutlarında temel medya okuryazarlığı becerileri olarak erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri de ölçülmüştür. Ölçeğin güven düzeyi 0,94 olarak gözlemlenmiştir. Katılımcıların %60,8 i kadın, 165 i erkek olmak üzere toplamda 421 öğrenci bu ankete katılmıştır.

Ölçek, Erişti, B ve Erdem, C.'nin 2017 yılında "Development of a media literacy skills scale" başlığıyla yayımlanan makalelerinden alınmıştır. Araştırmamız açısından düşünüldüğünde ölçülmek istenen unsurlar alt boyutlarıyla ölçülmüş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu açıdan baktığımızda ölçek istenen düzeyde çalışmıştır denebilir. bu ölçekte elde edilen verilerin frekans analizi, t- testi ve anova analizleri de yapılmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz ölçek ile öğrencilerin medya okuryazarlık beceri düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak araştırma konumuz olan öğrencilerin şiddet alımlamaları konusunda bize bilgi vermemektedir. Medya okuryazarlığı dersini alan öğrenciler ile bu dersi almayan öğrencilerin şiddeti algılama biçimleri arasında bir fark olduğu hipotezinden hareketle yarı yapılandırılmış sorular hazırlanarak yapılan niteliksel araştırma yöntemi seçilmiştir. Öğrencinin medya okuryazarlık düzeyleri yukarıda bahsedilen ölçekle belirlendikten sonra medya okuryazarlık düzeyinin "şiddet alımlaması" na etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Yani medya dersi alan öğrenci ile bu dersi almayan öğrencinin şiddeti alımlama biçimlerini ortaya koymak için nitel bir yöntem olan odak tartışma grupları oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış sorulardan örülü hazırlanan tartışma grupları ile şiddet içeren bir dizi (Arka Sokaklar) izlenmiş, ardından dersi alan ve almayan öğrenci gruplarıyla oluşturulmuş odak gruplarla şiddet alımlamaları irdelenmiştir. Böylece yaptığımız odak grup tartışmasıyla öğrencilerin, neyi şiddet olarak algıladıkları, medyatik şiddeti görüp görmemeleri, görüyorlarsa ne düzeyde gördükleri ve bu şiddete karşı geliştirdikleri tavırlarının ne olduğunu anlamaya çalıştık. Öğrencilerle odak grup tartışması yoluyla şiddet alımlamaları hakkında bilgiler toplanmış ve bu bilgiler içerik analizi şeklinde irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Bu yolla özel hedefimiz olan medya eğitimi dersi alan öğrenciler ile dersi almayan öğrenciler arasındaki şiddeti algılama biçimleri arasındaki fark ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Adıyaman ilindeki ortaokul öğrencileri örneklem olarak seçilmiştir. Medya okuryazarlık düzeyini ölçen ankete 421 öğrenci katılmıştır. Ayrıca Adıyaman-Çelikhan ilçesinden medya okuryazarlık dersini alan ve almayan iki grup öğrenci ile mülakat soruları hazırlanarak yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Bu araştırma Adıyaman-Merkezdeki ortaokullarında okuyan ve Çelikhan ilçelerindeki öğrencilerle sınırlıdır.

C. Hipotezler

Bu araştırmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

- 1- Medya okuryazarlık düzeyi ve eğilimleri cinsiyete farklılık göstermektedir.
- 2- Medya okuryazarlık beceri ve eğilimleri ile sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir.

- 3- Medya okuryazarlık beceri ve eğilimleri öğrencilerin başarı düzeylerine göre farklılaşmaktadır.
- 4- Medya okuryazarlık dersi alan öğrencilerin şiddet unsurlarını tespit etmeleri daha kolaydır.
- 5- Öğrencilerin ders başarısı ile şiddete karşı tavırları arasında belirgin bir paralellik vardır.
- 6- Öğrencilerin cinsiyetine değişkenine göre şiddeti alımlama biçimleri arasında belirgin bir fark yoktur.
- 7- Medya okuryazarlık dersi alan öğrenciler şiddete karşı tavır belirlerler.

D. Kapsam

Günümüz medya araçlarının bu kadar yoğunluklu bir şekilde hayatımızın merkezine girmesi, insanların adeta onsuz yapamaması sonucunu doğurmuştur. O halde onunla nasıl yaşam sorusu ağırlık kazanmıştır. Medyanın insan üzerindeki muazzam etkisi olumlu ve olumsuz yönlü olabilmektedir. Şiddet olgusunun toplumsal ve bireysel tahribatının büyüklüğü, toplumdaki barış ortamına zararı göz önüne alındığında şiddetin biran önce toplumda en aza indirmenin yolları düşünülmelidir. Bu çalışmadaki temel kaygımız medyanın olumsuz etkilerinden biri olan şiddet, onun yayılması, öğretilmesi ve yeniden üretilmesi noktasında medyanın olumsuz etkide bulunduğuudur. Bu bağlamda söz konusu olumsuz etkinin minimize edilmesi, bireyin medya karşısında savunmasız kalmaması için onun medya okuryazar olması gerekmektedir. Medya dersi alan öğrencilerin medyatik şiddeti algılamaları, bu karşı tavır takınmaları ve şiddetin önlenmesinde topluma katkı sunacakları beklenmektedir.

Araştırmada kapsam olarak Adıyaman ili ve ilçelerindeki ortaokul öğrencileri (6,7 ve 8.sınıf) ile sınırlıdır. Araştırmanın yöntemi olarak nitel ve nicel araştırma yöntemi olan karma yöntem kullanılmıştır. Öncelikle 421 ortaokul öğrencisine “medya okuryazarlık düzeyleri” ni ölçen bir anket uygulanmıştır. Ayrıca medya okuryazarlık dersini alan ve almayan iki odak grupta yarı yapılandırılmış sorularla bir görüşme yapılarak elde edilen veriler yorumlanmıştır.

E. Odak Grup Tartışmalarının Kapsamı ve Alımlama Yöntemi Üzerine

Alımlama analizi konusuna geldiğimizde, alımlama, genel bir kavram olarak medyayı takip eden izleyicilerin medya içerikleriyle ilgili ne düşündükleri, kodlamaları, algıları ve kavrayışları demekse, alımlama analizi ise medya içeriğinin mesela televizyonun ortaya koyduğu anlam ile onu izleyenlerin oluşturduğu anlam ilişkisini ortaya çıkarmayı amaçlayan yöntemdir denebilir. Bu durumda izlerkitlenin sosyal yapısı dini özellikleri, cinsiyetleri,

yaşları, eğitim durumları gibi birçok değişken bu noktada önem kazanmaktadır. İzleyiciler egemen-hegemonik bir yerde olduğu gibi uzlaşıcı ve ya tamamen karşıt kodlarla içeriği anlamlandırabilir. İzleyiciler okuma stratejilerini asıl olarak bir sınıfsal paradigma vasıtasıyla kavrarlar ve izleyiciler söz konusu paradigma çerçevesiyle sıkışmıştır (Stevenson, 2006'dan akt. Sarı, 2014:247).

Alımlama analiz çalışmaları televizyonun yaygınlaşmaya başladığı yıllardan bu yana devam etmektedir. Bu araştırmalardan en önemlilerden bir tanesi Morley'in "*Nationwide Audience*" adlı çalışmasıdır. Marley bu çalışmasında BBC'nin güncel olayları konu alan *Nationwide* programında kullanılan dile odaklanmış ve izleyiciye karşı kullandığı ideolojik ve ayırt edici dille ilgilenmiştir. İzleyici gruplarıyla görüşmeler yaparak veriler toplar ve topladığı verileri egemen, müzakereci ve karşıt okuma kavramları çerçevesinde değerlendirir. Yine Marley'in *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure* isimli çalışmasında televizyon izleme pratiğini, gündelik ev içi ve sosyal bir faaliyet olarak inceler. Buradaki amacı televizyonun farklı ailelerde nasıl kullanıldığını ortaya koymaktır. Çoğu ekonomik olarak alt gelirli işçi sınıfı ve orta sınıf aileleridir. Burada elde ettiği verilerden biri cinsiyet temelli iktidar işleyişinin, ev bağlamındaki televizyon izleme pratiğinin güçlü bir belirleyici olmasıdır. Çalışmada erkek izleyiciler televizyonu kesintisiz izlerken kadınlar televizyon izlemeyi sosyal bir aktivite olarak devam ettirmekte yani televizyon izlerken aynı zamanda gündelik işlerine de devam etmektedir (Sarı, 2014:247-248).

Bu durumda İngiliz kültür çalışmalarından biraz söz etmek gerekecek. Kültürel çalışmalar 1970-1990 yılları arasında oldukça büyük bir gelişme sağladılar. İngiliz ve Amerikan hareketi *Cultural Studies* o zamana kadar kitle kültürü çizgisinde yürütülen çabaların bir bütünü olarak algılandı (Maigret, 2019:187). İletişim araştırmalarında eski "üstün kültür" anlayışını reddederek "öteki" kültür alanlarının zenginliğini önemseyen bir anlayışta kültürel araştırmalar yeni bir yol tuttular. Dominique Pasquire alımlama çalışmalarının çeşitli araştırma geleneklerinin kendi aralarında iç içe geçtiği bir alan olduğunu söylerken bu alanda da çalışmaların içerik ve izleyiciler noktasında iki unsurun varlığına işaret eder. Alımlama çalışmaları konusunda üç geleneğin varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki edebiyat çalışmalarıdır. Edebi eserin anlamını okuyucu kendi hayat pratiğine göre yorumlar ve deneyimleri onu şekillendirir. Kültürel çalışmalar ise Roland Barthes'in semiyolojisiyle mesajların içerisine egemen ideolojik mantığını da benimsemişlerdir. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı ise bireyin daha aktif olduğu ve medya mesajlarını kendi

yararına kullanan aktif izleyici fikri ağırlık kazanmaktadır (Pasquier, 1997'den akt. Şakı Aydın, 2007:120).

Etki araştırmalarına kısaca göz gezdirmek gerekirse ilk araştırmaların televizyonun güçlü etkisinden bahseden güçlü etkiler paradigmasından başlamak gerekir. Yine bu dönemdeki araştırmalar genelde televizyon ve radyonun olumsuz etkileri üzerinde durur. Örneğın McQuail ve Windahl kitle iletişim araştırmalarının ilk olarak 20.yüzyılın başından önceleri kitle basın araçlarının olumsuz etkileri ve sonrasında sinema ve radyonun toplumsal ahlak üzerinde oluşturduğu olumsuzluklara yoğunlaşmıştır. Bu yaklaşım göre medya, toplumdaki yozlaşmanın, uyuşma, kandırılma, zihin bulandırma ve şiddete teşvik gibi problemlerin baş sorumlusuydu. Medya araçları toplumsal düzenin sağlanması açısından ciddi bir tehdit olarak algılanıyordu (Özçetin, 2018: 86). Daha sonraki süreçte kitle iletişim araçlarının bu kadar da etkili olmadığı anlayışı gelişmeye başladı. Klapper yaptığı araştırmada kitle iletişim araçlarının o kadar da etkili olmamasının gerekçelerini; insanların mevcut fikir ve ilgileri olduğu, kişilerin medya içeriklerini seçerken kendi ilgi ve uyumlarına göre seçtikleri, insanların kendi düşünceleri ve eğilimleri yönünde algıda seçici davrandıklarına bağladı (Özçetin, 2018:100). İngiliz Kültür Çalışmaları 20. Yüzyılın ikinci yarısında var olmaya başlayan bir okul olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulun Kültürü öyküsüyle etnografik denemenin yazarı Richard Hoggart kültür araştırmalarına kaynak oluşturur. Aynı zamanda Hoggart işçi kültürünün içinde bulunduğu zor koşullarını, yaşama zevki, taşkınlık çıkarma ve şans oyunları üzerinden simgesel yolla aşmaya çalıştığı bir biçim betimlemesine gider. Stuart Hall kültür alanını bir çatışma evreni gibi değerlendirir. Medyatik içeriklerin üretilmesi anı ile bu içeriklerin alımlama anı arasında bir uyum olmadığını söyler. Hall üç alımlama ya da kod konumu önerisinde hegemonya biçimi, uzlaşma biçimi ve muhalif biçim şeklinde üçlü kod çözümü sunar. Hegemonya biçiminde 1960'lı yıllarındaki gönderici konumundaki kitle araçlarının gönderilen mesajın alıcı tarafından yutulduğu anlayışına denk gelmektedir. Yani alıcının kod çözümü göndericinin kod çözümüyle örtüşür. Uzlaşma biçimi alıcı içerikteki mesajda ortaya çıkan anlamların bir bölümüne katılabilir ve benimseyebilir ancak kendi hedefini de sınırlayabilir. Muhalif biçim, medya içeriğine karşı yabancı referanslar ortaya çıkarır. Alımlayıcı kabul ettiği ideolojiyi yananamlarıyla karşı çıktığı ideolojiyle karşılaştırır (Maigret, 2019:187-191).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ŞİDDET KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ: LİTERATÜR İNCELEMESİ

1.1.1 Şiddet Kavramı

Sosyal varlık olarak yaşam süren diğer canlılar gibi insanoğlu da beraber yaşaması temelinde kendi içinde şiddet olarak belirtilen davranışlarda bulunmaktadır. Şiddet terimi daha çok fiziki bir zarar verme, yaralama, öldürme gibi anlaşılabilir, değer vermeme, sosyal izolasyona maruz bırakma, sözel saldırı, baskı, reddedilme de şiddet kavramının içerisinde yer alır. Başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar vermek olarak yorumlandığı için gücü aşmak olarak tanımlanabilir. Başkasını tehdit etmek ve insana fiziksel ya da ruhsal zarar verme ile mallara zarar vermek olarak tanımlayabiliriz (Kocacık, 2001:2). Türk Dil Kurumu sayfasında Arapça bir kelime olduğu vurgulanarak şiddet; 6 farklı manada açıklanmıştır. Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğenlik, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç, duygu ve davranışta aşırılık şeklinde yorumlanmıştır (tdk.gov.tr). Şiddeti tek taraflı olarak algılamak bizi doğruya götürmez. Şiddet çok boyutlu bir kavramdır. Kimi zaman birinin yüzüne inen bir yumrukken başka zaman söz isteyen öğrenciye söz verilmemesi şiddet kavramının içerisinde yer alır. Ya da televizyonda ebeveyn tarafından engellenmeyen bir şiddet sahnesinin çocuğa izletilmesi de ebeveyn şiddeti olarak düşünülebilir. Baskı kurmak, tehdit etmek, aşağılamak, küçümsemek, kişiyi dışlamak gibi bireyin ruh sağlığını hedef alan şiddet türü psikolojik şiddet olarak tanımlanır. Okulda ve iş yerinde devamlı olarak uygulanan psikolojik şiddet ise mobbing (bezdirici) şiddet olarak yorumlanır. Mobbinge uğramış kişiler güven ve motivasyonlarını kaybederek sosyal yaşamlarında ve iş hayatlarında düşüşler yaşar (https://ailedenokula.com/siddet-nedir). Mutlu ise şiddetin bireysel ve toplumsal olarak iki başlıkta toplarken, linç davranışını bir toplumsal şiddet olarak sınıflar. Terör ise sergilediği şiddete göre toplumsal şiddetin en uç noktası olarak görür. Şiddetin meşruluğu ve gayri meşruluğu zaman içinde yer değiştirebilir (Mutlu, 2012:56).

1.1.2. Şiddet Türleri

Saldırganlık ve şiddet unsurları ne bireyin içgüdüleri ne de sadece çevresel unsurlara bağlanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre kısmen de olsa davranış çevreyi oluşturur ve

oluşan çevre davranışları etkiler. Dolayısıyla çevre ile davranış arasında iki yönlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Sağkal, 2011:55).

Şiddeti farklı yönleriyle sınıflandırabiliriz. Wollman ve arkadaşları (1995-2002) tarafından geliştirilen şiddet tipolojisine göre, şiddet sınıflandırması şu şekildedir:

Kişisel şiddet: kişiler arası ve kişinin kendine yönelttiği şiddet olmak üzere iki ayrılır. Kişiler arası şiddet, herhangi bir kurumun üyesi ya da temsilcisi olma rolü dışında, bir ya da birden çok kişiye zarar verme eylemidir. Bunun ölçütleri de; cinayet, tecavüz, dövme, soygun ve umursamaz davranış olarak sıralanabilir. Kişinin kendine yönelttiği şiddet ise, herhangi bir kurumun üyesi ya da temsilcisi olma rolü dışında, bireyin bizzat kendisine zarar verme eylemi olarak tanımlanır. İntihar ve madde bağımlılığı ile ölüm şeklinde örneklendirilebilir.

Sosyal Şiddet: Sosyal şiddet kurumsal ve yapısal şiddet olarak ikiye ayrılır. Kurumsal şiddet; sosyal kurum ve kuruluşlar ya da onların temsilcileri tarafından gerçekleştirilen şiddete kurum çalışanları bireysellikten çok kurumda üstlendikleri role göre şiddet uygular. Bu şiddet türünü de hükümetin yaptığı sosyal kayıtsızlık, suçun cezası, hükümete iletilen kişisel hakların ihlali ile ilgili şikâyetlere karşı duyarsızlık; kamunun hava kirliliği, tüketici/çalışan şiddeti ve son olarak aile içinde aile içi şiddet, çocuk istismarı ve kayıtsızlık şeklinde örneklendirilebilir. Yapısal şiddet ise devlet yapısındaki hiyerarşinin, insanları kategorize etmesi ve bu durumun topluma yansımaları sonucu olarak sınıflanan şiddettir. Bebek ölümlerinin oranı/hayat beklentileri, nefret kökenli radikal cinayetler, çalışanlar arasında ayırım, gelir eşitsizliği, çete üyeliği gibi ölçütler de yapısal şiddet örnekleri olarak gösterilebilir (Wollman ve arkadaşları (1995-2002)'den akt. (Ker- Dincer ve Yılmazkol, 2015:195).

Sonuç itibarıyla şiddet kişi üzerinde fiziksel, ruhsal, kültürel baskılar şeklinde yorumlanabilir. Şiddet yapısal (sürekli) veya konjonktürel (geçici) doğrudan ya da dolaylı, dar veya geniş manada olabilir. Konjonktürel şiddet geçici fakat elverişli ortamlarda ortaya çıkan küresel bir olgudur. Yapısal olan şiddet ise eşitliğin daha yasadaki bile sağlanmadığı veya az gelişmiş ülkelerde, antidemokratik olmayan toplumlarda sık rastlanan bir durumdur. Örnek olarak iktidar sahipleri, şiddeti bir egemen olma aracı olarak kullanırlar (Kocacık, 2001:4) Şiddet farklı başlıklar altında incelenebildiği gibi aynı zamanda şiddeti normalleştiren ve şiddetin birebir ilişkide olduğu durumlar vardır.

1.1.2.1. Meşru Şiddet

Tarih boyunca toplumsal organizasyonlar(devlet) kuran toplumlar, yazılı ve ya yazısız toplumsal kuralları bazen dini emir ve buyrukları temel alan yasalar çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Devlet olan toplumlar maddi yaptırım gücünü elinde bulundurmuş ve bu

gücün sembol olarak diğer güçlerden (yasadışı güçler) ayıran üniformalar olmuştur. Üniforma devleti temsil eden, “olması gereken” yani “meşru” olan gücün simgesidir. Örneğin bir polis karakoluna herhangi bir gerekçeyle giden birinin yaka düğmelerini iliklemeşi yönünde aldığı uyarıya, üniformaya gösterilmesi gereken saygı gerekçe gösterilmiştir. Üniforma ile şiddetin ilişkisi, üniformanın görsel tarihini düşünmeden anlaşılabilir. Devleti temsil eden güvenlik güçlerinin ihtişamlı ya da zırhlı görüntüleri, dokunulmazlıklarını da pekiştirmektedir (şiddeti görünür ve meşru kılan görsel kültürün antropolojisi (arka sokaklar örneği), (Doğan, 2012:230). Polis ya da devlet gücünün simgesi olan üniforma aynı zamanda mevcut siyasi iktidarın ve sistemin devamlılığını da temsil eder. Dolayısıyla yarattığı algıyla toplumda çoğu zaman kolluk kuvvetlerinin yaptığı şiddet meşru ve haklı kabul edilir. Bu durum devlet otoritesi şiddet uygularken neyin tehlikeli neyin daha az tehlikeli ve ya tehlikesiz olduğuna bağlanır. Doğan (2012) yaptığı bir çalışmada; bir görüşmeci polisin şiddet kullanmasını şöyle yorumlamaktadır:

“Fatma (28): Yakın zamanda sendikaların bir eylemi vardı, orada polis memuruna küfür etmişlerdi, ağza alınmayacak cinsten. Polis de kendisini, ailesini savunmak adına şiddet uyguladı.

-Birbirine küfreden iki kişiyle, polis-vatandaş karşılaşması bu anlamda aynı şey mi? Güçleri eşit mi?

Fatma: Hayır tabii. Üniformanın verdiği rahatlık ve biraz da o eylemlerin önünü kesmek, göz korkutmak için uyguluyor şiddet, normal olarak... O üniformaya saygı duyulmalı, çekinilmeli. Bazen hırpalanmayı hak ediyoruz vatandaş olarak.” Bir diğer görüşmeci de şöyle diyor:

(Özkan, 28). “Polisin görevi halka hizmet etmek, asayişi sağlamak, gerektiği yerlerde düzeni

korumak. Düzeni korumak lazım. Bunun için polis, eylemlerde filan zorunlu olduğu için şiddeti uyguluyor, diğer durumlarda uygulamamalı. Aslında hiçbirinde uygulamamalı ama bazen zorunlu oluyor” (Doğan, 2012: 230-231).

Fatma'nın yorumu aslında toplumsal da olan bir yorumdur. Polis bireysel olarak maruz kaldığı küfre karşı ailesini savunmak için şiddete başvurabilir. Ancak binlerce insanın bazı haklarını elde etmek için gösteri yapma, hele polisle yüz yüze gelmeleri çok da olumlu bir durum olarak karşılanmıyor. Polis mevcut yapının devamlılığını sağlamak durumundadır. Dolayısıyla ona karşı neredeyse tüm pratikler hoş karşılanan bir durum olarak

algılanmamaktadır. O halde polis şiddet uygularken kamu gücünü kullanır bu nedenle uyguladığı şiddet de meşrudur anlayışının hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Yine devletlerin siyasal rejimleri ve onların beslendikleri anlayıştan kaynaklı şiddete de değinmek gerekecektir. Totaliter, baskıcı rejimlerin “öteki” ni işaretleyerek yok edilmesi gereken olarak göstererek baskı ve şiddet ortaya koyabilmektedir. Almanya’daki Nazi rejiminin Yahudileri hastalıklı ve ortadan kaldırılması gereken bir toplum olarak göstermesi onlara uygulanan her türlü şiddeti adeta meşrulaştırmıştır. O gün Yahudilere uygulanan şiddet bugün dünyanın değişik ülkelerine dağılmış Suriyeli mültecilere biraz farklı da olsa bir şiddet uygulanmaktadır (Doğanay, 2018:227).

1.1.2.2. Kadına Yönelik Şiddet

Türkiye’de ve dünyada erkek egemen bir iktidar modeli olduğu gerçeği önümüzde dururken diğer şiddet türlerinden farklı olarak kadınların uğradığı şiddetin finalinde öldürülmeleridir. Namus, töre, ahlak diyerek özellikle ülkemizde birçok kadın öldürülmektedir. Daha 2004 yılında Türk Ceza Kanunu’nda kadına yönelik suçlarda erkeği koruyan kollayan tavır değişmiş ve “edep, namus, töre, ırz, ahlak, ayıp, edebe aykırı davranış, bakire olmamak” gibi gerekçelerle ceza indirimine gidilmesi kanundan kaldırılmıştır. Yakın zamanda bunun değişmiş olması bu maddelerin hala pratikte izlerinin olduğu ve yeni kanun maddesinin uygulanmasında isteksizlik görmek mümkündür (Doğan, 2012:156). Kadın eril-egemen alanın içerisinde kalmak şartıyla varlığını sürdürebilir. Bu alanın içerisinde kalmayan kadın toplum tarafından ötekileştirilmekte ve başına gelebilecek her türlü şiddeti “hak eden” biri olarak görülmektedir. Gece geç saatlerde sokakta olan kadın, eteği kısa, şort giymiş, başka bir erkekle konuşmuş/mesajlaşmış, izinsiz evden ayrılmış, babasının istediğiyle evlenmek istememiş, boşanmak istemiş ve daha nice “gerekçe”lerle ülkemizde kadınlar şiddete uğramakta dahası öldürülmektedir. 2019 yılında Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu yayınladıkları yıllık rapora göre, 474 kadın öldürüldü. Yine aynı raporda 6284 sayılı kanun ile İstanbul Sözleşmesi’nin etkin bir şekilde uygulanmaması temel gerekçelerden sayılıyor (<http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>). Son süreçte tüm dünyada ve Türkiye’de Las Tesis performansı ile kadın cinayetlerine dikkat çekilmeye çalışılırken kadınların gözaltına alınması, kelepçelenmesi ve protesto edenlere karşı polisin müdahalesi ciddi bir kadına karşı şiddetin somut örneğiydi. Ötekileştirilip düşmanlaştırılan kadın her türlü şiddeti “hak eder “ hale getirmektedir. Medya araçları, cinsiyet farklılığından dolayı şiddete maruz kalan kadınların toplumsal bilinçaltlarına yönelik mesajlarla adeta toplumu kadın şiddetine

alıştırmakta ve meşru hale getirmektedir. Popüler olan bir dizi olan Arka Sokaklar 'da (Doğan:2012) muhafazakâr yapısına değindiğimiz yeniden üretimin bu konuda özgürleştirici bir adım atmaması, görsel kültürün de bu zihniyet yapısında şekil aldığını göstermektedir. Dizide, Rıza baş komiser ile Hüsnü Çoban'ın örneklerinde ezenin, şiddet uygulayanın konumuna yakınlaştırılması, yaşanan şiddet ve ezmenin de insan doğası algısının ardına gizlenmesi adeta izleyiciye dayatılmaktadır. Her insanın şiddete başvurabileceği ve benzeri anlatılar, aslında ideolojik olanın gizlenmesine ve şiddetin normalleşmesine hizmet eder (Doğan, 2012:253). Medya içeriği olarak bir karakteri daha sevecen, vatanperest, baba gibi vasıflar yüklemekte ve sonrasında onun yapacağı olumsuzluklar örtülerek ya da normalleştirilerek verilmektedir. Yine aynı araştırmada;

“Rıza Baba müsaade ediyor, onlar döverken çıkıyor, göz yumuyor onu biliyorum ama şiddet uygulamıyor. (Rıza Baba'nın şiddet uyguladığı resim gösteriliyor) Him, o da şiddet uygulamış ama kesin kanı olmasa yapmaz Rıza Baba” (Gülizar, 44).

“Dizide Rıza Baba'yı çok seviyorum, babama da benziyor. Vatanına milletine tam düşkün, kimseyi es geçmiyor, o küçük o büyük ayırt etmiyor... (Boğazına sarıldığı adam) ailesine zarar vermiştir kesin ve suçludur” (Handan, 18). (Doğan, 2012:244).

Bu iki görüşmecinin söylediklerine baktığımızda toplumun bilinçaltının şekillendirildiğini görmek mümkündür. Medya araçlarıyla gönderilen mesajda bazı “iyiler” vardır, bu iyiler şiddete başvurabilirler çünkü haklılar deniliyor. Öldürülen ya da yaşam alanı şiddetle daraltılan kadın bu şekilde düşmanlaştırılarak adeta maruz bırakıldığı şiddet neredeyse kutsanmaktadır. Ve medya, değişik kaynaklardan (toplumsal eril normlar, dini söylemler ve yorumlar vb.) gelen bu kodlarla şiddeti meşrulaştırma ve normalleştirmeye çabalamaktadır.

1.1.2.3. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet noktasından hareket ettiğimizde aslında bu eylemin içerisine çok farklı mağdurun girdiğini görmek mümkündür. Kadınlar, çocuklar, hayvanlar vs. yoğunluk olarak cinsel şiddete maruz kalan çevrelerdir. Yeni yetişen genç nesil, tüketim kültürünü öne çıkarmış, haz eksenli, geçmişinden ve gelecekte kopuk, kısa süreli mutluluk peşinde koşan, cinsel haz için her şeye hazır, fiziki gücü öne çıkararak ve parayı tapma noktasına getiren bir gençlik olarak gelmektedir. Yukarıda sayılan özellikteki gençlik temelde kısa süreli hazları aldığından uyuşturucu ve alkolü kullanma eğilimli bireyler olmaktadır. İçinde olduğumuz çağın temel sorununun birçok uzman tarafından ahlak ve değerler sorunu olduğunu ortaya koymaktadır (Hökelekli, 2017:62).

Toplumun kültürel normlarında ve dini yapısında kodları bulunan “namus” kavramı gerekçesiyle işlenen şiddet olaylarını da bu kategoride ele alabiliriz. Bunun yanında zorla evlendirme, küçük yaşta evlendirme, berdel, bekâret kontrolleri de bu başlıkta yer almalıdır. Çoğu zaman toplum tarafından aslında kabul gören bu uygulamalarla adeta şiddetin gizli “haklı” gerekçeleri oluşturulmuştur. Aile aracılığıyla sürekli “efendi” ve “namuslu” rolünü oynamalarına yönelik baskıcı ve zorlayıcı uygulamalara maruz kalan kadınlara karşı gerçekleştirilen her türlü şiddet, kadın cinsiyetine dolayısıyla cinsel içerikli şiddettir. TÜİK verilerine göre yaşamın herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den cinsel şiddet görmüş kadın yüzdesi 15.3’ tür. Eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den farklı cinsel şiddet içeren davranış yaşamış kadınların yüzdesi ise 9,1’ dir. Bir kez yaşayanlar 7.9, birkaç kez cinsel şiddete maruz kalan kadınların yüzdesi 57.7 ve çok kez aynı şiddete maruz kalanların yüzdesi 34.4’ tür. Kadınların istemediği halde korktuğu için cinsel ilişkiye girme yüzdesi yaşamın herhangi bir döneminde 11.4, birkaç kez 55.5 aynı şiddete çoğu kez maruz kalan kadın oranı ise yüzde 39.7’ dir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

1.2. TELEVİZYONDA ŞİDDETİN YENİDEN ÜRETİMİ: LİTERATÜR İNCELEMESİ

1.2.1. Şiddetin Yeniden Üretiminde Televizyon Etkisi

Televizyonun insan davranışına etkisi, daha net tabirle televizyonun kullandığı içerik bireyi şiddete yönlendirdiği ya da yönlendirmediği noktasında teorik birçok görüş mevcuttur. Televizyonda verilen şiddet içeriğinin bireyin davranışı üzerindeki olumsuz etkisi aslında sadece araçtan gelen mesajla ilgili değildir. Televizyonun hayatımızın merkezinde olması, izleme alışkanlıkları, bağımlı olma durumu gibi etkenler bireyin televizyondaki şiddetten etkilenme oranını değiştirmektedir (Mutlu, 2012:49). Buna göre asıl mesele televizyonun işlevinden çok izler kitlenin durumu daha önemli hale gelmektedir. Mutlu’nun (2012) aktardığına göre, Gerbner ve arkadaşları, televizyon izleme alışkanlığı ve bağımlılığı ile gelir ve eğitim durumu arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre televizyon bağımlılarının şiddet içerikli programların etkisiyle dünyayı daha tehlikeli ve güvensiz gördükleri saptanırken televizyon bağımlısı olmayan bireyler aynı durum saptanamamıştır (Mutlu, 2012:50). Hâkim düşünceye göre televizyon, özellikle çocuklar üzerinde ırkçı, cinsiyetçi, reddetme ve saldırgan davranışları bir şekilde telkin ettiği kabul edilmektedir. İnsanın temel yaşamsal bir güdüsü olarak değerlendirilen şiddet unsuru medya araçlarıyla yeniden üretilmekte ve çeşitlenmektedir. Televizyonun hayatımızın merkezine yerleşmesi birçok faaliyetimizin ona göre ayarlanmasına kadar gitti. Adeta hayatımızı

şekillendiren bir ana unsur haline geldi. Bizleri eğlendiren, eğiten, çocuklarımıza dadılık eden, renkli yaşamları gösteren, meraklandırıan, heyecanlandırıan güçlü bir öge olarak hayatımızda yerini korumaktadır. Tüm bunları yaparken ya da yapabilsin diye birçok yola başvuran televizyon şiddet eğilimlerimizi de etkilemekte ve çeşitlendirmektedir (Türkoğlu, 2014:148). Televizyon yayın akışıyla bireyin bilinç ve bilinçaltına gönderilen mesajlarla bireyin dürtüleri harekete geçirilir. Medya araçlarının bu denli bir mesaj trafiği sergilemeleri bireyin düşüncesini etkilemekte, her gün tekrarlanan bu mesajlar izleyici tarafından hızlıca tüketilmektedir. Bir müddet sonra birey karar verme yetilerini medya araçlarına devretmektedir (Aydemir, 2014:167). Birey farklı gerekçelerle oluşmuş şiddet algısını televizyon filmlerinden etkilenecek orada örtük veya açık verilen tekniklerle öldürme olaylarına girişebilmektedir. Ülkemizde özellikle özel kanallarda “ kurtlar Vadisi”, “Savaşçı,” “Kurtuluş Ertuğrul” gibi dizi filmleriyle aşırı milliyetçi dil geliştirerek milliyetçi duyguları tepkisel dışa vurumu söz konusu olmaktadır. Yine güneydoğu dizileri diyebileceğimiz dizi filmler ile töre vurgusu yapılarak orada gösterilen ölüm ve öldürmeler yeniden üretilerek meşrulaştırılmaktadır (Mora, 2008:13). Bununla birlikte intiharı yücelten, kısa yoldan para kazanmayı normal kılan, bilinçsiz ve tamamen kapitalist sistem içerisindeki tüketim biçimine endeksli görsel ve metinsel içeriklerle toplum kendi bağlarından kopmaktadır. Kendi kültürüne yabancılaşma, ahlak değerlerinde yozlaşma, aileye ve topluma aidiyet bağlarında önemli kopmalar medyanın bugünkü gücünden ileri gelmektedir. Medyadaki filmlerden etkilenecek bir intihar örneği vermek mümkündür. Sim’e göre; (2012) Fransa’da bir Tunuslu gencin öldürülmesi ile bir taksicinin öldürülmesine karışan kişilerin “Katil Doğanlar” (Natural Born Killer) filminden etkilendiklerini söylemişlerdi. Yine aynı filmde etkilenen bir gencin İskoçya’da okul basıp 16 öğrenci ve 2 öğretmeni öldürmesi üzerine bu filmin dağıtımını durdurulmuştu (Sim, 2012:2). Kişi, medyanın farklı medya araçlarından ve her gün tekrar eden düzenli yayını ile birey olmaktan çıkarak medyanın yönettiği pasifize bir kişiye dönüşmektedir. Reklam ve diğer televizyon yayınları oldukça düzenli ve bilinçli hazırlanan içeriklerden oluşur. Özellikle özel televizyonların yoğunluğu yayın akışında ve içeriğinde ticari kaygıların ön planda olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle televizyon kanalları yayın saatlerini, izleyici profili, kişinin bilinç ve bilinçaltı süreçlerini yönetmek üzere çalışmalarını yürütmektedir. Söz konusu çalışmalar oldukça düzenli ve planlı eylemlerdir. Reklamlarla ilgili yapılan bir araştırmada reklam filmlerinde “şiddet” kavramının bilinçaltı tekniklerle verildiği tespiti yapılmıştır. Reklamı hazırlama tekniği, içerik ve öykülenmesi bilgi vermektan çok tamamen ürünü satmak üzerine kurgulanmıştır. Yine aynı araştırmada bebekler ikna aracı olarak kullanılmakta ve ebeveyn tanımı yeniden yapılarak

bebeklerin mutlu şiddet içeriğine sahip kişiler olarak verilmektedir (Aydemir, 2014:170). Başka yayınlarda ise insanların şiddete göstermeleri gereken reaksiyon yumuşatılmakta ya da insanlar tamamen şiddet karşısındaki tepkileri duyarsızlaştırmaktadır. Dizi ya da sinema filmleriyle sürekli şiddet içeriğinin sunulması izleyici tarafından şiddetin normalleşmesini sağlarken mevcut gerçeklikteki savaş ve patlama olayları kanıksanmaktadır. Çoğu zaman izleyici şiddetin kendisinden çok şiddetin sunulmasındaki estetik ve örtülü haline kapılır. Örneğin; “Harry Potter” ve “Narnia Günlükleri” filmlerinde şiddet sunum tarzları örtük ve estetikdir. İzleyici genelde örtülü ve gizli olarak verilen şiddetin tehlikesini göremez ya da görmezden gelir. Fantastik çocuk kitaplarındaki ve filmlerdeki asıl tehlike de budur (Kara, 2007:62).

1.2.2. Televizyon-Şiddet İlişkisi

Televizyon aygıtının bugün her evde olması, ulaşılmasının kolay ve ucuz olması onun etkileyebileceği alanı genişletmektedir. Bu yaygınlıkta olan bir kitle iletişim aracının dili önemli bir başlık olarak önümüzde duruyor. Çoğu zaman bir kahraman yaratma, izleyiciyi kanalda tutma(reyting), heyecan oluşturma kaygılarıyla şiddet dili kullanan televizyon bireyler üzerinde özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Türkiye’deki çocukların televizyon başında geçirdikleri uzun süre göz önüne alındığında toplumun yumuşak yanı olan ve her türlü etkiye açık olan çocuklara yönelik dil önem arz etmektedir. Kaldı ki bir bakıcı gibi kullanılan televizyonun özellikle 0-6 yaş aralığındaki çocukların daha çok ilgisini çekmekte ve bu yaş grubu olumsuz dilden en fazla etkilenen kesimdir. Televizyonun sunduğu şiddet görsellerindeki çeşitlilik çocuğun şiddet davranış repertuarını genişletmektedir. Sosyal hayatta eyleme dönüştürerek deneyimlemesi çok zor olan davranışı televizyon paket olarak sunmaktadır. Televizyonda şiddet öğeleri, haberden filmlere, dizilerden çizgi filmlere kadar her formatta görülmekte ve “doğal” olarak hayatın bir parçasıymış gibi sunulmaktadır. Bu durum hiç değilse şiddeti göstererek özendirilmekte ve öğretmektedir (Ker-Dincer ve Yılmazkol, 2015:201). Televizyon yayınlarında şiddet ve saldırganlık davranışlarının verilmesi, birey tarafından taklit edilmektedir. “Şirin” gösterilen rol modelin giyinişi, davranışları yürüyüşü, konuşması izleyen çocuk tarafından hafızaya kaydedilip karakterin sergilediği şiddet davranışlarını özdeşleştirmektedir. Bu durum şiddet davranışının ortaya konmasını daha da arttırmaktadır (Tezcan ve diğerleri, 2015: 849).

Televizyon ve şiddet içerikli televizyon programlarına maruz kalan gençlerin dünyayı daha çok acımasız ve tehlikeli algıladıkları ve sorunların çözümünde şiddeti önemli bir araç olarak

görmektedir. Aynı zamanda daha fazla suç korkusuna sahip oldukları ve toplumdaki şiddet içerikli bir suçun mağduru olma korkusu taşıdıkları tespiti yapılmıştır (Taylan, 2011:161-162). Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği, Gazi ve Hacettepe hastanelerinde tedavi olan bireyler üzerinde yaptığı araştırmada problemlerin büyük bölümünün, kan, şiddet, saldırı, intihar, tecavüz, istismar, akıldışı görüntüler içeren televizyon programlarından kaynaklandığını bulgulamıştır. Aynı araştırmada, çocuğun kimlik oluşumunda olumsuz sonuçlar doğurduğu, içinde bulunduğu dünya ile televizyonda gösterilen dünya arasındaki bilgilerin çelişmesinin kafa karışıklığına yol açtığı, şiddet görüntülerinin yetişkinlere göre daha kalıcı olduğu ve bunun çocuğun günlük işlevini, ruhsal durumunu geçici ya da daha uzun süreli bozduğunu gibi bulgulara ulaşmışlardır (Yengin, 2012:150).

Televizyondan önceki medya araçlarında da benzer olumsuzluklar barındıran medya araçları vardı. Fantastik ilk çocuk kitapları da hiç masum değildir. Burada temel problem fantastik çocuk kitaplarında ve ya televizyonda verilen şiddetin örtülü ve estetik olmasıdır. Televizyonda verilen şiddet aynı zamanda fantastik dünyanın her zaman değiştiği gerçeğinin yanında şiddeti “gerçek”ten yalıtarak simgeleştirilir. Masum çocuklar bu tehlikeyi göremezler. Şiddetin toplumlarda yaygınlaşması televizyonun bundaki payı sorgulanmaya başlandı. “Stanley Kubrick’in 1971’de gerçekleştirdiği Anthony Burgess uyarlaması A Clockwork Orange” Amerika Birleşik Devletleri’nde birkaç cinayetin sorumlusu olarak gösterilince yayından kaldırıldı (Kara, 2007:63-64). Çocuklar izledikleri televizyon filmlerindeki şiddet içeriğe benzer şiddet uygulama yolunu da öğrenmektedirler. Örneğin Kâğıthane’de futbol maçından sonra yaşı henüz 12 olan E.G. 14 yaşındaki C.A’yı öldürmüştür. Ve bıçaklarken izlediği ve etkilendiği filmdeki gibi bıçaklamıştır. ABD’de kendini şeytan sanan 15 yaşındaki bir kız çocuğu, üyesi olduğu vampir tarikatındaki 4 arkadaşıyla organize ederek anne babasını vahşice öldürmüşlerdir (Yengin, 2012:148).

Bu noktada televizyonun olumsuz etkilerini azaltmak için etraflıca anne-babaya, eğitimcilere, kanun yapıcılara, akademik çevrelere ve devlet kurumlarına büyük görevler düşmektedir. Burada kasıt sansür ya da devlet kontrolleriyle kanallara yapılacak baskı değildir (Ker-Dincer ve Yılmazkol, 2015:201). Meydana gelebilecek olumsuz davranışları minimize etmek için söz konusu çevrelerin koordineli çalışması gerekmektedir. Yasal düzenlemelerle hareket alanları belirlenen televizyon kanalları, eğitimcilerin çalışmaları ve anne-babaların televizyonu zamanında, uygun kanal ve program içeriğini seçerek izletmesi (mümkünse beraber izlemesi) olumlu davranışlarla ilgili konuşulması, etkinlik yapılması veya yeni oyunlar geliştirilmesi televizyondaki şiddet dilinin olumsuz etkilerini azaltacaktır.

1.2.3. Medya-Çocuk İlişkisi

Temelde medya araçları kitlelere çevresinde olup bitenlerle ilgili haber sunmak, son süreçte insanların boş zamanlarında eğlenmelerini sağlamak gibi amaçlar edinmiştir. Ancak özellikle özel medya araçlarının ortaya çıkması tecimsel kaygıların öne alınması yapılacak haberlerin manipüle edilmesini sağlarken ayrıca medya sahiplerinin isteğine göre masa başı kurgularla halk belli noktalara kanalize edilmeye, algı oluşturulmaya, insanları gerçekten uzaklaştırmaya ve yeni bir fantazyaya dünyası yaratmaya başladı. Kitlelerin maruz kaldığı bu fantazyaya sadece dizilerle değil magazinleştirilmiş haberlerle de mümkündür. Bu kitleler yalnızca dizileri izlerken değil, Saddam Hüseyin’le ilgili doğru ya da magazine edilmiş haberleri, savaşta belirleyici duruma gelmiş gibi görünen teknolojinin işleyişini izlerken de aslında gerçeği değil, medya tekeli ve bunların arkasındaki egemen devletlerin ideolojik “dünya tasvirini” izlemektedir (Oskay, 2017:109).

Medya araçları aynı zamanda sosyalleşme ve öğrenme üzerine oldukça etkili araçlardır. Çocuğun dünyayı tanınması, sosyal ilişkileri, temel kuralları görmesi ve kavraması noktasında medya araçlarının önemli bir yeri vardır. Ancak bununla birlikte olumsuz sonuçlar olarak çocuk üzerinde kısa ve uzun dönem etkileri de söz konusudur. Çocuğun medyadaki şiddet tasvirlerine maruz kalması şartlı refleksin yitimiyle saldırgan davranışların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu sonuç yapılan bir çok araştırmada bulgulanmıştır (Taylan, 2011:37). Ani şartlı refleksin yitimi (disinhibition) etkisi izleyen kitlenin bazı özelliğinden de etkilenir. İzleyicinin, yaşı, kişisel özellikleri, duygusal durumları, medya içeriğinin yapım tekniği, inandırıcılığı, içeriğin şiddeti yüceltme, ödüllendirme ya da cezalandırma biçimleri izleyicinin davranışını farklılaştıracaktır (Potter’dan aktaran Taylan, 2011:37).

Bugünkü hayata dâhil olma alışkanlıklarımız, üretim biçimlerimiz çocukla geçirilecek zamanı azaltmaktadır. Bu durumda anne babayla harcanması gereken zamanı medya araçları doldurmaktadır. Sürekli yorgun olan anne-baba çocukla nitelikli zaman harcamıyor ve çocuğu giderek medya araçlarına itiyor. Giderek çocuklarına öğretecekleri şeyler azalmakta ve çocuğa verilmeyen zaman dilimini medya eğlence ve tüketim kültürüyle işgal edilmektedir (Akçalı, 2015:3). Medyanın tekelleşmiş olması ve egemen güçlerin elinde olması ya da medya sahiplerinin egemen olması ile ellerindeki medya silahının gücü artmıştır. Bu durumda kitlesel ve dolaylı olarak medyanın yapacağımız davranışa ve söyleyecek sözümüze etkisi oldukça büyüktür. Bu büyük gücü birçok toplum kesimi için olumsuz sonuçlar doğurabilir. İşçiler, ev kadınları ya da gençler üzerine medyanın yaptığı olumsuz sonuçları bir yana herkes toplumun en zayıfları, yani çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini mahkûm etmekte birleşir

(Maigret, 2019:34). İletişimin teknik boyuta bu ilerlemesi, özgürlükçü yanı, kişiye sağladığı hayat kalitesi övgüye değer ancak bunun yanında toplumu bireyselleştiren, gençliğe, çocuğa etkileri olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Bu karşı olanlar da yok değildir. Maigret, (2019) bu olumsuz etkinin aslında abartıldığını söylerken, güçlü etkiler kuramının zayıf bir paradigma olduğunu söyler. Çünkü bu paradigma kimi çocukların şiddet içeren bir çizgi film izledikten sonra neden yerinde durmadığını, neden suç işlendiğini, neden uluslar ile toplumsal çevreler arasında şiddetle ilişkide farklılıklar belirlediğini, neden Hitlerin iktidara geldiğini açıklamakta yeterli olmayacağını ekler (Maigret, 2019:81).

1.2.4. Medyanın Çocuk Üzerindeki Etkisi

Medyanın etkilerinden bahsetmek ve şikâyet etmek aslında günümüze özgü bir kavram değildir. Antik Çağ'da, Platon Devlet'te öyküleri gençleri yanıltabileceği gerekçesiyle ozanları siteden kovmaya kararlı bir Sokrates'ten bahseder. Bu kınama ve şikâyet dönem içinde farklı biçimler kazanır. 19. Yüzyılda burjuvalarca eziyet edilen kahramanların intikamlarını sahneye koyan dizi romanlar, işçilere kötü fikirler öğrettiği ve sosyalizmin kucağına attığı, iki savaş arasında radyo dinleyen kadınların aptallaştığı, Hitler'in radyodan çok yararlandığı ve son olarak 1938'de dünyanın uzaylılar tarafından işgal edildiğini anlatan Dünyalar Savaşı'nın bir uyarlamasının Orson Welles tarafından aktarılmasıyla Amerika'da panik oluşturmuştu. Ayrıca televizyon 1960'lı yılların sonunda sinemanın zararlı olduğu, toplumsal ve bireysel şiddetin medya ayağının zirvesi olarak yorumlanıyordu , (Maigret, 2019:70-71). Medya araçlarının zaman zaman güç odaklarını değiştirme etkileri "haklı" bazı tepkiler doğurduğunu görüyoruz. Statükoyu sarsacak çoğu şey aynı ya da benzer tepkiler almıştır. Bütün bu örneklerin bize asıl anlattığı şey ise tarih boyunca medya araçlarının her ortaya çıkmasıyla toplum dinamikleriyle oynadığı ve değişimin temel ögesi olduğu gerçeğidir.

İnsan gelişimine baktığımızda kişilik oluşturma'nın en kritik dönemi çocukluk dönemidir. Özellikle 0-6 yaş dönemi zihinsel, sosyal ve ahlaki birçok sürecin büyük oranda tamamlandığını görmekteyiz. Bu yıllarda anne-baba eğitimi, çevresel olanaklar, akran eğitimi ve çocuğun kalıtsal özellikleri çocuğun kişilik yapılarını şekillendiren değişkenlerdir. Modern zamanda anne-babanın çalışıyor olması, üretim ve tüketim alışkanlıklarımızın değişmesi çocuk eğitimini de büyük oranda değiştirmiştir. Bugün televizyona çocukların bu kadar ilgili olması sürekli çalışan ebeveynlerin ilgisizliği ve yeteri zamanlarının olmayışı çocuğu televizyona yöneltmektedir. Çocukların bu kadar uzun süre televizyon başında kalmalarında onlara yönelik yapılan programların artırılması ve daha etkili hale getirilmesi de çok önem arz etmektedir (Büyükbaykal, 2012:35). Şüphesiz televizyon öncesi çocukluk ile

günümüz çocukluğu arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Televizyon bugünkü çocuklar üzerine birçok etkisi bulunmaktadır. Tüketim toplumu üyeleri olma, cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle ilişkisi, ebeveynleriyle geliştirdiği ilişkiye etkisi, şiddete meyil etkisi, okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi, kültürel yabancılaşmaya ve dildeki yozlaşmaya etkisi, kendi kimliğinin oluşumuna etkisi ve çocukluğun yitirilmesine etkisi (Büyükbaykal, 2012:35). Bu noktadan hareketle televizyon bireyin hayatında-özellikle çocuğun hayatında-önemli ve yoğun bir yere sahiptir. Dışarıda hareket etmesi gereken, arkadaşlarıyla onu hem eğlendiren hem gerçek hayatı prova eden oyunlardan vazgeçerek televizyon ve ya bilgisayar başında pasif şekilde zaman harcamayı yeğliyor. Bu durumda çocuk televizyon tarafından teslim alınmış pasif bir alıcı konumuna geçmektedir. İzledikleri film ya da reklamlardaki figürlere göre bir gerçek yaşam tasavvur etmeye başlamaktadırlar. Çocuklar televizyonda gördükleri karakterlerin, ünlülerin, marka isimlerini kullanırlar. Onların davranışlarını, mimiklerini kopyalarlar ve televizyondaki konuyu kullanırlar. İkinci bir yol olarak da birleştirme ve melezleştirmedir. Geleneksel oyun ile televizyonda izlediği karakter ve konuyu melezleştirmesidir. Örneğin Arka Sokaklar dizisinden etkilenen çocuk hırsız ve polis pratiklerini oyunlarına katarak melezleştirir. Son olarak da taklit etmeleridir. Çocuklar olayı veya karakterleri taklit ederken çok yaratıcı şekilde özgün karakterler ve hikâyeler oluştururlar (Akçay, 2018:119). RTÜK'ün 2006 yılında yaptığı ilköğretim çağındaki çocukların televizyon izleme alışkanlıkları araştırmasında ve örneklemini Türkiye geneli olan araştırmanın sonucunda görüşme yapılan çocukların %73,5'nin izledikleri programlardan etkilendikleri ve bir televizyon kahramanlarının olduğu tespiti yapılmıştır (RTÜK, 2006).

Televizyonun çocuklara etkisi konusunda yapılan araştırmalar genelde iki yönlü gelişmiştir. Birincisinde televizyonun bireyin dünyayı tanınmasında, hayatlarının zenginleşmesinde, olumsuz davranışın daha sağlıklı davranışla değiştirilmesinde ve çocuğun hayal etme gücünü hareket ettirdiğine inanılan yaklaşım. İkincisi ise televizyonu “aptal kutusu” olarak niteleyen, uyuşturucu etkisi gibi çocuğu uyuşturan, şiddet eğilimli olup diğer şiddet olaylarına karşı duyarsızlaşan, yerel kültürel değerleri pas geçeren, kalıp ve yanlış davranış örüntülerinin devamlılığını sağlayan bir obje olarak gören yaklaşımdır. Hangi açıdan yaklaşırsak yaklaşalım televizyon çocuğun ve bireyin hayatında önemli bir yere sahiptir. Özellikle çocuğun kişilik yapılanmasında etkili bir araç olarak önümüzde duruyor. İster çocuğu tek taraflı bir alıcı olarak düşünelim istersek de iki yönlü bir iletişim aracı olarak düşünelim televizyonun etkili bir araç olduğu gerçeği tartışılan bir durum değildir. Özellikle 1930-1960 yılları arasındaki dönemde medya araçlarının çocuk karşısında sınırsız bir güce sahip olduğunu kabul eden bir yaklaşım vardı. Televizyon karşısında medya egemen bir güç kabul edilirken çocuk pasif bir

alıcıydı. Pasif çocuk yaklaşımına göre televizyon adeta bir uyuşturucu gibi çocuklar üzerinde bağımlılık meydana getiren ve onun yaşantısının her alanında söz sahibi bir role sahiptir (Tirmisi, (2011)'den akt: Akçay, 2018:118). Bu karşılık bunun tersini söyleyen, çocuğun aslında televizyon karşısında çok da pasif olmadığını, sadece içeriklerin işaretlendiği boş levha olmadıklarını ileri süren bir yaklaşımda vardır. Buna göre çocuklar, aktif olarak televizyon tüketicisidirler. Hangi aracı ve içeriği seçeceklerini bildikleri, bunlara dikkat etme, anlam çıkarma, mesajları alma ve eleştirme gibi seçeneklerini kullanırlar (Lemish, 2007'den akt. Akçay, 2018:118). O halde; çocuklar televizyonda izledikleri filmler, programlar veya diğer içerikleri izlerken kendi bilişsel süreçleri, çevresel koşullar, ihtiyaçları çerçevesinde program içeriklerini yeniden şekillendirmede, eski geleneksel oyunlar ile televizyonda izledikleri oyunları kimi zaman harmanlayan yeni oyunlar yaratmaktadır. Tüm bu süreç devam ederken kendisinin de kişilik yapısı ve dünyayı alımlama biçimi olumlu/olumsuz yönlü şekillenmektedir. Ne var ki televizyonun çocuk yaşamına etkisi, kısa ve uzun vadede yaptığı tüm olumsuzlukları görmezden gelemeyiz. Dan Laughey (2010), iletişim araçlarının zarar potansiyellerinden bahsederken, katil oyuncak Chucky'den bir rol yapma oyunu olan Doom'un lise katliamlarındaki etkileri, emo rock müzik tarzının dinleyici olan gençliği intihara sürüklemesi, abur cubur reklamlardan çevrimiçi pedofiliye kadar büyük bir suç listesini sıralar. Ve tüm bunları ussal ikna ve etkileme yoluyla yapıldığını söyler (Laughey, 2010:41).

1.2.5. Etki Çalışmaları Geleneğine Kısa Bir Bakış

Etki kavramı aslında yeni bir kavram sayılır. 19. Yüzyıldan itibaren sanayi devrimi, Fransız İhtilali, birey özgürlüklerinin ortaya çıkması, fabrikaların meta üretim süreçleri, okuryazarlığın hızla artması ile birlikte kitle iletişimiyle ilgili fikirler ortaya çıkmaya başladı (Özçetin, 2018:40). Medyaya karşı başlangıçtaki olumsuz bakış 1776 Amerikan ile 1789 Fransız devrimleri ve düşüncelerinin yayılmasında yaklaşık bir yüzyıl boyunca basılı medyayla iyimser bir bağ kuruldu (Maigret, 2019:69). İletişim ve ulaşım olanaklarının bu denli gelişmesi, teknolojik gelişmeler fabrikaların seri üretime geçmesi dolayısıyla üretim biçimlerinin değişmesi insan ilişkilerini de etkiledi. Yeni teknolojik imkânlarla eski grup, toplum, cemaatler yerine bireyselleşme ön plana çıkmaya başladı. Yani insanlar iletişim teknolojisiyle bir birine ulaşma imkânları artarken eski cemaat tarzı örgütlenmeler de yeniden şekillendi. Eski yan yana bireylerin oluşturduğu kitleler yerine yeni, çoğu zaman mesafeli ilişkileri olan gruplaşmalar başladı. İletişimin hızla gelişmesi ve teknolojikleşmesi bu

dönemde iletişimin üretim ve tüketim mekanizmasının temel oluşturmasının kitleler olduğunu açıklayan ilk paradigma “kitle toplumu” ve “kitle kültürü” yaklaşımları oldu (Özçetin, 2018:40). Medyanın etkisini hissettirmesiyle beraber etki kavramı doğal olarak öncelikle tartışılmaya başlandı. Medyanın etki kavramı sanayi devriminin ve buna bağlı gelişen süreçlerle birlikte tartışılmaya başlanınca muhtemel olası işçi birliktelikleri ve bunların oluşturacağı güçlü organizasyonlar tehdit olarak algılandı. Etki tartışmaları doğal olarak ne kadar, nasıl bir etki ve ya etki gerçekten var mı yok mu sorularını gündeme getirdi. Bu durum da etki paradigmaları üzerine yeni tartışma alanları oluşturdu. Ortaya olaya farklı pencerelerden bakan kuramsal bakış açıları ortaya çıktı. Medya etki kuramları anaakım/Liberal ve eleştirel/Marksist bakış açıları şeklinde tartışıldı. Anaakım/Liberal bakış açısına göre medyanın etkisi üç dönemde irdelenmiştir. 1910-1940 yılları arasında “güçlü etkiler” döneminde siyasal süreçlerde ve kitleleri etkilemede medyanın güçlü etkileri olduğu düşünülüyordu. Bu tartışmalar gazetenin hâkim olduğu dönemlerde başlamıştı ancak özellikle sinemanın yaygınlaşmasıyla medyanın bireysel ve toplumsal davranışlara etkisi daha çok tartışılmaya başlandı. 1920’lerde Amerikan halkının sinemayla tanışması ile birlikte Payne Fund bu yeni araç neydi, çocuklara ve birey üzerindeki etkileri neler olabilirdi, bu yeni araç hangi olumsuz sonuçlar doğurabilirdi sorularına cevap aradı. Şüphesiz ki Payne Fund’un bu projesi sonraki dönemde radyo ve televizyonun etkileri konusunda da bir temel oluşturdu (Mutlu, 2012:43). Modernleşme-kentleşme süreçlerinde, 1.Dünya Savaşı sürecinde ve 2.Dünya Savaşı öncesinde propaganda alanında kullanılması bu döneme denk gelir. 1940’lardan sonra Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet, Amerika’da başkanlık seçimlerinde medyanın etkisi üzerine yaptıkları araştırmalarda medyanın oy verme davranışı ile kitle iletişim araçları arasında anlamlı bir bağa rastlamadılar. Bu araştırmalarda kültür, inanç gibi kavramların daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Sınırlı etkiler denilen bu dönemde “kanaat önderliği” kavramı ön plana çıkmıştır (Mora, 2018:7). Lazarsfeld’in yaptığı çalışmalarda insanlar artık medyanın verdiği mesajı kendi ihtiyaç ve isteklerine göre algılıyordu. Bununla birlikte bazı unsurlar da toplumsaldı. Yani medya saldırısına karşı aslında bireyin çaresiz olmadığı bireyin kendisini medyanın olumsuz sonuçlarına karşı koruyabildiği anlaşıldı. Ayrıca birey, mesajı içinde bulunduğu gruba göre algılıyordu. Bağlı olduğu grubun yapısına değer yargılarına göre algılaması da şekillenmişti. Lazarsfeld’in yaptığı çalışmalar aslında bir dönüm noktasıdır. Medyanın tek başına karar veren ve yönlendiren olmadığı bunun yanında sınıf, coğrafi aidiyet ve din gibi unsurların da önemli olduğu ortaya kondu (Maigret, 2019:100). 1960’lı yıllarda yapılan araştırmalarda kitle iletişim araçları daha planlı ve sistemli şekilde kullanılmaya başlandı. Çünkü artık medya

araçlarının kitleler üzerindeki etkileri daha bilinir hale gelmişti. Bu üçüncü döneme de “güçlü etkilere dönüş” denilmiştir. Bu yeni dönemde medyanın gücü yerine izleyicinin gücü sorgulanmaya başlandı. Pasif olan, medyanın mesajlarını alan izleyici değil medyayı hangi amaçla nasıl sorusunun sorulmaya başlandığı bir döneme girildi. Özellikle izleyicinin takip ettiği medya ve içerikten hangi doyumlar aldığı noktasına odaklanılmıştır. İzleyici bir programı takip ederken onun rekabet etme, bir şeyler öğrenme, yarışma gibi doyumlar sağlayıp sağlamadığına dikkat ettiği ortaya çıktı. Artık “medya insana ne yapar” sorusunun yerine “insan medyayla ne yapar” sorusunu sorarak bugüne kadar medyanın etkileri sorunsalına tersten bakma imkânı sağlandı. İzleyici medya araçları ve içerik açısından kendine göre içerik seçmekte ve o içerikten belli doyumlar sağlamaktadır. Medya bireyin kendini gerçekleştirme, keyif alma, eğlenme vb. doyumlar sağlar. Maigret (2019), “medya artık emirlerine uyulması gereken otoriter bir tanrı değil, izleyicilere açılan bir ortamdır” der (Maigret, 2019:105).

Marksist ya da neo Marksist yaklaşım konuyu daha çok üretim biçimi ve ilişkilerine dayanarak açıklamaya çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında özellikle egemen emperyalist ülkelerin üçüncü ülke kültürlerini tahrip ederek kendi hâkim kültürlerini empoze ettikleri varsayımı üzerinde yol almaktadır. Egemen güç olarak görülen Batılı ve Amerikancı kapitalist ülkeler ürettikleri ürünlerle ve diğer kültür endüstrisi ile diğer ekonomik yetersizlik yaşayan ülkelere hızlı ve seri bir akış başlatmış ve böylece oradaki toplumu kendi mahallî değerinden kopararak daha çok tek tipleştirilen bir yaklaşım sergilenmektedir. Eğlence, üretim, haberleşme gibi birçok alanda ekonomik yetersizliği olan ülkeler bu kapitalist saldırıyla adeta kendi köklerinden ve kimliklerinden kopartılarak sahte birer batılı haline getirilmektedir. Küreselleşme denilen bu süreç dünyanın küçülmesi, ülkeler arası iletişimin artması anlamında kullanılsa da pratikte, ekonomik modelden, kültürel kimlikten, dini boyuta kadar tüm unsurlarda bir Amerikalaşma/Batılılaşma anlamına gelmektedir (Mora, 2008:9).

Sonuç olarak medyanın ortaya çıkışıyla beraber medyanın etki tartışmaları da süregelmiştir. Bu noktada temel sorumuz medyanın yukarıda da bahsedildiği üzere nasıl etkilediği sorusudur. Bir diğer sorumuz da üçüncü dönem dediğimiz dönemde güç odaklarının, dinin, burjuvanın ve büyük parasal güçlerin medyayı nasıl kullandıkları ve bunun bireyler- özellikle çocuklar- üzerinde nasıl etki ettiği. 20. Yüzyılın başından itibaren evimize kurulan bugün tahtı kısmen sarsılsa da hala güçlü bir kitle iletişim aracı olan televizyonun etkileri tartışılmaktadır. Her evde en az bir tane bulunması, ulaşımının kolay ve ucuz olması onun etkisinin başında gelir. Özellikle şiddet kavramı üzerine yapacağımız

tartışma da televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymak gerekecektir. Bu tartışmamızı yürütürken tecimsel kaygıları ön planda olan mega şirketlerin ve iktidarların kontrolündeki bu kitle iletişim aracının hangi amaçla nasıl kullanıldığını inceleyeceğiz. Tartışmamızı yürütürken eleştirel/Marksist kuramı temel alarak kapitalist güçlerin hâkim kültürel ve teknolojik güçlerini idame ettirmek, kültür endüstrisi ile her türlü iktidarlarını güçlendirmek arzusuyla medya araçlarını özellikle şiddet alımlanmasını etkiledikleri varsayımıyla yola çıkacağız.

1.2.6. Televizyonun Etkilerine Dair Eleştirel Yaklaşımlar

Başlangıçta güçlü bir bilgi paylaşma aracı olarak görülen televizyon, hem ses hem görüntü özelliğiyle kültürleri birbirine tanıtan, yakınlaştıran ve bu yolla sorunları çözen bir araç konumuyla algılandı. Yazının bulunmasıyla duygu ve düşüncelerin yazıyla aktarılması, ses ve işitsel algı ön plandayken televizyonla birlikte yeni dönemde yavaş yavaş “göz” önem kazanmaya başladı. Bu sayede artık insanlar “evrensel bir köy” de yaşamaya başlamışlardı (Savaş, 2006:3). Televizyondan beklenen bu işlev daha sonraki yıllarda tam tersine dönerek kendisi bir sorun olmaya başladı. Merkezde bulunan güçlü kültürlerin diğer yerel kültürleri tek tek kendine benzeterek yok etmesi, insanlar arasındaki bağı zayıflatması, fikir alışverişine zaman tanımaması, umut yerine umutsuzluğa yer vermesi, yol göstermek yerine aldatıcı, kandırıcı ve oyalayıcı olması televizyonun işlevini sorgular hale getirmiştir (Savaş, 2006:3-4). Televizyonun yeni olduğu dönemde genel olarak onun faydaları üzerinde düşünceler geliştiriliyordu. Erken dönemde televizyonun, ideolojik bir aygıt olarak kullanıldığı, meşrulaştırma aracı olduğu, kültürün değişmesinde ve inşa edilmesinde kullanıldığı gibi bir takım ön yargılar oluşmamıştı (Yurdakul, 2018:65).

Günümüz medya araçlarının özellikle televizyonun bireyler üzerindeki etkisi inkar edilemez bir gerçektir. Televizyon kişilerin “simgesel çevrelerine” (sybolic environment) hükmetmede etkili bir güce sahiptir. Televizyon içerikleriyle ilgili gerçekleştirilen “içerik analizleri” (content analysis) ve “kanaat-davranış araştırmaları”, televizyon programlarının eğitim, iş, yaş, cinsiyet, doğum ve ölüm gibi sosyolojik gerçeklik konularında deforme edici gücünün olduğunu içeriklerdeki mesajların toplumdaki suç işleme eğilimlerini tahrik edici ve şiddet olaylarını artırdığı yönünde bulgular ortaya konmuştur (Arslan, 2006:2-3). Kitle iletişim araçlarının etkileri noktasında farklı kollardan gelişen araştırmalar yapılmış ve tartışılmıştır. Televizyonun etkiler yaklaşımı odaklı yapılan araştırmalarda “deneyim” noktası temel alındığı için televizyonun etkileri araştırmaları bazı problemlerle sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü televizyon izleme deneyimi, televizyona bakmak arasında anlamlı bir fark vardır. Bu

nedenle yapılacak araştırmalara izleme deneyimi de dâhil edilmelidir (Mutlu, 2012:48). Mesaj ile kaynak arasında anlamlı bir bağ kurulması, mesaj kaynaklarının (kitle iletişim araçları) sosyo-ekonomik çevresinden ve kurumsal kimliğinden ayrı tutulması düşünülemez. Bu durum bize televizyon bağımlılığını ve ya izlenme sıklığının önemli olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Temelde kabul gören fikir medya araçlarının insan davranışları üzerinde yaptığı etkinin kabul edilmesidir. Bunun “nasıl” sorunsalı araştırmalarda kullanılan yollar noktasında ayırıştırmaktadır. Kimi bakış alarına göre toplumsal sosyalizasyonun sağlanması, kamuoyu oluşturma ve bilgi aktarımı için bir araken diğer bakış açısı için kültürün endüstrileşmesi, hegemonyanın kurulması ve iktidarın resmi ideolojisinin sürdürülmesi olarak algılanmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yapılan araştırmalarda genelde takip ettikleri yol itibariyle liberal ve eleştirel kuramlar şeklinde ele alınabilir. Aşağıda ele aldığımız kuramların genel olarak kitle iletişimin etkisi üzerine yaklaşımlarını ele alacağız.

1.2.6.1. Liberal Kurama Göre Televizyonun Etkisi

Liberal yaklaşımı iletişimi iletilerin aktarılma süreci olarak değerlendirmektedir. Bu kuramın ilgisi daha çok “gönderici ve alıcıların nasıl kodlama yaptığı ve kod açtığı, aktarıcıların iletişim kanallarını ve araçlarını nasıl kullandığı” ile ilgilidir. Etkililik ve doğruluğu önemseyen liberal kuram iletişimin davranış değiştirme gücüne de inanmaktadır (Yurdakul, 2018:66). Kaynaktan çıkan mesajın içeriği ve etkililiği önemlidir. 1920’li yıllarda “sihirli mermi” kuramının kabul gördüğü dönemde odak ve vurgu kaynak üzerinedir. Liberal yaklaşım içerisinde medya toplumsal ilerleme ve modern toplum oluşturma için bir araçtır. Bu bağlamda yazılı basın bilgilendirme amaçlı bir araç olarak düşünülür. Dolayısıyla kamusal aklın oluşturulması, ileriye götürülmesi kitle iletişim araçlarıyla mümkündür (Nalçaoğlu, 2010:94). 1940’lı yıllarından itibaren “sınırlı etkiler modelleri”ne geçilmiş bu dönemde de bu dönemin en tanınmış “iki aşamalı akış modeli”nde bile iletişimin doğrusal süreci devam etmektedir. Etki probleminde bir değişim olmamakla birlikte, odak noktası etkinin nasıl gerçekleştiği noktasına kaymıştır. Daha sonraki yıllarda (1970li yıllardan itibaren) orta düzeyde ve gcl etkiler dönemlerine doğru bir dönüşüm yaşansa da llebilene tutumlar düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Medyanın etkilerinin işlemsel olarak ölçülebileceği bir birim olarak bireyin tutumları analitik bir yapı olarak sabitlenmiştir (Sever, 1998:46). 80’li yıllardan sonra ortaya atılan “kullanımlar ve doyumlar” modeliyle birlikte kaynakta olan odak izleyiciye kaymıştır. “medya insanlara ne yapıyor” sorusundan “insan medyayla neler yapıyor” noktasına gelindi.

Bu yaklaşıma bağlı olarak geliştirilen kuramların mutabık kaldığı üç önemli nokta şöyle sıralanmaktadır: İnsanın yaşadığı çevreye uyum sağlaması, gerektiğinde uyuma zorlanması görüşü; mevcut toplumsal yapıyı ve kurumları korumak,, onları geliştirmek isteği: sanayisi henüz gerideki ülkelerin seçecekleri en iyi yolun kapitalist ekonomik ve siyasal sistem olduğu görüşü (Alemdar ve Erdoğan'dan akt. Sever, 1998:45). Medyanın daha çok pragmatik yönünün öne çıktığı bu yaklaşımda medya içeriklerinin halkın sosyo-kültürel yapısı arasında bağ oluşturulmaya çalışılmaktadır. Liberal bakış açısı kitle iletişim araçlarının önemli bir kamu gözcüsü olarak demokratik bir işlev yüklerler. Devletin kullandığı yasama, yürütme ve yargı güçlerinin yanında toplum gözcü olarak halkın menfaatini gözleyen, devlet otoritesinin kötü amaçlı kullanılması gibi durumları ortaya çıkaran bir güç olarak tanımlarlar (Curran, 1997'den Akt. Nalçaoğlu:2010:94).

1.2.6.2. Eleştirel Kurama Göre Televizyonun Etkisi

İsminden de anlaşılacağı üzere liberal kuramların eksiklikleri ve aksaklıkları üzerine yapılan eleştirilerle ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Liberal kuramdan farklı olarak iletişimin kişiler üzerine etkisi üzerine değil, iletişimin toplumsal rolü üzerine eğilmişlerdir. Yani medya iletişim ve toplumsal iktidar arasındaki bağın sorgulanması üzerine bir perspektif geliştirmişlerdir. Marksist bir temele sahip olan eleştirel kuram araştırmacıları, sosyoloji, tarih, ekonomi, göstergebilim, siyasal felsefe, edebiyat çalışmaları, psikoloji gibi birçok çeşitli disiplinlerden esinlenmişlerdir. Batılı bu araştırmacılar endüstrileşmiş kapitalist dünyanın, sınıfsal olarak katmanlaşmış toplumların ayakta kalması ve varlığını sürdürülmesi noktasında medyanın işlevini açıklamaya çalışmışlardır (Sever, 1998:47).

Avrupa'da varlığını ilan eden eleştirel kuram, ikinci Dünya Savaşı'nın öncesi ve sonrası faşizmin hareketlenmesi, kapitalist sistemin güçlenmesi, baskıcı ve otoriter eğilimlerin ortaya çıkışı, kültür ve kültürün yeniden üretilmesi noktasında kitle iletişim araçların rolü noktasına eğildi. Kitle iletişim araçlarına özel önem veren eleştirel yaklaşım özellikle Frankfurt Okulu bu kuramın düşünsel altyapısını oluşturmaktadır (Nalçaoğlu, 2010 :126)

Eleştirel kuram sistem eleştirisi geliştirirken aynı zamanda ona alternatif bir yol da sunar ve dayandıkları düşünce yaklaşımlarına eleştirel yaklaşırlar. İncelediği alanı yalnızca saptamakla ve açıklamakla kalmaz aynı zamanda temel problemi çözerek insanın ve toplumun özgürleşmesine çözüm üretir.

Eleştirel kuram kitle iletişim araçlarını ideolojik bir aygıt olarak tanımlarlar. Kitle iletişim araçlarının gücünü gören yapılar bunu bir hegemonya aracı olarak da düşünebilirler. İktidarı, sermayeyi hatta dini elinde bulunduranlar bu araçları kendi ideolojilerinin devamı ya

da yeni ürettikleri kültürel yapını yayılımı ve sürekliliğinde kullanabilirler (Yurdakul, 2018:68).

T.W. Adorno “Televizyona nasıl bakmalı” başlıklı yazısında televizyonun izleyiciler üzerindeki etkilerini incelemenin ve “derin psikolojik kategorilerden” yararlanmanın önemi üzerinde durur. Televizyon içeriklerine “örtülü anlamlar” yaklaşımı geliştiren Adorno’nun televizyon metinlerine yönelik psiko-analitik ve ideolojik okumaları ve bu metinlerin etkileri üzerine tahminler sunar. Frankfurt Okulu temsilcilerinden biri olan Herbert Marcuse da bireyin sosyalizasyonunda ailenin gerilediğini radyo ve televizyonun başat hale geldiğini söyler (Varol, 2011:120-121).

Kimi eleştirel yaklaşımlar televizyon ve diğer medya araçlarıyla verilen şiddete karşı çıkmışlardır. Televizyon ve yazılı bazı medya araçlarında şiddetin medyada çokça temsil edilmesi doğrudan toplumsal sorunlara neden olacağını ileri sürmüşlerdir. Şiddetle ilgili yapılan çalışmalardan Eysenck ve Nias medyada şiddetin sürekli verilmesi, izleyicileri şiddet içeren davranışlara karşı duyarsızlaştırmaktadır. ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde işlenen cinayetlerin medyada sansasyonel bir dille verilmesi gözlerin rap müzik, video ve bilgisayar oyunlarına, televizyon ve filme ve şiddeti destekleyen diğer gençlik kültür unsurlarına çevirmiştir (Varol, 2011:123).

1.2.7. Televizyon Şiddetinin Etkileri

Medya araştırmalarının temelinde duran bir sorundur televizyonun şiddeti yaygınlaştırıp yaygınlaştırmadığı. Ya da televizyon şiddet ilişkisi temel medya araştırmalarının merkezindeki bir sorunsaldır. Televizyon programlarının şiddet içeriklerinin özellikle çocuk ve gençler üzerindeki etkileri üzerine yapılan çalışmalarda televizyon yayınlarının hatırı sayılır şekilde şiddet içerdikleri tespiti yapılmıştır (Taylan, 2011:32). Amerika Birleşik Devletleri’nde bugüne dek yapılan en geniş araştırmalarda “Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu’na sunulan, Amerika’da Şiddetin Tarihi başlığıyla sunulan raporda şiddetin tek sorumlusu televizyon olarak görülmesi de şiddetin niteliği ve miktarı noktasında genel olarak televizyon suçlanmıştır (Taylan, 2011:32). Televizyondan öğrenilen şiddet modeli ilerleyen zamanda uygun zaman ve ortam bulduğunda davranışa dönüşmektedir. Gösterilen şiddet davranışının yoğunluğunu yine kişisel, duygusal özellikler ile öğrendiği davranışın ödüllendirilmesi ve ya cezalandırılması gibi değişkenler belirlemektedir.

Genel olarak medya, özelde televizyonun tüm bunlara rağmen programlarında şiddeti kullanmalarının nedenlerine de eğilmekte yarar vardır. Bu nedenlerin temelinde iktisadi

sebepler yatmaktadır. Bugün neredeyse tüm televizyonlar kar elde etmek amacıyla etkinliklerde bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki, şiddet gibi kısmen maliyeti düşük; ama çok gelir sağlayan, kolay satan bir konuyu sürekli gündemde tutmak daha anlaşılırdır (Özer, 2017:5). Şiddetin evrensel bir dil olması onun kullanılmasını da kolaylaştırmıştır. Daha az kelime ve daha çok görselle izleyiciler etki altına alınabilmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi son dönemde medyada kullanılan şiddetin artmasının temel nedeni daha fazla kar elde etmektir. Örnek olarak Amerikan yapımı, yoğun şiddetin var olduğu bir filmi başka ülkelere pazarlanması daha kolay olacaktır. Bu aynı zamanda bu filmin diğer dillere çevrilmesi de kolaydır. Fransa gibi kültür milliyetçisi olarak öne çıkan ülkelerde mevcut kültürel engeli aşmak kolaylaşmaktadır (Özer, 2017:6).

Televizyon içeriklerinin şiddeti göstermesi, kahraman tarafından şiddetin yüceltilmesi akıllara modelleme ve özdeşleşme kuramını getirmektedir. Modelleme kuramının özünü insanların öğrendiği çoğu şeyi gördükleri örneklere dayanarak öğrendikleri fikridir. Birçok insan özellikle çocukluk dönemlerinde medya araçlarından gördükleri davranışları ve alışkanlıkları taklit ve modelleme yoluyla öğrendikleri ve bunları yineledikleri görülmektedir (Yengin, 2012:151). Bu durumda kişilerin çocuklukta gördükleri sadece çevresi olmayıp, televizyonda gördüğü bir karakter, model aldığı bir sinema oyuncusu olabiliyor. Karakterin sevilen ve olumlanan biri olması, takdir edilmesi çocukta davranışın sıklığını ve şiddetini de etkilemektedir. Televizyon içerikleri şiddetin yanında şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan uyuşturucu, alkol, sigara, gibi diğer zararlı eğilimlere yönlendirme olabilmektedir.

Özdeşleşme kuramı düşüncesi modelleme kuramıyla ilgili bir düşünce olup sevilen, beğenilen insanlara, benzeme, onları taklit etme, kendilerini onların yerine koyma şeklinde onlarla bir özdeşleşme ortaya koyarlar (Yengin, 2012:152). Özdeşleşen bireyin giyim kuşamı, taktığı takılar, sergiledikleri davranışlar birey tarafından benzer şekilde ortaya konmaktadır. Dolayısıyla özdeş tutulan kişi suça itebilmekte ve benlik yapısını olumsuz şekilde etkilemektedir. Televizyonun olumsuz etkilerini sıralarken buna neden olan koşulları da görmekte yarar vardır. Günümüz ebeveynlerinin çalışma şartları, zamansızlıkları ve ilgisizlikleri çocuğun televizyonun başında çokça zaman harcamasına neden olmaktadır. Bu durumda çocuk üzerine şu şekilde sıralayabileceğimiz etkiler meydana getirmektedir: Tüketim toplumu bireyi olmaları, cinsel kimliğin oluşması, karşı cinsle olan ilişkiye etkisi, anne-babasıyla ilişkisi, şiddette yönelme üzerine etkisi, eğitim süreçlerine etkisi, kültürel yabancılaşması ve dildeki yozlaşmaya etkisi ile çocukluğun yitirilmesine etkisi (Büyükbaykal, 2012:35).

Çocuk ve gençlerin yetişmesinde bu kadar olumsuz etki potansiyeline sahip televizyonun ülkemizdeki durumuna bakmamızda yarar olacaktır. Gerçekten televizyon bu kadar hayatımızın içinde midir ve bu düzeyde bir ağırlığa sahip midir sorularını sormamızda yarar vardır.

1.2.8. Etki Çalışmaları Geleneğinde Şiddetin Ele Alınma Biçimleri

Etki çalışmaları araştırmaları genel olarak Amerika Birleşik devletlerinde yoğunlaşmıştır. Bunda tabidir ki ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve kültürel yapısı bunda etkindir. Ülkenin son süreçte yaşadığı hızlı ekonomik büyüme, maddi unsurların sayıca bolluğu, fabrikalaşma buna bağlı olarak da sinema, televizyon ve buna bağlı medya araştırmalarının burada yapılmış olması oldukça anlaşılır bir durumdur.

Etki çalışmaları konusunda yapılan araştırmalar sorunu bireye indirgeyen araştırmalardır. Sosyal öğrenme ve ya taklit kuramı kişinin daha çok medyada gördüklerini öğrenmesi ve taklit etmesi üzerine bir duruş sergilemektedir. 1960'lı yıllardan sonraki süreçte ABD'nin hızlıca kentleşmesi, Vietnam Savaşı karşıtlarının protestosu, gençlik hareketleri, siyahilerin ayaklanması, üniversite olayları, suikastlar Amerikan toplumunun şiddet patlaması yaşadığına örnek olarak verilebilir (Özer, 2017:4). Tüm bu yaşanan süreci nasıl ki toplumların içinde buldukları ve ya geçmiş dönemlerinde yaşadıkları ekonomik, sosyo-kültürel değişimlerden bağımsız değerlendiremez isek onu medya kaynaklarının -özellikle televizyonun- kullandıkları şiddet dilinden de bağımsız düşünemeyiz. Aynı zamanda ABD'nin bu araştırmaların merkezi olması da rastlantı değildir.

Şiddetin çıkış noktası olarak bireysel sebepler gösterilse de onun yayılımı ve öğrenilmesi şiddeti sosyolojik bir duruma getirmektedir. Bu konuda H. Arendt'e göre şiddet kamu alanını sona erdirecek tek unsurdur, şiddet kabul edilebilecek bir durum değildir. Kamu alanında şiddetin ortaya çıkması onu toplumsal ve kolektif yapar ve şiddetin uç noktası da savaş, katliam ve soykırımlardır (Alperen, A.& Salur, 2008:72).

Medya araçlarındaki medyatik şiddetin birey üzerindeki ve dolayısıyla toplum üzerindeki etkileri ve bu etkilerin ölçümleriyle alakalı kuramsal yaklaşımlar vardır. Bunlar yetiştirme kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve katharsis (arınma) kuramlarıdır(Can, 2019:39)

1.2.8.1 Yetiştirme Kuramı

Bu kuram 1970'li yıllarından sonra George Gerbner ve arkadaşları tarafından ortaya konan bir sürecin ürünüdür. Gerbner kitle iletişim araçlarının ve özellikle televizyonun rolü

üzerine eğilmiştir. Gerbner iletişimi biricik “insanlaştırma” aracı olduğunu söylerken kitle iletişiminin bunu göstergeler, semboller ve temsiller üzerinden sağladığına dikkat çeker. Buna bağlı olarak medyayı kullanmanın kendisi kitlesel olarak semboller, temsiller dolayısıyla yaşama has gerçekliğin ne olduğunun algılanmasını ve yeniden değerlerin yaratılmasını beraberinde getirmiştir (Demir& Ercan, 2015:128). Aslında kitle iletişim araçları -özelde televizyon- sembol ve temsillerle yaşama ait “gerçekliği” yeniden üreterek bunun yayılması ve kamuya mal olmasını sağlar. Şöyle ki; toplumun ne yapması gerektiğini değil, çoğunluğun ne yaptığını gösterir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları çoğunluğu temsillerle göstererek sembolik çevreyi onun gerçekliği haline getirir.

Yetiştirme kuramı şiddeti tekil boyutuyla ele almaz. Televizyonu farklı amaçlarla izleyen kişiler, izledikleri tüm içeriklerde şiddetin karakterize edildiğini görürler. Bu yayınları hazırlayanlar şiddeti kavramsal düzeyde ajite ederek programın içine yerleştirirler. Böylelikle bireyler şiddetin uygulayıcıları ve kurbanları görerek dünyanın tehlikeli olduğunu öğrenirler. Bu durum “uysal tüketiciler” ortaya çıkarabildiği gibi, egemen ideolojinin pekişmesine, güçlenmesine ve sürüp gitmesine neden olur (Demir& Ercan, 2015:133-134). Bu durumda seyirci gerçekten koparak bir sanal dünya yaratır ve bu sanal hayatı daha sonra kendi gerçekliği olarak algılar. Bu da bireyde kaygı oluşturmaya başlar. Bu dünya tehlikeli, insanlara güvenilmez fantazyası toplumun gerçekliği haline geldiği için şiddet de bu gerçekliğin bir parçası haline gelmiştir.

1.2.8.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı İlk defa 1947 yıllarında Julian Rotter tarafından kullanılmıştır. Rotter’e insanı yaşam deneyimlerini etkileyebilen bilinçli bir varlık olarak tanımlarken bunun yanında dış uyarıcılar ve pekiştireçler de insan davranışını etkiler (Bayrakçı, 2007:200). Günümüzde bireyin çok erken yaşlarda televizyon ve diğer medya araçlarıyla ilişki geliştirmesi onun kişilik ve davranış oluşturmada etkili bir uyaran olduğu görülmektedir. Albert Bandura ve Richard Walter tarafından yapılan çalışmalarda kullanılan sosyal öğrenme kuramına göre kitle iletişim araçlarının insan davranışları üzerinde güçlü bir etkisi vardır (Can, 2019:40). Bireyin televizyondan gördüğü şiddet davranışı tekrar ederek öğrendiği ve bunu tekrarladığı tespiti yapılmıştır. Bu kurama göre özellikle çocuklar ve ergenler üzerinde etkili olan televizyonun bu tarz şiddet davranışlarını öğrettiği gözlenmiştir.

1.2.8.3. Katharsis (arınma) Kuramı

Bu kuramla ilgili ilk bilgileri Aristo’dan alıyoruz. Diğer iki kuramın aksine kitle iletişim araçlarındaki, acı, şiddet eğilimlerine maruz kalarak bireyde bir rahatlama, kendini

şanslı hissetme prensibi üzerine kurulmuştur. Gündelik yaşamda karşılaştığımız kızgınlıklara benzer bir şeyler seyrettiğimizde bu duygudan arınabiliriz.

Aristo katharsis kavramıyla drama izleyen seyircinin bunu kurmaca olduğunu bildiği için seyircinin oyuna psikolojik olarak katıldığını, oyuncular arasında saldırganlık gibi duyguların arttığı anda seyircilerde bir boşalım, bir gevşeme ile şiddet duygusunun azaldığını anlatır (Mutlu, 1999:127).

Bu kuramla ilgili kimi araştırmalar yapılmış olsa da şiddet görüntülerini izleyen seyircilerin saldırganlık duygusunu azaltan ya da arındıran sonuçlar oldukça tartışmalıdır. Televizyona çok maruz kalmanın arındırma etkisiyle ilgili pek çalışmaya rastlanılmamaktadır (Taylan, 2011:43)

Bu bölümde elde ettiğimiz bilgilerden anlaşıldığı üzere televizyon dilinin bir şekilde çocuk davranışları üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle son bölümde incelediğimiz katharsis kuramını ispatlayan önemli bulgular mevcut değildir. Bu noktadan hareketle odaklanmamız gereken nokta şiddetin televizyonda yeniden üretimi ve çocuk üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaşmamız gerekecektir.

1.3. ETKİ ÇALIŞMALARI VERSÜS KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR: ETKİ SORUNSALINA KÜLTÜREL BİR CEVAP

Televizyon etkisinden bahsederken televizyonu aktif, izleyiciyi pasif kılan paradigmlar ya da tersi durumdaki paradigmlar üzerinden tartışma yürütüldüğünde tartışmada yol almak daha kolaylaşacaktır. Ancak televizyon incelemelerinde tek bir paradigma üzerinden tartışmayı yürütmek zor olacaktır. Yapılan araştırmalarda çoğu zaman televizyonun güçlü, etkin ve hâkim konuma yerleştirerek tanımlama yapılması, belli noktalara odaklanması kapsayıcı bir paradigmatik disipline çevrilememiştir. Yine de bu paradigma sorununun olumlu yanları da vardır. Araştırmacı zihnini daraltmaz ve çevrenini de geniş tutar (Mutlu, 2012:47).

Bu bölümde televizyonun etki sorunlarına izleyici ve içerik açısından bakmaya çalışacağız. İzleyici odaklı araştırmalar daha çok izleyicinin süreçte aktif olduğu ve kendi ihtiyaçlarına göre televizyonu kullandıkları, kültürel çalışmalar ise içerik odaklı çalışmalarla içeriği bir metin olarak görmekte ve izleyicini bu metinleri farklı yorumlayabilecekleri noktasında hareket etmişlerdir. Dolayısıyla kuramsal bir tartışma yürütürken kültürel çalışmalar, Frankfurt Okulu ekolü ve Feminist kültür analizleri üzerinden tartışma yürütmemiz gerekecektir.

1.3.1. Frankfurt Okulu

Dönem olarak Rusya’da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeleri, batıda faşist hareketliliğin adım adım yükseliyor olduğu dönemde Avrupa’daki Marksist kuramı temel alan bir grup entelektüel tarafından oluşturuldu. Yine bu dönemde Almanya’da Hitler’in iktidara gelmesi, İspanya’da Franko’nun güçlenmesi gibi gelişmeler bağlı olarak solun gerilemesinin yaşandığı bir dönemde kurulan Frankfurt Okulu teorisyenleri aydınlanma geleneğine karşı çıkararak dünyanın büyüünün bozulduğunu iddia ettiler. Eleştirel teoriyi benimseyen bu ekol doğaya üstünlük kurmaya çalışan kapitalist sistemin araçsal akılla bilim ve teknik menfaati kişisel yararlılığa indirgemıştır. Kapitalizmin toplum üzerinde yaptığı bu tahribat bu ekolün teorisyenlerini “kültür endüstrisi” kavramı üzerine çalışmalarına sevk etti. Bireyin farklı düşünmesi, farklı davranışlar sergilemesi doğal olanken yeni süreçte aynılaşmak, toplumun tek tipleşmesi büyük bir sorun olarak duruyordu. Yeni toplum modelinde aynılaşan kitlelere egemen toplumların kültürünü, dilini, yaşam tarzlarını, eğlencelerini hatta dinlerini kontrol altına alarak bir şekilde egemen kültür dayatılmaya çalışıldı. Medya bu noktada popüler kültürün yaratılmasında yayılımında etkin rol oynadığını söyleyebiliriz. Televizyonun gelişim sürecinde 1952’de siyah-beyaz yayımla başlayıp daha sonra renkli yayına geçen televizyon hayal edilemeyen bir etkileşim ağı kurarak “kültür” kavramını direkt etkileyerek popüler kültürün egemenliğini ilan etmesine zemin hazırlamıştır (Güllüoğlu, 2012:73). Kitle endüstrisinin ortaya çıkardığı sanal ihtiyaçlar yeni tahakküm modelleri ortaya çıkarırken bunları betimlemek için Marksçı “metalaşma, mübadele, şeyleşme ve fetişleşme gibi kategoriler kullanmışlardır (Şan Mustafa ve Hira, İsmail: politikadergisi.com). kapitalist sisteminde üretilen kültür ürünleri kar elde etmek ve hegemonyasını kurmak için uygun yollarla kitlelere verilir. Bu ürünler bireyi yadsırken aynı zamanda topluma kendi yaşam pratiğini, eğlencesini, sanatını vs. empoze eder. Bunu başarabilmek için en güçlü enstrüman olarak kitle iletişim araçlarını kullanır.

1.3.2. Kültürel Çalışmalar

Kültürel çalışmalar Britanya kökenli bir kavram olmakla birlikte orada yapılan bir çalışmalar bütününe gönderme yapar. Bu haliyle ne bir toplumsal teori ne de bir iletişim teorisi. Kültür endüstrileri ve izleyicileri arasındaki bağı yorumlama açısından onları hem işlevselci okulun hem de izleyiciye ve alımlamaya yükledikleri önemden dolayı Frankfurt Okulu kuramcılarının karşı çıkarlar (Aydın, 2007:122). Bu geleneğin kurucu eseri olarak Hoggart’ın yazdığı “The Uses of Literacy” (Okuryazarlığın İşlevi) adlı eseri gösterilebilir. Kültürel çalışmalar kuramcılarını Marksist anlayışa ve Frankfurt Okulu ekolünün medyaya

bakış açılarını eleştirirler. Çalışma alanı olarak disiplinlerarası bir alana sahip olan kültür çalışmaları Louis Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" ve Gramsci'nin "Hegemonya" kavramları kültürel çalışmalar kuramcılarının oldukça etkilendikleri kavramlardır (Aydın, 2007:123). Kültür, doğal yaşamın yani gündelik hayatın bir alanı olarak görülmüştür. Onlara göre kültürel ürünler ekonomik indergemecilikle anlaşılabilir. Medya araçlarının iktidar ve tekelci azınlıkların elinde olduğu gerçekliğinin vurgulayarak, günümüz toplumlarında geniş halk topluluğunun azınlık iktidarına gönüllü ve özgürde bir rıza göstermeleri problemine maddeci bir açıklama getirmeye çalışır (Cangöz, 1999:31). Kültür genel olarak halkın yaşayış ve algılaması olarak görülür. Williams kültürü sosyal yaşantının dışında, üstünde ya da önünde değil gündelik yaşam pratiklerine ve simgelere kazınmış bir anlayış olarak görür (Cangöz, 1999:33). Dolayısıyla Williams kültürü tanımlarken ekonomiden ve ideolojiden bağımsız olarak yorumlar. Kültür, ekonomik sistemin ya da ideolojik yapının oluşturduğu ürünler değil onu yaratan temel öge olarak görür. Ancak toplumun cinsiyet, etnik, sınıf ve nesil olarak eşitsiz bir yapıda olması kültürü bir mücadele alanına dönüştürür. Oluşan alt kültür ve üst kültür alanları arasında kimi zaman mücadele alanı oluşur. Alt kültür hâkim sınıfın kültür anlamına direnir. Bu mücadele kültürü ideolojik yapar. Gramsci hegemonya kavramını egemen sınıfların alt kültürler üzerindeki baskı değil belki ama onlara bütünlüklü bir otorite kurma çabasının sonucu olarak yorumlar (Çoban, 2012:3). Alt kültürün iktidara gelmesi ve hegemonya oluşturması ancak sınıflar arası bir ittifakla önce kültürde bir birlikteliğin sağlanması gereklidir.

Asıl hedef kültürel egemenliktir. Kapitalist devlet tiplerinde iktidar hegemonyasını güçlendirmek, devamını sağlamak noktasında medya araçlarını kontrol altında tutar. Özellikle alt kültür gruplarının bilinç yapılarına hitap eden düzenlemelerle, toplum şekillendirilmeye ve sistemi kabullenmiş bir yapıya sürükler. Çoğu zaman bu durum zorla ve baskı yoluyla yapılmadığı için alt kültürler buna rıza gösterir. Çoban(2012) "rızanın üretilmesi ve toplumun belli bir konsensüs sağlayarak ezilenlerin lehine haklarından vazgeçmesi olarak da algılanabilir." Olduğunu vurgular (Çoban, 2012:6). Bu durumda iktidar erkleri medya içeriklerini mevcut sistemin devamlılığı, alt kültür gruplarınca benimsenmesi yönünde ideolojik olarak beslerler.

1.3.3. Feminist Kültür Analizleri

Feminizm hareketleri daha çok sanayi devrimi sonrası 19. Yüzyıldan itibaren güç kazanmaya başlamıştır. Kavram olarak eril toplumsal yapıda kadın emeğini savunma, kadını erkekle eşit hak ve özgürlüklere kavuşturma adına yapılan mücadele alanı olarak

tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir başkaldırıdır. Birinci dalga feminist hareketler başlangıçta köle karşıtı, temel insan haklarını vurgulayan bir hareketken ikinci dalga feminist hareketleri modernitenin getirdiği dönüşümle birlikte daha çok cinsiyet, dil, söylem ve kavramlar üzerinden dönüşmeye başlamıştır (Alp, 2014:339). Bu noktadan hareketle kadın emeğinin sömürülmesi- hem erkek hem iktidar tarafından- kadının cinsel meta gibi görülmesi, söylem ve pratiğin erilliği bu sürecin devam etmesine neden olmuştur. Çoğunlukla medya araçlarının söylem ve pratiğinin sistem ve iktidara hizmet etmesi eril iktidarın gücünü perçinlemiştir. Materyalist feministler bu konuda sadece kadın olarak değil daha çok toplumsal cinsiyet ve kadın ayrımcılığı üzerinden kadının rolü ve yabancılaşması üzerinde durdular. Özellikle kültür endüstrisi ve popüler kültür konularına eğildiler. Popüler kültür özellikle 1970’li yıllarda yükselişe geçtiğinde bir yabancılaşma ideolojisi yarattı. Popüler kültürün oluşturduğu olumsuz ideoloji içeriği kitlelerin bilinçaltına yerleşmektedir (Alp, 2014:343). Yine bu yıllardan itibaren medya araçlarının gelişmesiyle beraber kadın imajının basılı ve görsel medyada yaygın kullanıldığını görüyoruz. Bu nedenle bu dönemdeki kadın hareketleri kültür endüstrisi içinde kadın emeği, kadın bedeni ve cinsel sömürü gibi konularda hareket etmişlerdir. Kadınları anlamak içinde buldukları toplumsal yapıyı anlamakla mümkün olabilir. Dolayısıyla kadını anlamak erkeği de anlamak ve analiz etmekten de geçer. Örneğin toplumsal cinsiyet kavramını çoğu zaman “kadın” kelimesinin yerine kullanırız. Scott, bu durumu akademik bir meşruiyet olarak tanımlar. Çünkü toplumsal cinsiyet kavramı “kadın” a göre daha nötr durur (2010)Kadın sözcüğü daha çok biyolojik, cinsler arası kas gücünü ve cinsel tarafı ifade ederken, toplumsal cinsiyet, cinsler arasındaki ilişkileri betimleyen, erkek ve kadın arasındaki toplumsal yapının basit açıklaması olarak değerlendirilebilir (Scott, 2010:116).

Feminist tarihçiler toplumsal cinsiyetin analizi noktasında farklı yaklaşımlardan faydalanmışlardır. Bu yaklaşımlar içinde üçünü daha çok kullandılsa da birini tercih etme noktasına ulaştılar. Birincisi tamamen feminist bir uğraştı ve ataerkinin kökenlerini açıklamaya uğraşır, ikinci yaklaşım Marksist bir çizgi belirlemiştir ve genel olarak feminist çizgiyle uyumlu olma uğraşındadır. Son olarak üçüncü yaklaşım ise Fransız postyapısalcılar ile Anglo-Amerikan nesne-ilişkileri kuramcılarında bölünmüş bir yapı sergilerken farklı psikanaliz ekollerden faydalanarak öznenin toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kimliğinin üretimi ve yeniden üretimini açıklamaya çalışmaktadır (Scott, 2010:117).

1.3.4. Kitle Kültürü ve Endüstrisi

Toplumlar zaman içinde evrimsel sürece uygun olarak ihtiyaçlar ve üretim geleneklerini devam ettirerek bir kitle kültürü var ederler. Theodor W. Adorno, Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken adlı eserinde ilk olarak bu terimi 1947 kullanmaya başladığını anlatırken aslında öncelikle kültür endüstrisinden önce kitle endüstrisi terimini kullandığını ancak bunun sanki kitlelerin yaşantısından kendiliğinden çıkan bir sorunmuş gibi algılanabileceği için “kültür endüstrisi” terimini daha uygun olduğunu söyler. Dolayısıyla kitle kültürü ile kültür endüstrisi kavramları arasında belirgin bir fark mevcuttur. Biri toplumun doğal sürecinde meydana gelen bir durumken kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicilerini kendisi uydurur (Adorno, T.W. çev. Bülent O. Doğan, COGİTO dergisi, yaz-2003). Adorno aynı eserinde kültür endüstrisinin kurduğu sistemle insanın temel yaratıcılıktan çıkararak ve onu sadece sistemin bir unsuru, nesnesi haline getirdiğini yazar. Bu sistem milyonların bilinçaltını yönlendirerek onları birincil değil ikincil roller verir. Kültür endüstrisi kitlelerle ilişkisini kötüye kullanarak, verili ve değişmez sayılan bir zihniyeti çoğaltmaya ve güçlendirmeye çalışır (Adorno, T.W. çev. Bülent O. Doğan, COGİTO dergisi, yaz-2003). Kar güdüsüyle söz konusu sistemde yerleşen televizyon kanalları da yukarıda bahsedilen çarkın birer unsuru durumundadır. Sistem kendi kültürel emperyalizmini kar temelinde devam ettirmektedir. Tecimsel kaygıları ön plana alan televizyonlar doğal olarak bu endüstrinin taşıyıcı güçleri konumundadırlar. Yaptıkları program ve içerikleriyle kitle kültürünün değil, kültür endüstrisinin taşıyıcı ve aktarıcısı konumundadırlar.

Günümüze baktığımızda iletişim artık küresel olarak büyümektedir. Medya sektörü bugün 500 büyük şirketin kontrolündedir. En büyük medya şirketi olarak Time Warner, Time dergisini, Warner müziği, Warner Bros stüdyolarını içine alırken Disney de 1995'ten beri büyük bir kuruluş haline gelmiştir. Capital Cities/ABC'nin de katılmasıyla beraber gazetelerde ve beyzbol takımlarında faaliyet göstermektedir. Amerika'nın sunduğu çocuk programlarının bu işin küresel hale gelmesinde payı büyüktür (Aydoğan, 2015:58). Bahsedilen şirketler dünyanın her tarafında güçlü bir televizyon yayıncılık ağına sahipler ve diğer ülkeler sadece bu araçla verilen kültürün pasif alıcısı konumunda kalmaktadırlar. Türkiye bu pasif konumdaki bir tüketici ülke konumunda gözükmektedir. Günümüz kültür sanayisi çocuğu bir müşteri olarak algılamaktadır. Çocuklara yönelik ürünlerin kültür sanayisinin bir parçası olmasıyla birlikte, kültür sanayi bundan yararlanmayı bilmiştir. Örneğin 1996'da çocuklara yönelik yapılan Space Jam filmi Hollywood-Madison Avaneue arasında yapılan bir ortaklık olduğu belirtilmektedir. Time- Warner bu filmin karakterleriyle ilgili

yaptığı oyuncak, kitap, giyim gibi malzemelerle 1 milyon dolar para kazanmıştır (McChesney 2003'ten akt. Aydoğan, 2015:57).

1.3.4.1. Kültürel Kimliğin Oluşumunda Medya

Her anlamda bireye etkide bulunan kitle iletişim araçları toplumsal ve kültürel kimliğin oluşmasında da etkilidir. Kültürel yabancılaşma, ahlaki değerlerde meydana gelen değişim, şiddeti algılama biçimlerindeki farklılaşma gibi noktalarda medya araçları birinci derecede fail olarak değerlendirilmektedir. Bireysel olarak kitle iletişim araçlarından etkilenen bireylerin davranışlarında meydana gelen değişim ikinci yansıma olarak toplumsal kimlik üzerinde etkisini göstermektedir.

Kültürel kimliklerin ortaya çıkması Gutenberg'in matbaayı bulması ile ele alındığında toplumun ekonomik, dinsel, felsefi ve edebi hareketlerin başlaması noktasından matbaanın başat bir güç olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle basım faaliyetlerinin başlamasıyla ulusçuluk, dinde reform, halk dilinin güçlenmesi, bireyin kendi kendine yetecek bilgiye ulaşması sağlanmıştır (Mora, 2008:4). Bireyin kendi ırkını, dinini, sınıf ve milletini tanımlaması ve kendine bir kimlik yaratması ona hayata karşı kendini tanımlamada kolaylık sağlarken aynı zamanda ulusalcılığında doğmasına yardımcı olur. Hall kültürel kimliği bir olma sorunu ve oluşma süreci sorunu olarak tanımlarken, geçmişe ait olduğu kadar onun geleceğe de ait olduğunu not eder (Hall'den akt. Mora, 2008:4). Ulusal kimliğin oluşması ve bireyin bu kimlikle kendini pozisyonlandırması sonucunda ulusçuluğun ideolojikleşmesi gündeme gelmelidir. İdeolojik uluslaşmada hakim iktidarın da kimliği demek anlamındadır. Dolayısıyla meydana gelen ulusal ideoloji kendini gerçekleştirmek için ulus devleti bir araç olarak kullanır (Güleç, 1992:20). Tanımlanan kültürel kimlikte birey kendilerine bilinç olarak "biz" olarak tanımlar. Bu tanım içerisinde toplumsal normlar, dinsel tavırlar, kadının yeri ve ahlaki kuralların hepsi yekvücuttur. Hâkim iktidarın ya da ulusal kimliğin inşa edilmesinde, söz konusu değerlerin oluşumunda kitle iletişim araçları günümüz dünyasında en etkili araçlardır. Kadının toplumsal konumu, tüm alanlara uygulanan şiddetin "meşruluğu" nu da yine bu kültürel kimlik belirler. Medya araçları toplumsallaştırma yetisiyle kültürü nakleder. Bu yönüyle bakıldığında medya araçları (özellikle televizyon) çok önemli bir kültürlenme ve sosyalizasyon alanıdır. Bu araçların verimli şekilde kullanılması ve medya okuryazarlık eğitimine gereken önemin verilmesiyle mümkün olacaktır.

1.4 MEDYATİK ŞİDDETE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM OLANAĞI OLARAK MEDYA OKURYAZARLIĞI

Medyatik şiddet kavramından hemen sonra üzerine eğilmemiz gereken nokta egemen güçtür. Egemen güç ya da iktidar diyeceğimiz kavram daha çok toplumların yönetim anlayışlarıyla, sosyal ve hâkim güç odaklarıyla ilgilidir. İktidar (egemen güç), kendi varlığını sürdürmek için “meşru” güç kullanır. Kullandığı gücün meşruluk zeminini de oluşturduğu ideolojik yapıyla devam ettirir. Böyle bir durumda medya gibi bir silahın kullanılması da doğal hale gelmektedir. Medya araçları böylece iktidarın elinde birer ideolojik araç haline gelmektedir. İdeolojik aygıt olan medya mevcut amaca hizmet etmek adına kadına belli bir cinsiyet tanımlaması yapar, erkek egemen anlayışı yayar, kadını cinsel obje olarak sunar, birçok değeri metalaştırır. Bu süreç daha çok fiili olmaktan çok metinse, yazınsal ve söylemse dil kullanır. Bundan dolayı “medyatik şiddet” kavramı kullanılmaktadır (Arslan, 2017:137).

1.4.1. Medya Okuryazarlığı Nedir?

Sosyal bilimler alanında birçok olguyu tam anlamıyla tanımlamak, bütün içeriğini kapsar şekilde bir şemaya oturtmak zor gelmiştir. Medya okuryazarlığı konusunda da tam bir tanım üzerinde mutabık kalmak zordur. Medya okuryazarlık, son yüzyılda kendini hissettiren ve önemini artıran bir olgu haline gelmiştir. Özellikle televizyon ve internetin günlük yaşama dâhil olması ve kişinin günlük zamanın önemli bir kısmını bu medya araçlarıyla geçirmesi medya okuryazarlığını önemli kılmıştır. Okuma yazma nasıl alfabeyi ve sesleri öğrenerek bu şekil ve sesler bir araya gelince oradaki metni okuma, anlama ve gerektiğinde kendi mesajını oluşturma söz konusu ise; medya okuryazarlığı da kişinin medya araçlarında verilen haberin, görüntünün, afişin, filmin vb. asıl anlatmak istediğini anlama, alt metni algılama ve bunu analiz edip yorumlama süreci olarak tanımlanabilir. Medya okuryazarlığı çeşitli biçimlerde mesajlara ulaşma, analiz etme, değerlendirme ve iletme yeteneğidir.

“En basit anlamda medya okuryazarlığı; kitle iletişim araçlarıyla bize ulaşan her bilgiyi doğru kabul etmemektir. Dikkat edilmesi gereken nokta, medya metinlerinin diğer ifade ile bize ulaşan iletilerin neye hizmet ettiğiidir. Varolan kapitalist düzende kök salmış medya kurumları, genel olarak medya patronunun çıkarı ve topluma kabullendirilmesi gereken egemen düşünceler etrafında şekillenir. Medyayı okuyabilme yetisi ise donanımlı bir medya eğitimiyle mümkündür.” (Şeylan, 2008:41).

Okuma yazma becerisinin niteliği, bireyin dünyayı algılamasına, sosyal iletişiminin güçlü olmasına ve toplumsal değer oluşturma noktasında bireye ve topluma güç katar. Kültürel ilerleme ile okuma yazma arasında güçlü bir bağ vardır. İyi bir okuryazar olmak, kültürel değerleri anlama, yorumlama süreçlerini destekleyeceği gibi farklı değerlere saygı ve kültürel

değer katma sürecini de besler. 1970’li yıllarından sonra medya araçlarının hayatımızın merkezine yerleşmeye başlamasından bu yana medya okuryazarlığı da kültürel süreci önemli bir aktörü olmuştur. Dolayısıyla medya tarafından üretilen, film, reklam, haber, görüntü, fotoğraf, yazı, resim gibi iletilerin iyi okunması, asıl verilmek istenen mesajı tam olarak hâkim olmak iyi ve donanımlı bir medya okuryazarı olmakla mümkündür. Çünkü tüm medya araçları yukarıda verilen tüm ileti unsurlarını “masa başı” bir kurguyla üretmektedir. Aslında olan ile verilmek istenen ve ya dikkat çekilen noktalar çoğu zaman birbirinden çok farklı olabilir. Medya araçları genel olarak tecimsel kaygı taşıdıkları için çoğunlukla egemen siyasi güçlerin, özellikle kapitalist düzende sermaye sahiplerinin, dini çevrelerin, bazı toplumsal elitlerin sözcülüğünü yapmaktadır. Medya eğitiminin İngiltere’deki babası olan Len Masterman’ın da büyük bir isabetle belirttiği gibi, 1930’larda medya okuryazarlığı, medyanın manipülatif doğasına karşı savaş verilen medya karşıtı bir eğitimidir (İnceoğlu, 2016:20). Bu durum medyada verilen kurgu ile “gerçek” arasındaki uçurumu da büyütülmektedir. Medya, zaman zaman toplumun algısını dağıtmak, asıl odaklanması gereken noktadan farklı noktaya dikkat çekmek, seçim süreçlerinde bir partinin ve ya diğer kapital sermayenin lehinde sonuç çıkması için kamuoyu oluşturma kaygısıyla yayın yapma eğilimi göstermektedirler. Medya alanında enformasyon akışını kontrol edenler bir anlamda iktidar oluşturma gücünü de ellerinde tutmaktadırlar (Büyükbaykal, 2018:32). Kitle iletişim araçları ve bu güçleri ellerinde bulunduran sermaye sahipleri, gündem belirledikleri gibi neyin ne kadar sürede gündemde kalması gerektiği konusunda da karar sahipleridirler.

Medyanın oluşturduğu iletiler çeşitli ideolojik çevrelerin oluşturduğu mesajlardan oluşur. Doğal olarak da kurgulanmış ve toplumsal algıyı etkilemek, değiştirmek gibi bir amaç edinirler. Medya okuryazarlığı bireyin izlediği, her filmin, okuduğu her gazete manşetinin ve ya izlediği reklamın doğru olmadığını, bütün bunlara eleştirel bir gözle bakması gerektiğini kazandırır. Bireyin tüm medyadan gelen mesajların pasif alıcısı değil, onu sorgulayan ve gerektiğinde aktif olarak analiz edip yeniden üreten birey olmasını sağlar. Bu yolla bireyin dünyayı daha iyi anlaması, sorgulama becerisinin gelişmesi, demokratik süreçlere daha aktif olarak girmesi ve toplumsal rollerine uygun davranışlar edinmesini sağlar. Çocuk bireylerde ise cinsel kimliğinin oluşması, hemcinsleri ve karşı cinsle sağlıklı bir iletişim geliştirmesi gibi durumlarda medya okuma yazma becerisi önem arz eder. Çocukların medya araçlarıyla (özellikle TV ve internet) oldukça bol bir zaman harcamaları medya okuryazarlığının anne-baba açısından da önemine işaret eder. Medyanın toplumsal yaşamın dışına çıkarmak ve ya onu yok saymak gibi bir ihtimalin kalmadığı bir dönemde bireyin kendi medya okuryazarlık becerisini kazanmasının yanında kendi çocuklarının maruz kalacağı olumsuzlukları düşünerek

daha etkili ve makul bir medya kullanım becerisi edinmelidir. Televizyonun çocuklar üzerindeki belli başlı olumsuzlukları şu şekilde sıralanabilir: tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri, cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi, anne-baba ile ilişkisi üzerine etkisi, şiddet eğilimlerine etkisi, okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi, kültürel yabancılaşmaya ve dildeki yozlaşmaya etkisi, kendi kimliklerinin oluşumuna etkisi ve çocukluğun yitirilmesine etkisi (Büyükbaykal, 2007:35). Televizyonun günümüzde günlük hayatımızın bir parçası haline geldiği kaçınılmaz bir gerçektir. Türkiye’de, sosyo-ekonomik farklılıkların derinliğine rağmen televizyon alıcısı sahipliği 1995 sayıları ile %98’i bulmuştur. Sosyo-kültürel farklılıklara göre televizyon karşısında geçirilen saatler 1 saat ile 4 saat olarak görülmektedir (Treske, 2017:29). Bu istatistiki sonuç ekonomik seviyesi çok iyi olmayan ülkemizde nüfusun büyük bölümünün televizyonun başında 4 saat geçirdiği gerçeğini göstermektedir. Çocuklar televizyon karşısında yapılan yayından en fazla zarar görebilecek gruptur. Hem yaşları hem de televizyon başında geçirdikleri zaman dikkate alındığında bu durum önemini daha da artırmaktadır. Çocuklar televizyondaki, film, reklam, görüntü ve olup bitenin “gerçek” olarak algılamaktadır. Genellikle çocuk istediği kanalı veya programı izlemektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye’de çocuklar televizyon izlerken, saati, program seçimi gibi konularda tamamen özgürdürler (Treske, 2017:29). Yapılan araştırmalar insanların televizyon, gazete, radyo ve diğer kitle iletişim araçlarının yaptıkları yayınlarda daha çok eğlenceye yönelik ciddi haberlerden uzak kalmayı tercih ettiklerini göstermiştir. Oskay (2017) buna “realiteden kaçış eğilimi” demektedir. Realiteden kaçış aynı anda iki olguyu yansıtır: Uzaklaşma, içinden çıkma, kaçma isteği uyandıracak kadar sıkıcı ya da üzücü bir realite ile karşı karşıya olduğumuzu fark ettiğimizi ve bizi sıkan, üzen toplumsal realiteyi değiştirme konusunda kendimizi fazla şanslı bulmadığımızı (Oskay, 2017:84). Medya adeta insanlara sanal bir dünya yaratmış, insanlar günlük ve ya yaşamsal gerçeklerden uzaklaşma ve kaçma eğilimindedir. Sosyal medya paylaşımlarında sürekli “mutlu anlar”ın paylaşılması, diğer kişiler tarafından herkesin mutlu, kendisinin mutsuz olduğu hissini uyandırmaktadır. Bu durum medyanın aslında insanlara yeni bir yaşam tarzı sunduğunun ve bu yeni yaşam tarzının bir fantazyadan ibaret olduğu gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

1.4.2. Medya Okuryazarlığı Neden Gereklidir?

Medya yetkinliği, yani diğer bir yaklaşımla medya okuryazarlığı kavramı kitle iletişim araçlarının bireylerin sosyalizasyonunda, onların kimlik ve davranış kalıplarına olumsuz etkide bulunacağı varsayımıyla ortaya atılmıştır. Bir şekilde onların kitle iletişim araçları

karşısında belli bir beceri kazanmaları ve muhtemel zarara karşı bir savunma ve medyayı daha iyi okuma becerisi kazandırma gerekliliği düşünülmüştür. Yetkinlik, mevcut sorunları çözmek, yeni ortaya çıkabilecek sorunlara karşı koyabilmek için bilgi, birikim ve beceri kazanılması olarak tanımlanabilir (Alver, 2006:11). Sürekli yenilenen ve değişen medya karşısında sadece medyayı okumak ve yazmak eksik kalabilir. Bu yetkinliğin kendine has bir dinamik yapısının olması gerekmektedir. Dijital dönemdeki medya araçlarında meydana gelen değişim, gelişim ve niceliksel artış bu gerçeği göz önüne sermektedir. Dijital dönemde bireyden sadece iletileri anlama, değerlendirme, yorumlama beklenmemekte aynı zamanda kendi iletilerini oluşturması da beklenmektedir. Bu yeni ortamda medya tüketicisi pasif bir tüketici değil, aktif katılımcı, kendi iletilerini oluşturup dolaşıma sokabilen bireylerdir (Acar, 2016:2).

Medya araçlarının günümüzde bu kadar çeşitlenmesi ve yaygın hale gelmesi tabiidir ki onun etkileyciliğini de artırmıştır. Bu denli yaygınlaşan kitle iletişimi birçok etki tartışmasının yanında popüler kültür tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Bu konudaki eleştirinin başında kitle iletişim araçlarının kitle içinde bulunan bireyin bilincini ve eylemlerini yönlendirdiğiyle ilgilidir. Kitle iletişim araçlarının kişiliklerini yitiren bağımlı bireyler ortaya çıkardığı noktada fikirler öne sürülmektedir. Kimi yaklaşımlar popüler kültürü demokratlaşmanın, bireysel özgürlüklerin bir göstergesi olarak görmekte ve bunu demokrasinin bir nimeti olarak tanımlamaktadır. Bu görüş, popüler kültürdeki özellikle seks ve vahşeti, azınlık kültürüne yönelik duyarsızlığı eleştirir ve bu kültürdeki direniş ve mücadele unsurlarının var olduğuna vurgu yapar. (Güllüoğlu, 2012:68-71).

Etki kavramı incelemesinde televizyonun güçlü ve kapsamlı bir yeri vardır. Özellikle 1960'lı yıllarda yapılan birçok televizyon eleştirisi pek sofistike değildi. Çoğu zaman politik ekonominin indirgeyici nosyonlarını, sıradan etki yaklaşımları ve tek boyutlu medya mesajları modellerini temele almıştır. Sonraki yıllarda ise birçok eleştirel teori öne sürülmüş ve birçok düşünür gelişmiş eleştirel söylemler geliştirmişlerdir. Frankfurt Okulu, İngiliz Kültür Çalışmaları ve Fransız yapısalcılar arasındaki bir çok düşünür yaptıkları derin çalışmalarında kültürün bir sosyal yapı olduğunu, oluşturduğu spesifik alanın sosyal ve tarihsel evrimleşmeyle bağı olduğunu ayrıca sosyal yaşamda toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, cinsellik ve başka diğer boyutlarının medya temsillerinde toplumsal olarak şekillendirildiğini ortaya koydular (Varol, 2011:124). Medya içeriklerinin cinsiyetçi, ırkçı ve öteki gördüğü herkesi düşmanlaştıran “normal” görmeyen yaklaşımı bir yerde toplumsal vahşetin ve cinsel şiddetin de kısmi sorumlusu olmuştur.

1.4.3. Medya Okuryazarlığına Yönelik Yaklaşımlar

Medyayı ve onun etkilerini anlamak için ona ilişkin geliştirilen ve farklı bakış açıları içeren yaklaşımlara göz atmak gerekecektir. Medya okuryazarlığı eğitimi verirken içerik ve nasıl verilmesi noktasında da farklı yaklaşımlar söz konusudur. Medya karşısında bireyi pasif kılan ve ya daha öne çıkarıp etkin hale getiren iki farklı yaklaşımdan bahsedeceğiz. Bunlar korumacı yaklaşım ile eleştirel yaklaşım olacaktır.

1.4.3.1. Korumacı Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre birey medyanın yoğun mesajları karşısında savunmasızdır. Bu durumda bireye medyada neyi nasıl yorumlaması gerektiği noktasında birilerinin onun adına karar vermesi, yol göstermesi gerekmektedir. Bu şekilde bireyler zararlı içerik barındırdığı düşünülen içerikten uzak tutulması sağlanacaktır (Alagözlü,2013:6). Bu yaklaşıma göre öğrenciyi ve ya bireyi medyadan uzak tutmak dolayısıyla onun etkisinden korumak pek mümkün gözükmemektedir. Caddede yürürken sağında ve solundaki bilboardlardaki mesajlara, yine gündelik hayatını yaşayan bireyin maruz kaldığı TV, radyo ve sosyal medya mesajlarından tamamen bağımsız bir yaşam sürmesi aktif bir birey için mümkün değildir. Gençlerin medyanın olumsuz etkilerini engellemek için bu yaklaşımın onların seviyesine uygun medya içeriklerinin çevresindeki diğer yetişkinler tarafından seçilmesi gerekir. Çocuklar kendilerine uygun programları seçmede zorlanabilirler ve onlar için uygun olmayan içerikler onlar üzerinde olumsuz duygusal anlamda tedavisi zor olan travmalara yol açabileceğinden dolayı böyle bir yardıma ihtiyaç duyarlar (Bilici,2017: 46). Çetinkaya (2008) ise bu yaklaşımı sansür açısından eleştirir. Yaklaşım medyadaki olumsuzlukları sansürle mekanizmasını tehlikeli görür ve bunun geçici bir çözüm olduğunu söyler. Bu da öğrenciyi pasif konumda bırakır (Çetinkaya, 2008:50-51).

Bu kuramda medyanın araç olduğu vurgulanırken, müdahale edilmediği süreçte medyanın “tarafsız” ve “özgür” olduğu üzerinde durulur. Bu müdahaleyi de yapabilecek güç devlettir. Medya araçları siyasi partilerin veya devletin etkilerine maruz kalmadıkça çeşitliliğin ve çoğulculuğun toplumun uzlaşmacı gücü haline gelir (Kaya, 2020:7). Bu yaklaşımdan bakıldığında kuramdan ziyade kişilerde problem olabileceği vurgulanır. Haber hazırlayan ve sunan birinin kamu hizmeti götürmesi ve kimsenin etkisinde kalmaması gerektiği söylenir. Ancak günümüzde ticari beklentileri ön planda olan gazete ve televizyonların patronlarını yalnız bırakıp ne kadar halktan yana olabilecekleri sorusu da önümüzde ciddi bir soru olarak durmaktadır. Liberal yaklaşımda toplumdaki yapılar birbirinden bağımsız olarak

düşünülür. Her biri kendi içinde düzgün bir şekilde görevlerini yerlerine getirirse toplumun “mükemmel” dengesi muhafaza edilecektir. Medya bu noktada siyaset, ekonomi ve toplumsal yapıdan “bağımsız” bir şekilde sorumluluklarını “nesnel, yansız ve tarafsız” yerine getirirse toplumun dengesine katkı sunmuş olacaktır (Kaya, 2020:9-10).

1.4.3.2 Eleştirel Yaklaşım

Korumacı yaklaşımda bireylere neyin iyi neyin kötü olduğunu çevresindekiler karar verirken bu yaklaşımda ise birey buna kendisi karar verir. Bireylere verilen medya eğitimiyle geliştirdikleri medya becerisiyle gözlemleyip eleştirmektedirler. Böylece korumacı yaklaşımdaki gibi birey pasif değil aktif duruma geçmektedir (Alagöz, 2013:6). Burada birey aldığı eğitim sayesinde medya ve içeriği hakkında bizzat tasarrufa sahip olmaktadır. (Balaban vd. 2008:557). Medyanın doğru kullanımı bireyin medya mesajlarını oluşturma gücünü kazanması daha aktif olmasını günümüzdeki yaklaşımların eleştirel bakış açısı kazandırmasıyla ilgilidir. Eleştirel medya okuryazarlığında bireyi medyanın zararlı etkilerinden korumaktan çok ona medya karşısında eleştirel bir yetkinlik kazandırma hedeflenmektedir. Televizyon, internet ve sosyal medya alanlarının günümüzdeki yoğunluğu göz önüne alındığında onu engellemenin pek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki engellemenin akıllıca bir yol olmadığı aşikârdır. Bu noktadan hareketle özellikle medya araçları karşısında savunmasız kalan çocuklar ilköğretimden başlamak üzere medya karşısında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Böylece çocuklar kitle iletişim araçları karşısında savunmasız ve pasif bir alıcı değil onu okuyabilecek bilince ulaşarak, dilini çözebilecek bir yetkinlikle aktif bir birey olabilecektir (Arslan, 2014:71).

Liberal yaklaşımlarda toplumsal yapı göz ardı edilir, herkesin eşit ve sınıfsız olduğu ve sınıflar arası çatışma görülmez. Bilakis toplum, birbirinden farklı rolleri olan bireylerin oluşturduğu bir yapı olarak tasavvur edilir. Her birey eşit ve akılcıdır. Her kişi kendi görev ve sorumluluğunu yerine getirirse uyum ve denge devam edecektir. Hâlbuki Marksist yaklaşım sınıfsal yapıyı göz önüne alır. Toplumsal yapı içerisinde bireyleri bilinçli olarak kuşatan, onu pasifize eden bir yapıya işaret eder. Medya araçları bu yapı içerisinde bireyi sistemin içine hapsederek ona direnme yollarını tıkayan, böylece sistemin devamını ve güçlenmesini sağlayan bir araç olarak konumlamıştır (Kaya, 2020:13). Eleştirel yaklaşımlarının bir diğer tarafı da medya araçlarının toplumu gerçek gerçeklikten kopararak yeni bir toplumsal gerçeklik yarattığıdır. Medya araçları içerikleriyle (yarışmalar, diziler, belgeseller, eğlence programları, filmler ve haberler) toplumsal kabulleri, normları, dinsel geleneği ve sistemin devamlılığının sağlanması yönünde bir çaba içerisine girer. Çarpıtılmış sanal bir fantastik

gerçeklik sunar. O halde birey tüm bunların farkında olarak medyayı okuyabilen, mesajlarını yorumlayıp analiz eden, kendi medyasını oluşturan ve mevcut sisteme alternatif oluşturabilen bireylerin yetişmesine gerektiğine inanır.

1.4.4. Medya Okuryazarlık Eğitimi

Dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, şebeke ağı okuryazarlığı, eleştirel medya okuryazarlığı gibi kavramlar çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Ancak günümüzde en çok kabul gören isimlendirme “medya okuryazarlığı” olduğu görülmektedir. O halde önümüze çıkan yeni soru şu; medya okuryazarlık eğitimi nedir ve nasıl olmalıdır? Bu noktadan hareket ettiğimizde kavramın içeriğini yeniden gözden geçirmek faydalı olacaktır. Buna göre genel olarak kavramın içeriğinde; medya mesajlarına ulaşma, bu mesajları analiz etme, değerlendirme ve yeni mesaj oluşturma yetisi olarak tanımlanabilir. (Thoman (2003)’den aktaran: Adnan Altun, Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 10, Sayı 3, Aralık 2009 Sayfa 97-109)

Şöyle açıklamıştır:

- a- Tüm medya mesajları kurgulanmıştır.
- b- Kurgulanan medya mesajları kendi kuralları olan yaratıcı bir dil kullanır.
- c- Farklı kişiler aynı medya mesajını başka türlü yaşarlar.
- d- Medya esasen ekonomik kazanç amaçlayan bir iştir.
- e- Medyaya değerler ve bakış açıları yerleştirilmiştir.

Bu yaklaşıma baktığımızda medya araçlarının medya içeriği hazırlarken mesajlarının tümünün masa başı işlemlerden geçtiğini anlıyoruz ayrıca, medyada kullanılan dilin Öz’den ayrı bir dil belki tonlama ve vurgu yolu ile asıl mesajdan uzaklaştığını anlamak mümkün. Henüz çocuk olan muhatapların verilmek isten ile “asıl olan” ı ayırt etmeleri ve yorumlamaları neredeyse mümkün değildir. Yine medya mesajlarını hazırlayanlar ekonomik kazançlar elde etmek istemelerinin yanında kendi inanç, yaşantı, dil kültür, siyasi görüş ve dini anlayışlarına göre hareket ettikleri göz önüne alındığında işin ciddiyeti daha da net anlaşılmaktadır. Bütün bunları medya araçları bilinçli ya da bilinçsizce yaparlar. Hâkim din, sosyal yaşantı, toplumsal değerler, kültürel yapı ve konjonktür, mesajın içeriğini bilinçsizce saptırabilir.

1900’lü yıllardan sonra özellikle radyo ve TV’nin yaygınlaşmaya başladığı 20. Yüzyılın başlarından beri medya eğitimi tartışmaları şiddetini artırmıştır. Bugün baktığımızda günümüz çocukları medyanın her türlü kanalına sahip ve bunlara ulaşması oldukça kolaydır.

Buna maruz kalması demek daha doğru olabilir. Dolayısıyla öğrenci okuldaki dört duvar arasında verilmeye çalışılan eğitim sürecinden daha çok ve belki daha etkili medya bombardımanına maruz kalmaktadır. Bizleri medya okuryazarlık eğitiminin gerekliliğini tartışmaya götüren şey aslında nasıl bireyler istediğimiz, nasıl bir toplum tasavvur ettiğimizle ilgilidir. Medya taarruzuna karşı birey ve toplum olarak kendimizi nasıl korumamız gerektiği tamamen medyayı daha iyi anlamamızla alakalıdır. Toplumsal normlarımız, “iyi” ve “kötü” yaklaşımlarımız ve gelecekle ilgili planlamalarımız medya denizine düşen bizlerin yüzmeyi öğrenmemizi gerektirir. Medya araçları ne kadar sosyal hassasiyetlerin farkında olsa da tecimsel arzuları çoğu zaman hedeflerini ve pratiklerini faydacı bir çizgiye getirmektedir. Bir şekilde toplumdan vazgeçip bireysel “fayda”nın öne alındığını görebiliyoruz. Bununla birlikte ve bununla bağlantılı olarak sermaye, din ve siyasal iktidarların medya alanını kontrol etmeleri yukarıda bahsettiğimiz medya denizinin derinliğini artırmakta, iyi yüzme öğrenmeyi adeta dayatmaktadır. Bugün medyanın bireyi etkilemesi onun davranış, dış ve iç dünyasını şekillendirmesi o kadar güçlü ki, anne-baba, okul ve akran eğitiminin neredeyse önüne geçmiştir. Geçtiğimiz 2000’li yıllara kadar TV en etkili ve kolay ulaşılabilir medya aracıyken bugün genel ağa bağlı telefonlar ve tabletler birincil enformasyon kaynağı olmaya başladı. Telefon ve tabletlerin içerik açısından daha zengin, seçme imkanı tanınması, sosyal ağlar, müzik indirme/dinleme, fotoğraf, video gönderme gibi yetilere sahip olması etki gücünü de artırmıştır.

Peki bu medya araçlarını ne kadar kullanıyoruz. Bu medya araçları gerçekten hayatımızın büyük bölümünü etkiler nitelikte mi? Türkiye’de 24’ü ulusal diğerleri yerel olmak üzere toplam 254 televizyon, 36’sı ulusal diğerleri yerel olmak üzere 1092 radyo bulunmaktadır. Kablo ve uydudan yayın yapan radyo ve televizyonlar ile genel ağda yayın sürdüren Tv’lerle birlikte bir çok ulusal ve sınır ötesi yayın yapan radyo ve televizyon evlerimize ulaşmaktadır (treske, Gülden,edit. Nurçay Türkoğlu-melda cinman şimşek). Bu kanallar RTÜK tarafından denetleniyor olsa da televizyon gerçekliğiyle gerçek dünya gerçekliğini ayırt etmek ve bu dünya karmaşalarını ayırıştırmak iyi bir medya okuryazarlık eğitimi almadan çok zordur.

Media Awareness Network (2005’ten Aktaran Görmez Erhan- ortaokul öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri, doktora tezi) tarafından Kanada’da yapılan bir araştırmada öğrencilerin internet ve internet kullanımına bağlı olarak e-mail uygulaması, Mp3/Mp4, bilgisayar ve cep telefonu kullanımlarının arttığını ortaya çıkarmıştır.

Aynı çalışmada okuldaki öğrencilerin:

- Bilgisayar oyunları oynadıkları
- Ödev için teknolojiden faydalandıkları
- Arkadaşlarıyla mesajlaştıkları
- Müzik dinleyip, müzik indirdikleri,
- E-maillerini kullandıkları

Okul ödevlerinden çok kendilerini ilgilendiren konularda araştırma yaptıkları sonucuna varılmıştır. Bu araştırma da bize gösteriyor ki; öğrenciler genel ağa bağlı telefon ve tabletlerde oldukça zaman geçirmekteler. Bu yoğunlukta zaman geçirmeleri onların dayatılan kalıp davranış örüntülerini öğrenmelerini ve özgün bireyler olmalarını da engellemektedir. Televizyon programlarında, gazetelerde, genel ağda, radyo ve ders kitaplarında bile cinsiyetçi, kadına şiddeti normal gören ataerkil bir yargı empoze edilmektedir. Burada sadece medya araçlarını suçlamak yersiz olacaktır. Bizler sivil toplum bireyleri olarak nasıl bir dezenformasyona maruz kaldığımızı öğrenmemiz bu yoğun ve taraflı enformasyona karşı bir savunma sistemi geliştirerek kadın haklarına duyarlı, şiddet karşısında duran ve demokrasi kazanımları konusunda bilgi ve eylem pratiği olan, ne yapacağını bilen bireyler olarak yetişmeli/yetiştirmeliyiz. Dolayısıyla medya okuryazarlık eğitimini günümüz dünyasının vazgeçilemez bir alanı olmuştur. bununla birlikte bu alandaki eğitimin nasıl olması gerektiği de bir tartışma konusudur. Medya okuryazarlık eğitimiyle ilgili olarak Renee Hobbs yedi önemli tartışma olduğunu ileri sürer (Hobbs, 1998'den akt. Büyükbaykal, 2018). Bu tartışmalar şu sorular etrafında yürütülmektedir:

- a- Medya okuryazarlık eğitimi çocukları ve gençleri medyanın olumsuz etkilerinden korumayı amaçlamalı mıdır?*
- b- Medya üretimi medya okuryazarlığı eğitiminin temel bir özelliği olmalı mıdır?*
- c- Medya okuryazarlığı popüler kültür metinlerine odaklanmalı mıdır?*
- d- Medya okuryazarlığı daha doğrudan bir politik ve ideolojik gündemi olmalı mıdır?*
- e- Medya okuryazarlığı okul temelli ilk ve orta öğretim eğitim ortamlarına odaklanmalı mıdır?*
- f- Medya okuryazarlığı özelleşmiş bir konu olarak mı öğretilmelidir yoksa mevcut konuların bağlamın içine mi yerleştirilmelidir?*
- g- Medya okuryazarlığı girişimcileri medya kuruluşları tarafından maddi olarak desteklenmeli midir ?*

Medya okuryazarlığı geliştirmenin en önemli nedeni medyanın kontrolünden olabildiğince uzaklaşmaktır. Medya okuryazarlığı gelişmeyen insanlar medyada verilen mesajları derinliksiz ve tek düzey olarak algılamaktadır ve bu nedenle medyanın kontrolüne

girmektedir. Bu tip insanlar medyada verilen mesajların aslında yorumlandığını genellikle fark etmemektedirler (Kutoğlu, 2016:103). Dolayısıyla tüm bunlar medya okuryazarlık eğitiminin ne kadar gerekli olduğunu gözler önüne sermektedir. Entelektüel, duygusal ve ahlaki açıdan daha olgun olmamız sayesinde medya mesajlarını da daha iyi anlamış oluruz (Kutoğlu, 2016:104). Medyanın tüm mesajlarını değiştirme ve bertaraf etme imkânı bulamayız belki ama bu mesaj bombardımanında kendimizi daha iyi koruma altına alabiliriz.

1.4.4.1. Dünyada Medya Okuryazarlık Eğitimi

Küreselleşme son hızıyla devam etmektedir. Sermayenin serbest dolaşımı, ülkeler arasındaki sportif, ticari ve kültürel bağların yoğunlaşması ve artması şüphesiz globalizmin temel göstergeleri olarak kabul edilir. Bu süreçte iletişim kanallarının etkisi göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. İnternet ağlarının bugün ulaştıkları seviye, televizyon aracına ulaşmanın ucuz ve kolay olması ve diğer iletişim araçlarının gücü ve bolluğu, söz konusu süreci hızlandırmıştır.

Küreselleşme dünya çapında yaygınlaşan ekonomik, siyasal ve sosyal ilişkilerin sonucu, farklı ülkelerin ülkeler ve toplumlar arasındaki karşılıklı bağ ve bağımlılığın giderek artması olarak tanımlanabilir (Büyükbaykal, 2018:22). Medya küresel bağı yoğun ve etkili şekilde artırırken kendi gücünü de artırmaktadır.

Sermayenin serbest dolaşımı, kamu yayıncılığının özelleştirilmesi uluslararası büyük medya şirketlerini de ortaya çıkarmıştır. Uluslararası şirketler program yapma ve dağıtmada kontrollerini giderek artırmaktadırlar. Bu medyanın yayın anlayışı gittikçe homojenleşen bir küresel kültür ve bilinç oluşturmak üzerine kurulmuştur. Dünyanın bir çok yerinde aynı tarz yarışma ve eğlence programları yayınlanmaya başlaması bu şirketler aracılığıyla meydana gelmektedir (Büyükbaykal, 2018:26-27). Bu durum medya okuryazarlık eğitimini düşünürken mutlaka düşünülmesi gereken bir gerçeklik olarak önümüzde duruyor.

Medya okuryazarlık eğitimi hakkında birçok ülkede farklı görüşler yer almaktadır. Örneğin; Amerika, İngiltere, Kanada,, Finlandiya, Danimarka, Norveç gibi ülkelerde 1970’li yıllardan beri okullarda medya okuryazarlık eğitimi verilmektedir (Büyükbaykal, 2018: 79). Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupalı bazı devletlerin gündeminde olsa da medya okuryazarlığın kurumsal olarak Avrupa Birliği’nin gündemine ancak 2000’li yıllarda girmiş ve tartışılmaya başlandığını görüyoruz (Pekman, 2016: 37). Medya okuryazarlık kavramı ABD ve AB’ye üye İngiltere ve bazı İskandinav ülkelerinde daha erken yerleşmiş olsa da AB için bu kavramın aslında yeni ve yerleşik olmadığını anlıyoruz.

AB bugün kurumsal olarak medya okuryazarlık ve dijital okuryazarlık kavramlarını öne çıkarmaktadır. Dijital okuryazarlık, AB'nin enformasyon ve iletişim teknolojisi (Information and Communications Technology-İCT) politikası içinde yer almaktadır. Bu politika esasen bilgisayar ve internet temelli bir yaşama ve iş hayatına uyum sağlamayı amaç edinmiştir. Büyükten küçüğe herkesin bu teknolojiden yararlanması hedeflenmiştir. Dijital okuryazarlık AB için olmazsa olmaz şeklinde değerlendirilip dijital okuryazarlık becerisi yeterince gelişmemiş bireylerin sosyal bütünleşme ve kişisel gelişmesinin de engelleneceği savunulmaktadır (Pekman, 2016: 40). AB medya okuryazarlık alanında birçok proje yürütme yoluna gitti ve farklı projeleri destekledi. Avrupa'da birçok okul, şirket üniversite, resmi ve resmi olmayan kurum ve kuruluş bir araya gelerek medya okuryazarlığı aktarmada bir güç olmaya çalıştı. Özellikle eğitim seviyeleri düşük kadınlar hedef olarak alınmış Çevrim İçi Kitap Kurdu (Bookworm goes line- ALLMEDİA) projesiyle kadınların kendi dergilerini kendilerinin tasarlamasına olanak sağlandı. Em@c – online – European Medi@culture online okullarda multi-medya kullanımıyla ilgili teknik ve diğer pedagojik sorunları tartışmak üzere veliler, öğrenciler ve diğer tüm ilgililerden çevrim içi kaynaklar oluşturmak, veri bankası oluşturmak ve etkileşimli bir ağ oluşturmak gibi hedefler içeren hedefler belirlenmiştir (Taşkiran ve Varlı, 2012: 12-57). 2000'li yılların başında yapılan Lizbon zirvesiyle Avrupa Birliğinin yeni enformasyon ve iletişim teknolojisine dayalı bir bilgi toplumu ve yine buna bağlı olarak bir bilgi ekonomisinin temel olacağı hedefler saptanmıştır. Zirvenin sonuç bildirisine göre bir "Avrupa Modeli Enformasyon Toplumu" nun tanımlanması önerilmiştir. Bu tanımla Avrupa'nın kültürel ve dilsel çoğulluğunun korunmasına temellenir. Bu zirvenin temel hedefi "insana yatırım" ilkesini benimser ve yaşam boyu öğrenmeyi destekler ((Pekman, 2016: 42). Avrupa Birliği Komisyonu bu bağlamda geliştirilecek projeleri desteklemek için destek paketleri açıklamıştır. Komisyona göre çeşitli ülkelerden ilgili kurum ve örgütlerin bir araya gelmesi, ağlar oluşturması açısından oldukça çok yararlı olmuştur. Bilgi ve tecrübelerin paylaşılmasının sürekliliği ve düzenliliği sağlanmıştır. Destek verilen projelerde;

- Medya temsillerinin ve medya değerlerinin çok medyaly bağlamda analiz edilmesi
- Medya okuryazarlığının içeriğinin üretilmesi ve dağıtılması
- Toplum ve topluluk yaşamına katılım için medya kullanımının teşviki
- Medya eğitimiyle ilgili çalışmaların ağ biçiminde örgütlenmesi
- Medya endüstrisi ve medya eğitimi kuruluşlarının medya okuryazarlık girişimlerine aktif katılımın sağlanması gibi nitelikler aranmıştır (Pekman, 2016: 44).

Avrupa Birliği'nin ilgili birçok kurumu medya okuryazarlığın önemini bazı İskandinav ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'nden geç de olsa kavradığını görmek mümkün. İlgili kurumlar medya okuryazarlığın toplumun her kesimine yayılması, çok dilli ve kültürlü yapıyı korumak ve geliştirmek yolunda adımlar attığını görüyoruz.

Asya kıtasındaki gelişmelere baktığımızda Asya'nın Avrupa ve Amerika kıtalarına göre bu alanda yaptıkları çalışmalar noktasında geç kaldıklarını ve daha az bir çaba içerisinde olduklarını görmek mümkün. Rusya, Tayvan, Çin, Japonya, Hong Kong ve Türkiye gibi ülkeler özellikle 2000'li yıllardan sonra daha ciddi adımlar atmışlardır.

1.4.4.2. Türkiye'de Medya Okuryazarlık Eğitimi

Medya okuryazarlığı konusu, son yıllarda çokça tartışılan bir konudur. Hem ülkemizde hem dünyada bu konu yoğunluklu olarak ilgili kurum ve kişiler tarafından tartışılmaktadır. Doğal olarak bu alanın birçok disiplini içine alması, her disiplinin ve kurumun temel amaçlarının ve beklentilerinin farklılık göstermesi söz konusu tartışmayı da gerekçelendirmektedir. Türkiye'de bu konu üniversitelerde, akademik çevrelerce ve Radyo Televizyon Üst Kurulu(RTÜK) tarafından masaya yatırılmaktadır. Hem medya okuryazarlığı konusunun amaçları hem de medya okuryazarlığının nasıl olması gerektiği noktasında paneller, çalıştay ve toplantılar yapılmaktadır. Televizyon ve diğer medya araçlarının gündelik hayatın bir parçası haline gelmesi medya okuryazarlığı konusunu tüm dünyada ve ülkemizde tartışılır hale getirmiştir. Ülkemizde bu konuda tartışmalar diğer Avrupa ülkelerine göre geç başlamıştır. Dolayısıyla medya okuryazarlık dersinin müfredata girmesi ve içerik tartışmaları da daha sonraki süreçte devam etmiştir. RTÜK, 2000 yılında "akıllı işaretler" uygulamasıyla bu konunun fitilini ateşledi ve bu konuda öncülük etti diyebiliriz. "Toplumsal ve bireysel hayatta etkisi ve önemi giderek artan iletişim konusunda tarafların görüşlerini paylaşıp tartışabilecekleri geniş kapsamlı bir birlikteliğin sağlanması amacıyla Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun organizasyonu, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ve TRT'nin de katkılarıyla 20-21 Şubat 2003 tarihinde Ankara'da İletişim Şurası düzenlenmiştir. Şura'nın çalışma komisyonlarından biri olan Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Komisyonu Sonuç Raporu'nda önerilen konulardan biri, 'toplumsal ve bireysel eğitim ve kültüre katkı sağlayacak, ruh sağlığını zedelemeyecek bir yaklaşımla ve özellikle çocukların zararlı yayınlardan korunması için Avrupa Birliğine uyumlu çalışmaların başlatılması ve ilk ve orta öğretim ders programlarına, çocuklar ve gençlerin bilinçlendirilmesini sağlayacak medya okuryazarlığı dersinin eklenmesi' olmuştur." (<https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/>, 10.11.2019). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

2004-2016 yıllarında yaptığı çeşitli araştırmalar ve diğer ülkelerin programlarını incelemiştir. Yapılan araştırmalarda Türkiye'deki çocukların 3 saate yakın televizyon izledikleri tespiti yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin internet kullanma ve radyo dinleme alışkanlıkları hakkında da önemli bulgular ortaya koymuştur. Bu da bu dersin ne kadar gerekli olduğunu açıkça göstermiştir. RTÜK'e ait web sayfasında 2004-2016 yılları arasında konuyla ilgili birçok makalenin değerlendirilmeye alındığını, RTÜK uzmanları ile çeşitli üniversitelerden akademisyenlerden örülü bir komisyon kurulduğu ve bu komisyonun özellikle ABD ve Avrupa'daki örneklerin incelendiğini anlıyoruz. Sonuç itibariyle medya okuryazarlığı dersi programı ilköğretimde 31 Ağustos 2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nda karar alınarak seçmeli ders olarak, kabul edilmiştir. İlk olarak 5 ilde (Erzurum, Adana, Ankara, İzmir ve İstanbul) pilot olarak uygulanmış ve ardından ülke genelinde 6,7 ve 8. Sınıflarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır.

Medya okuryazarlığının nasıl olması gerektiği noktasında da ciddi tartışmalar sürmektedir. Bu tartışmanın temelinde medya okuryazarlığının tanımı, siyasi iktidarın ideolojik yaklaşımı ve ülkelerin beklentileri yatmaktadır.

Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı (2008) incelendiğinde, Nihayetinde Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı oluşturmacı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu programa göre öğrenciler uzak ya da yakın geçmişte, çevresinde gözlediği ve bilgiye dönüştürdüğü veriler veya eğitim kurumunda edindiği bilgilerle bu derste elde edeceği verileri ve edineceği bilgileri bir biri ile ilişkilendirecek, böylece öğretmen kılavuzluğunda yeni beceri ve değerlere varacaktır Oluşturulan programa göre:

Genel Amaçlar

Bu programı başarıyla tamamlayan öğrenci;

- Medyayı doğru okuyarak yaşadığı çevreye duyarlı, ülkesinin problemlerini bilen, medyada gördüklerini aklın süzgecinden geçirecek bilinç kazanır.
- Televizyon, video, sinema, reklamlar, internet gibi ortamlardaki mesajlara ulaşarak bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği elde eder.
- Yazılı, görseli işitsel medyaya yönelik eleştirel bakış açısı kazanır.
- Mesajların oluşturulmasına ve analizine dönük olarak cevap bulmaktan soru sorma sürecine doğru bir değişimi gündeme getirir.
- Bilinçli bir medya okuryazarı olur.
- Toplumsal yaşama daha aktif ve yapıcı bir şekilde katılır.
- Kamu ve özel yayıncılığın daha olumlu noktalara taşınması noktasında duyarlılık oluşturulmasına katkı sağlar.

Beceriler noktasında, Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı, ilköğretimin ikinci kademesinin herhangi bir sınıfında diğer derslerle birlikte verilen 8 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 2 beceriyi de kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu becerileri şöyle sıralayabiliriz:

- Gözlem becerisi
- Araştırma becerisi
- Eleştirel düşünme becerisi
- Yaratıcı düşünme becerisi
- İletişim becerisi
- Problem çözme becerisi
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi
- Girişimcilik becerisi
- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
- Sosyal ve kültürel katılım becerisi

Medya Okuryazarlık Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerler şunlardır:

- Özel yaşamın gizliliğine saygı
- Estetik duyarlılık
- Dürüstlük
- Sorumluluk
- Etik kurallara bağlılık
- Farklılıklara saygı duyma
- Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık
- Aile içi iletişime önem verme
- Bilinçli tüketim
- Toplumsal hayata aktif katılım
- Bilimsellik
- Eşitlik
- Yardımlaşma
- Dayanışma
- Paylaşma (Komisyon, RTÜK, Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2008).

Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda (2018), medya okuryazarlığı dersi alan öğrencilerden yazılı, görsel ve işitsel medyaya ek olarak sosyal ağlar, yeni medya ve video oyunları gibi diğer sayısal (dijital) ortamlara ait mesajlara erişip, bunları kavrayan eleştiren bir bakış açısı ile çözümlenmeler, değerlendirmeler yapmaları ve kendi iletilerini üretmeleri beklenir.

Bu açıdan söz konusu programın genel amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Medya olgusunu, medyanın zaman içindeki değişimini ve dönüşümünü, bunun bireysel ve toplumsal yaşama yansımalarını kavrama.
- Medya okuryazarlığın önemini kavrama
- Medya iletilerinin üzerinde düşünülebileceğini fark etme.
- İhtiyaç duyduğu doğru ve geçerli bilgiyi farklı medya araçlarını etkin şekilde kullanarak erişme.
- Medya iletilerini biçimsel ve içerik özellikleri bakımından çözümlenme.
- Medya iletilerini toplumsal, kültürel, ekonomik, politik bağlamları çerçevesinde değerlendirme.
- İnsan hakları, sorumluluk, etik, mahremiyet, kişisel güvenlik konularını dikkate alarak etkili ve özgün iletiler oluşturma.
- Medyanın güçlü bir kültür endüstrisi olduğunu fark ederek kültürümüze özgü içerikler tüketme ve üretmeye öncelik verme.
- Medya alanındaki yenilikçi fikirleri inceleyerek özellikle yeni medyaya yönelik yaratıcı ve yenilikçi fikirler geliştirmeye ve bunları paylaşma.
- Medyada deneyimlediği sorunlara uygun tepkide bulunma.(Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı, 2018).

Değişen dünyamızda bilgiye ulaşmanın kolay olması, bilgiye ulaşma sorununu büyük oranda ortadan kaldırmışken “doğru bilgi” ye ve “bilgi üretme” ve üretilen bilgiyi etkili kullanma ihtiyacı doğmuştur. Yukarıda medya okuryazarlığı ders programına baktığımızda daha çok “öğrenci merkezli” bir yaklaşım benimsendiği görülmüştür. Yaratıcı düşünme, araştırma yapma, problem çözme, karar verme, etkili iletişim kurma gibi becerilerinin hedeflenmesi öğrencinin aktif olduğu bir yaklaşımla sonuca ulaşılabilir. Çoklu zekâ kuramını da içine alan oluşturmacı yaklaşımla her çocuğun kendini ifade edebileceği, içerik oluşturabileceği bir alan açılmaya çalışılmıştır. Her öğrencinin farklı bir zekâ alan(lar)ında gelişmiş olabileceği öngörüsüyle eğitim ortamlarının öğrencinin bireysel farklılığına göre ayarlanması ve farklı öğrenme stillerinin geliştirilmesini öne almak gerekecektir.

1.4.5. Medya Şiddetine Karşı Medya Yetkinliği Olarak Medya Okuryazarlığı

Medya yetkinliği diğerk bir yaklaşımla medya okuryazarlığı kavramı kitle iletişim araçlarının bireylerin sosyalizasyonunda, onların kimlik ve davranış kalıplarına olumsuz etkide bulanacağı varsayımıyla ortaya atılmıştır. Bir şekilde onların kitle iletişim araçları karşısında belli bir beceri kazanmaları ve muhtemel zarara karşı bir savunma ve medyayı daha iyi okuma becerisi kazandırma gerekliliği düşünülmüştür. Yetkinlik, mevcut sorunları çözmek, yeni ortaya çıkabilecek sorunlara karşı koyabilmek için bilgi, birikim ve beceri kazanılması olarak tanımlanabilir (Alver, 2006:11). Sürekli yenilenen ve değişen medya karşısında sadece medyayı okumak ve yazmak eksik kalabilir. Bu yetkinliğin kendine has bir dinamik yapısının olması gerekmektedir. Dijital dönemdeki medya araçlarında meydana gelen değişim, gelişim ve niceliksel artış bu gerçeği göz önüne sermektedir. Dijital dönemde bireyden sadece iletileri anlama, değerlendirme, yorumlama beklenmemekte aynı zamanda kendi iletilerini oluşturması da beklenmektedir. Bu yeni ortamda medya tüketicisi pasif bir tüketici değil, aktif katılımcı, kendi iletilerini oluşturup dolaşıma sokabilen bireylerdir (Acar, 2016:2).

Medya araçlarının günümüzde bu kadar çeşitlenmesi ve yaygın hale gelmesi tabiidir ki onun etkileyciliğini de artırmıştır. Bu denli yaygınlaşan kitle iletişimi birçok etki tartışmasının yanında popüler kültür tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Bu konudaki eleştirinin başında kitle iletişim araçlarının kitle içinde bulunan bireyin bilincini ve eylemlerini yönlendirdiğiyle ilgilidir. Kitle iletişim araçlarının kişiliklerini yitiren bağımlı bireyler ortaya çıkardığı noktada fikirler öne sürülmektedir. Kimi yaklaşımlar popüler kültürü demokratlaşmanın, bireysel özgürlüklerin bir göstergesi olarak görmekte ve bunu demokrasinin bir nimeti olarak tanımlamaktadır. Bu görüş, popüler kültürdeki özellikle seks ve vahşeti, azınlık kültürlerine yönelik duyarsızlığı eleştirir ve bu kültürdeki direniş ve mücadele unsurlarının var olduğuna vurgu yapar. (Güllüoğlu, 2012:68-71).

Etki kavramı incelemesinde televizyonun güçlü ve kapsamlı bir yeri vardır. Özellikle 1960'lı yıllarda yapılan birçok televizyon eleştirisi pek sofistike değildi. Çoğu zaman politik ekonominin indirgeyici nosyonlarını, sıradan etki yaklaşımları ve tek boyutlu medya mesajları modellerini temele almıştır. Sonraki yıllarda ise birçok eleştirel teori öne sürülmüş ve birçok düşünür gelişmiş eleştirel söylemler geliştirmişlerdir. Frankfurt Okulu, İngiliz Kültür Çalışmaları ve Fransız yapısalcuları arasındaki birçok düşünür yaptıkları derin çalışmalarında kültürün bir sosyal yapı olduğunu, oluşturduğu spesifik alanın sosyal ve tarihsel evrimleşmeyle bağı olduğunu ayrıca sosyal yaşamda toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, cinsellik ve

başka diğer boyutlarının medya temsillerinde toplumsal olarak şekillendirildiğini ortaya koydular (Varol, 2011:124). Medya içeriklerinin cinsiyetçi, ırkçı ve öteki gördüğü herkesi düşmanlaştıran “normal” görmeyen yaklaşımı bir yerde toplumsal vahşetin ve cinsel şiddetin de kısmi sorumlusu olmuştur. Başlangıçta kişinin sosyalleşmesinde, gençlerin topluma adapte olmalarında bir tehlike olarak algılanan medya araçları zamanla çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasıyla bir şekilde takipten kopma noktasına varıldı. Bu noktadan hareketle bireyin medyaya karşı savunmasız kalmaması onu doğru algılayıp kendi kontrolünde kullanımını gerekli kılmıştır. Bu alanda çalışmalarını şekillendiren pedagoglar özellikle çocukların medya içeriklerinden olumsuz etkilenmeleri ve çözümleri üzerine çalışmalar yürütmüşlerdir. Temelde bunun kilidi de medya okuryazarlığı (medya yetkinliği) olmaktan geçmektedir. Bireyi edilgen bir nesne haline getiren medyanın aslında insanı doğasının dışına ittiği anlaşılmaktadır. Habermas, bu konudaki İletişimsel eylem kuramında bireylerin pasif birer nesne olmadığı tam tersine insanın çevresini şekillendiren, yeni boyut kazandıran bir özne olarak sunar. Bu durumu yetkinlik kavramıyla bağdaştırır. İdeal iletişim toplumunu da tanımlarken Habermas, iletişim içeriklerinin tüm delillerinin anlaşılması ve gerçekliklerinin betimsel anlamda yargılanabilmesini ön koşul olarak sunar (Alver, 2006:15). İnsanın medya içeriklerini anlaması, gizli mesajı görmesi, onu analiz ederek değerlendirmesi ancak iyi bir medya okuryazarı olmakla mümkündür. Çalışmamızın da temel sorunu olan şiddetin toplumda yaygın olması, bunun sosyolojik temellerin yanı sıra şiddetin öğretilmesinde, yaygınlaşmasında ve yeniden üretilmesinde medya araçlarının büyük bir olumsuz katkı sundukları düşünülmüştür. Medya okuryazarlık dersinin bireye medyadaki mesajı doğru okumasını, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarını geliştireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu dersi alan bireyin öncelikle şiddetin ne olup olmadığı noktasında genel bir algı sahibi olacağı, medyadaki şiddeti fark etmesinin, dersi almayan öğrenciye göre daha hızlı olacağı, medyatik şiddetin yeniden üretilmesi konusunda bilinç düzeyinin yüksek olacağı değerlendirilirken buna karşı da kendi medya içeriğini oluşturma becerisi kazandırması beklenmektedir.

Medyanın günümüz toplumuna hele ki çocuklar üzerindeki etkileri kaçınılmazdır. Medyanın etkilerini azaltmak için medya okuryazarlık kavramı üzerinde durulması ve çocukların bu kavramla ilgili bilinçlenmesi gerekmektedir. Medya okuryazarı olan çocuklar medyaya karşı daha güçlü olacaklardır. Onu daha doğru anlayarak daha eleştirel bir beceri kazanacaklardır. Böylece medyanın olumsuz davranışlarından daha az etkilenmiş olacaklardır (Kutoğlu, 2016:97).

İçinde bulunduğumuz zaman dilimi medya araçlarının günlük hayatımızın merkezine girdiği bir zamandır. Özellikle ekonomik açıdan daha alt gelirli kesimlerin televizyon başında daha fazla zaman harcadığını biliyoruz. Bu kesimin Türkiye 'de oldukça yüksek bir yüzdeliğe sahip olması, çocukların gerçek ile kurguyu ayırt etmede zorlanmaları, sanal olanı gerçekmiş gibi algılamaları bu konudaki eğitimin önemine işaret eden bulgulardır. Bu noktada akla gelen soru "medya okuryazarlık dersinin programı nasıl olmalıdır?" sorusudur. Ülkemizdeki medya dersini programı şu şekildedir:

Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı Kılavuzu'nda bu konuyla ilgili yapılan bilimsel araştırmalarda, Türkiye'deki televizyon izlenme oranının günde ortalama 4-5 saat olduğu görülmektedir. bu bireyin yaşamının %19'unu televizyon izleyerek geçirdiği anlamına gelir. insanların ortalama olarak yılın %33'ünü uyuduğunu ve %33'ünü de çalıştığını düşündüğümüzde TV başında geçen zamanın büyüklüğü daha belirgin hale gelmektedir. televizyon izleme birey tarafından genelde "zaman öldürme" gibi bir boş zaman aktivitesi olarak algılanmaktadır. Boş vakit aktivitesi olarak algılan bu etkinlik çocuk için daha da tehlikeli hale gelmektedir. çocukların televizyon mesajlarını gerçek hayattaki mesajlardan ayırma noktasında zorlandıklarını biliyoruz. Dolayısıyla çocuklar gördükleri ve gördükleri her şeye inanmaktadırlar. 2-2,5 yaşlarında çocukların televizyon izlediklerini düşününce olayın vahameti de artmaktadır. Çoğunlukla çocuklar televizyonda neyi ne kadar süre izleyeceklerine kendileri karar vermektedir. 6-17 yaş arasındaki çocuklar günde 3-4 saat televizyon izlemektedir. Türkiye'de çocukların büyük bölümünün medyanın görsel, işitsel ve yazılı medya karşısında savunmasız kaldıklarını yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu durum ilköğretimden başlamak koşuluyla çocuklara medya okuryazarlık dersinin verilmesini ve çocukların medya karşısında pasif birer alıcı değil bilinçli aktif birey olmaları hedeflenmelidir(Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı Kılavuzu, 2006).

Özellikle 90'lı yıllardan sonra özel televizyon kanallarının hızla çoğalmaya başlaması, tecimsel kaygıların dolayısıyla reyting, izlenme oranlarının artırılması gibi öncelikler medyayı bazı işe yarar noktalarının da üstünü örtmeye başlamıştır.

Doğaldır ki ülkemizdeki akademik çevreler ve diğer sorumluluk alan devlet kurumları çeşitli çalışmalar içerisine girmişlerdir. Radyo ve televizyon Üst Kurulu, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu ile iletişim fakülteleri bu çalışmalara öncülük etmişlerdir/ediyorlar. 2006 yılından beri 6,7 ve 8. Sınıflarda seçmeli ders olarak okutulan medya okuryazarlığı dersinin öğretim programı şu şekilde belirlenmiştir:

1. Bilgi, beceri ve değerlerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.

2. Öğrencileri gözlem, araştırma yapmaya ve çevresine yapıcı eleştirel gözle bakmaya özendirir.
3. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
4. Öğrencilerin ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
5. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
6. Her öğrenciye ulaşabilmek için çoklu zekâ kuramını, öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
7. Oluşturulacak öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar. (medya okuryazarlığı dersi öğretim programı kılavuzu, 2006). Programda genellikle öğrencinin aktif olduğu oluşturma yöntem kullanılmaya çalışılmış, yapılan çalışmalarda öğrencinin sosyal hayatta kullanabileceği pratik ve çevresiyle dersin amacına uygun olarak bir ilişki edinmesi amaçlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. Nicel Bulgular

2.1.1. Ölçeğin Güven Düzeyi

Tablo 1: güven ölçeği

	ort	ss	N	Cronbach's Alpha
erişme	3,8057	0,67822	421	0,94
analiz	3,7933	0,72076	421	
değerlendirme	3,8426	0,75909	421	
iletme	3,8407	0,73566	421	

Ölçek toplam puanı bireyin medya okuryazarlığı düzeyini göstermektedir. Alt boyutlar ise alan yazında temel medya okuryazarlığı becerileri olarak gösterilen erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileridir. Toplam puanın yanı sıra beceri tabanlı bir değerlendirme yapmayı da mümkün kılmaktadır. Yukarıdaki tabloda ölçeğe ilişkin güvenilirlik analizi verilmiştir. Buna göre güven düzeyi 0,94 olarak gözlemlenmiştir. Bu boyutuyla düşünüldüğünde kullanılan ölçeğin güven düzeyi oldukça yüksektir.

2.1.2. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Cinsiyet

Tablo 2: cinsiyete göre T-testi

Cinsiyet		N	Ort	SS	F	T	df	p
erişme	kadın	256	3,7784	0,68739	3,308	-1,027	419	0,305
	erkek	165	3,8479	0,66359		-1,035	358,885	
Toplam		165	3,8479	0,66359				
analiz	kadın	256	3,8148	0,70063	0,112	0,762	419	0,447
	erkek	165	3,76	0,75186		0,75	332,053	
Toplam		165	3,76	0,75186				
değerlendirme	kadın	256	3,8739	0,7673	0,643	1,055	419	0,292
	erkek	165	3,7939	0,74588		1,062	357,158	
Toplam		165	3,7939	0,74588				
iletme	kadın	256	3,8447	0,72265	0,178	0,141	419	0,888
	erkek	165	3,8343	0,75758		0,14	338,001	
Toplam		165	3,8343	0,75758				

Yukarıdaki tabloda katılımcıların medya okuryazarlığı alt boyutlarında aldığı puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlılığının test edildiği t-testi analizi verilmiştir.

Tabloda verilen toplam değerlere baktığımızda verilen alt boyut becerilerinin cinsiyet değişkenine ile aralarındaki farkın anlamsız olduğunu görüyoruz. Ancak verilen toplam değerlere baktığımızda analiz toplam değeri diğer alt boyut becerileri göre daha düşük bir değerde olmakla beraber, erişme alt boyutunda da kız öğrenciler kısmen daha başarısızdır. Buna karşın analiz, değerlendirme ve iletme alt boyutlarında erkek öğrencilerin daha başarısız oldukları gözükmemektedir. Ancak sonuç itibarıyla, Ölçekte temel medya okuryazarlığı becerileri erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri olarak dağılmıştır. T-testi analizi sonucunda cinsiyet değişkeni ile erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır denilebilir ($p>0,05$).

2.1.3. Öğrencilerin Medya Okuryazarlık Düzeyleri

Tablo 3: medya okuryazarlığına göre T-testi

Medya Okuryazarlığı Eğitimi		N	ort	ss	F	T	df	p
erişme	evet	93	4,0723	0,60236	1,19	4,388	419	0
	hayır	328	3,73	0,68026				
Toplam		421	7,8023	1,28262				
analiz	evet	93	4,0495	0,64814	2,945	3,949	419	0
	hayır	328	3,7207	0,72464				
Toplam		421	7,7702	1,37278				
değerlendirme	evet	93	4,0353	0,6596	3,936	2,797	419	0,005
	hayır	328	3,7879	0,77726				
Toplam		421	7,8232	1,43686				
iletme	evet	93	4,0744	0,66513	3,213	3,518	419	0
	hayır	328	3,7744	0,7421				
Toplam		421	7,8488	1,40723				

Yukarıdaki tabloda katılımcıların medya okuryazarlığı alt boyutlarında aldığı puanların medya okuryazarlığı eğitimi değişkenine göre anlamlılığının test edildiği t-testi analizi verilmiştir. Ölçekte temel medya okuryazarlığı becerileri erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri olarak dağılmıştır. Toplam değerlere baktığımızda medya okuryazarlık dersi alan öğrenciler ile bu dersi almayan öğrenciler arasında medya eğitimi temel becerilerinde belirgin bir fark olduğu görülmektedir. Yine tabloda dersi alan öğrencilerin medya okuryazarlık eğilimleri anlamlı şekilde daha yüksek çıkmıştır. T- testi analiz sonucunda medya okuryazarlığı değişkeni ile erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır denilebilir ($p<0,05$). Sonuçlar medya okuryazarlığı eğitimi alanların erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin

almayanlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum medya okuryazarlık eğitiminin önemine de vurgu yapmaktadır.

Tablo 4: medya okuryazarlık dersi alan/almayan

		n	%
Daha önce medya okuryazarlığı dersi aldınız mı?	evet	93	22,1
	hayır	328	77,9
	Toplam	421	100,0

Yukarıdaki tabloda katılımcıların medya okuryazarlığı değişkenine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların; %22,1'i evet ve %77,9'u hayır olarak dağılmıştır. Ankete katılan 421 öğrenciden sadece 93 öğrencinin medya okuryazarlık dersi aldığı görülmektedir.

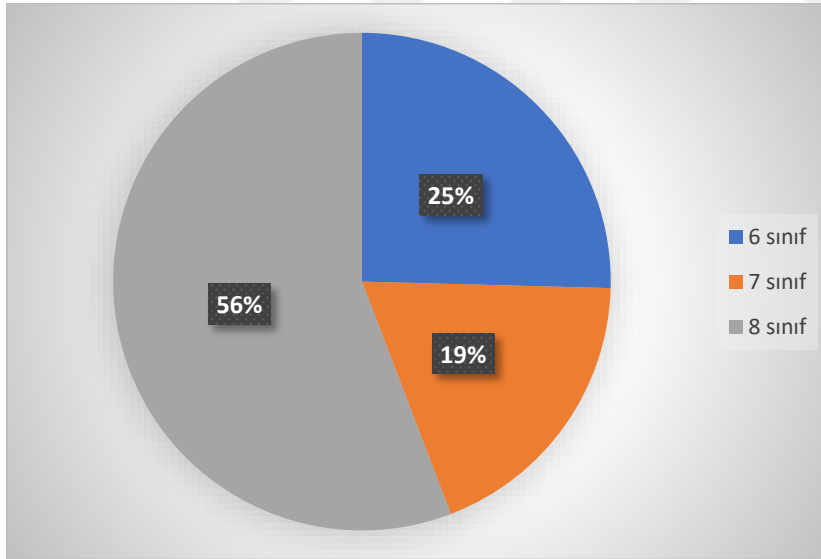
2.1.4. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Başarı Durumları

Tablo 5: Anova testi (not düzeyi değişkenine göre)

	not düzeyi	N	ort	ss	df	F	p
erişme	0-25	9	3,4040	0,72458	4	6,236	0,000
	26-45	4	3,2500	0,62269	416		
	46-69	24	3,5530	0,61361			
	70-84	132	3,6591	0,67512			
	85 ve üstü	252	3,9297	0,65756			
	Total	421	3,8057	0,67822	420		
analiz	0-25	9	3,2815	0,92363	4	5,815	0,000
	26-45	4	3,5000	0,35066	416		
	46-69	24	3,5972	0,65805			
	70-84	132	3,6258	0,70950			
	85 ve üstü	252	3,9228	0,70155			
	Total	421	3,7933	0,72076	420		
değerlendirme	0-25	9	3,2698	1,20043	4	8,667	0,000
	26-45	4	3,2500	0,55174	416		
	46-69	24	3,6250	0,68940			
	70-84	132	3,6245	0,77232			
	85 ve üstü	252	4,0074	0,69685			
	Total	421	3,8426	0,75909	420		
iletme	0-25	9	3,4815	0,54131	4	5,442	0,000
	26-45	4	3,5833	1,09291	416		
	46-69	24	3,6424	0,72377			
	70-84	132	3,6559	0,71659			
	85 ve üstü	252	3,9732	0,72176			
	Total	421	3,8407	0,73566	420		

Yukarıdaki tabloda katılımcıların medya okuryazarlığı alt boyutlarında aldığı puanların not düzeyi değişkenine göre anlamlılığının test edildiği ANOVA analizi verilmiştir. Tabloya göre erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinde yüksek puanlı öğrencilerin total değerleri yüksek olsa da analiz becerisinde kısmen bir düşüş söz konusudur. 85 ve üstü puana sahip olan öğrencilerin erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin diğerlerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Not ortalamaları yükseldikçe medya okuryazarlık eğilimlerinin de ona göre arttığı gözlenmiştir. Ölçekte temel medya okuryazarlığı becerileri erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri olarak dağılmıştır. ANOVA analizi sonucunda not düzeyi değişkeni ile erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır denilebilir ($p<0,05$). Yukarıdaki tabloda katılımcıların not ortalaması değişkenine göre dağılımı verilmiştir. Tabloda ankete katılan öğrencilerin büyük bölümünün puanlarının 70-84 ile 85 ve üstü olduğu görülmektedir. Bu da bize özetle ankete katılan öğrencilerin büyük bölümünün başarılı öğrenciler olduğunu göstermektedir. Buna göre katılımcıların; %2,1'i 0-25, %1'i 26-45, %5,7'si 46-69, %31,4'ü 70-84 ve %59,9'u 85 ve üstü puan olarak dağılmıştır.

2.1.5. Medya Okuryazarlık Eğilimleri ve Sınıf Düzeyleri

Şekil1: sınıf düzeyleri (pasta grafik)

Katılım gösteren öğrencilerin büyük bölümünün 8. Sınıf ardından 7. ve 6. Sınıflar gelmektedir.

Tablo 6: Anova testi (sınıf değişkenine göre)

Sınıf		N	Ort	ss	df	F	p
Erişme	6 sınıf	107	3,6364	0,69099	2	4,548	0,011
	7 sınıf	79	3,8585	0,63749	418		
	8 sınıf	235	3,8650	0,67547			
	Total	421	3,8057	0,67822	420		
Analiz	6 sınıf	107	3,6872	0,73181	2	2,152	0,117
	7 sınıf	79	3,7536	0,72476	418		
	8 sınıf	235	3,8550	0,71079			
	Total	421	3,7933	0,72076	420		
değerlendirme	6 sınıf	107	3,6929	0,75179	2	3,234	0,040
	7 sınıf	79	3,8264	0,78335	418		
	8 sınıf	235	3,9161	0,74693			
	Total	421	3,8426	0,75909	420		
İletme	6 sınıf	107	3,7344	0,73108	2	1,564	0,211
	7 sınıf	79	3,8513	0,67578	418		
	8 sınıf	235	3,8855	0,75487			
	Total	421	3,8407	0,73566	420		

Yukarıdaki tabloda katılımcıların medya okuryazarlığı alt boyutlarında aldığı puanların sınıf değişkenine göre anlamlılığının test edildiği ANOVA analizi verilmiştir. Ölçekte temel medya okuryazarlığı becerileri erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri olarak dağılmıştır. ANOVA analizi sonucunda sınıf değişkeni ile analiz ve iletme becerileri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır denilebilir ($p>0,05$). Ek olarak ANOVA analizi sonucunda sınıf değişkeni ile erişme ve değerlendirme becerileri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır denilebilir ($p<0,05$). Sonuçlara göre 8.sınıf olanların erişme ve değerlendirme puanları diğerlerinden yüksek olarak bulunmuştur.

2.1.6. Anket Ölçeğinin Korelasyon Analizi

Tablo 7: korelasyon

		erişme	analiz	değerlendirme	iletme
erişme	corelasyon	1	,821**	,792**	,774**
	P		0,000	0,000	0,000
	Toplam (N)	421	421	421	421
analiz	Corelasyon	,821**	1	,849**	,810**
	P	0,000		0,000	0,000
	Toplam (N)	421	421	421	421
değerlendirme	Corelasyon	,792**	,849**	1	,803**
	P	0,000	0,000		0,000
	Toplam (N)	421	421	421	421
iletme	Corelasyon	,774**	,810**	,803**	1
	P	0,000	0,000	0,000	

	Toplam (N)	421	421	421	421
--	------------	-----	-----	-----	-----

(korelasyon tablosunun devamı)

Yukarıdaki tabloda Alt boyutlar bazında temel medya okuryazarlığı becerileri olarak gösterilen erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin korelasyon analizi verilmiştir. Buna göre erişme becerisi ile analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin pozitif ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

2.1.7. Nicel Verilere İlişkin Tartışmalar

Uyguladığımız ankette yukarıda da belirttiğimiz gibi medya okuryazarlık düzeyini ölçen ölçekte; erişme (11 madde), analiz (15 madde), değerlendirme (7 madde) ve iletme (12 madde) olacak şekilde toplam 45 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğimizde temel kaygı muhatap alınan öğrencilerin medya okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesidir. Alt boyutları ise, cinsiyet, öğrenci başarı düzeyleri, medya okuryazarlık dersi eğitimi gibi değişkenlerinin farklılığını ortaya koymaktır.

Bu açıdan bakıldığında ölçeğin muhatap alınan öğrencilerin medya içeriklerine erişme, analiz, değerlendirme ve iletme beceri düzeylerini ortaya çıkarması beklenmektedir. Ölçeğin güven düzeyinin yanında medya okuryazarlık alt boyutlarında temel medya okuryazarlığı becerileri olarak erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerileri de ölçülmüştür. Ölçeğin güven düzeyi 0,94 olarak gözlemlenmiştir. Katılımcıların %60,8 i kadın, 165 i erkek olmak üzere toplamda 421 öğrenci bu ankete katılmıştır. Katılımcıların not ortalamasına baktığımızda büyük oranda başarı düzeyleri yüksek öğrenciler olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların %31,4 ünün ortalaması 70-84 puan iken ortalama puanları 85 üstü olanlar %59,9 olmuştur. Bu durumda ankete katılan 421 öğrenciden 384 kişinin not ortalaması başarılı öğrenci diye nitelenen grubun içerisinde. Katılımcıların sınıf düzeyine bakıldığında ise büyük çoğunluğunun %55,8 ile 8. Sınıfların olduğu gözlenmiştir. Medya okuryazarlık dersi alan öğrenciler %22,1 ile 93 kişi olurken bu dersi almayan öğrenci sayısı 328 kişi ile %77,9 olmuştur. Katılımcıların T-testi sonucunda temel medya okuryazarlık becerileri ile cinsiyet değişkenini arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır ($p>0,5$). Ancak katılımcıların medya okuryazarlığı alt boyutlarında aldığı puanlar medya okuryazarlığı eğitimi değişkenine göre aradaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Öğrenci puanlarına baktığımızda yüksek puanlı öğrencilerin (85+) erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer durum 8.sınıflarda da söz konusudur. 8.sınıfların bu konudaki erişme ve değerlendirme algılarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Onun

dışında medya okuryazarlığının alt boyutları ile sınıf değişkeni arasındaki fark anlamsızdır denebilir.

Araştırmamız açısından düşünüldüğünde ölçülmek istenen unsurlar alt boyutlarıyla ölçülmüş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu açıdan baktığımızda ölçek istenen düzeyde çalışmıştır denebilir. Ayrıca öğrencilerle odak grup tartışması yoluyla şiddet alımlamaları hakkında bilgiler toplanmış ve bu bilgiler içerik analizi şeklinde irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Ölçekte direkt şiddet algılaması düzeyini ölçmediğinden odak grup tartışmasına gerek duyulmuştur. Bu yöntemle şiddet içerikli bir film (Arka Sokaklar) izlenmiş ve bunun üzerine odak gruplarıyla tartışmalar yapılmıştır. Odak gruplarıyla yapılan tartışma ile medya okuryazarlık dersini alan ve almayan öğrencilerin şiddeti nasıl tanımladıkları, şiddeti ne ölçüde gördükleri ve şiddete karşı ne tür bir tavır aldıkları sorularına cevaplar aranmıştır. Bu yolla özel hedefimiz olan medya okuryazarlığı eğitimi dersi alan öğrenciler ile dersi almayan öğrenciler arasındaki şiddeti algılama biçimleri arasındaki fark ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Nitel Bulgular

2.2.1. Şiddet İçerikli TV Metin Örneği Olarak “Arka Sokaklar” Dizisi

Araştırmamızın konusu olan şiddet algısını ölçmek için, öğrenci gruplarıyla Arka Sokaklar dizisinin 452. Bölümü izlenmiştir. Oluşturulan gruplarla odak tartışma şeklinde toplanan bilgiler yorumlanmıştır. Odak grupları oluşturulmasının nedeni daha önce de belirttiğimiz gibi, öncesinde öğrencilerin medya okuryazarlık düzeylerini ölçmüştük. Anket tam olarak şiddet kavramının alımlanmasını ölçmediği için odak gruplar yoluyla öğrencilerin şiddeti alımlama biçimlerini anlamaya çalıştık. özetle bu filmi izletmenin ve bunun üzerine odak grupları ile tartışma yapmamızdaki temel gaye nicel araştırma verilerinin özel araştırma konumuz olan “şiddet alımlama biçimleri” konusunda eksik veri vermesidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi odak grup tartışması ile temel arayışımız, medya okuryazarlık dersi alan öğrenciler ile almayan öğrenci arasındaki şiddeti alımlama biçimleri farkını ortaya koymaktır. Arka Sokaklar dizisi içerik olarak şiddet unsuru barındırması geniş bir izler kitleye sahip olması açısından seçilmiştir. Görüşme soruları hem bu bölüm özelinde hem de genel medya şiddetini ölçmeye yönelik sorulardır.

Dolayısıyla bu dizi filmle ilgili bir kısa bilgi verme ihtiyacı doğmuştur. Arka Sokaklar dizi filmi uzun yıllar Türk televizyonlarında gösterilen bir polisiye filmidir. Wikipedia internet bilgisine göre Arka Sokaklar dizisi Erler Film imzalı, Temmuz 2006 yılından beri gösterimde ve yönetmenliğini Orhan Oğuz yapmaktadır. Konusu kısaca; İstanbul Emniyet Müdürlüğünde

çalışan bir grup polisin özel aile yaşamları ve İstanbul sokaklarında meydana gelen çeşitli olaylar bu gruptaki polislerin müdahalelerini konu edinmektedir. Değişik hayat hikâyelerini de konu edinen filmde toplumun benimsediği ve takdir ettiği karakterler de bulunmaktadır. Özellikle ekibin başında bulunan Rıza Baba karakteri ekipteki polislere ve dolayısıyla izleyiciye yol gösteren babacan bir tavır takınan biri olarak lanse edilmektedir. Dizi Kuzey Kıbrıs Türk cumhuriyeti, Bulgaristan ve Irak gibi ülkelerde de değişik tarihlerde gösterimde olmuş ve değişik ödüller almıştır.

Aldığı ödüller:

- Antalya Büyükşehir Belediyesi ile Antalya Kültür Sanat Vakfı'nca (AKSAV) düzenlenen 2011 Antalya Televizyon Ödülleri'nde en iyi polisiye dizi ödülüne layık görüldü.
- Magazin Gazetecileri Derneği (MGD) Altın Objektif Ödülleri 2016 – Özel Başarı Ödülü
- Engelsiz Yaşam Vakfı, 10. Yılın En İyileri Ödülleri – 2019 Yılı'nın En İyi Polisiye Dizisi
- Best of Year Awards-Yılın En'leri Ödülleri – Yılın En Uzun Soluklu Televizyon Dizisi (Wikipedia)

Film halen Kanal D'de gösterimine devam etmektedir.

2.2.2. Medya Okuryazarlık Dersi Alan ve Almayan Öğrencilerin Şiddet Alımlamaları

Medya okuryazarlığı dersi almayan öğrenciler izledikleri Arka Sokaklar dizisinde “sizce izlediğiniz filmde şiddet sahnesi var mıydı?” sorusuna öğrencilerin büyük bölümü şiddet sahnesi olmadığını söylemektedir. Bir öğrenci Mesut karakterinin içki içip masayı ve sandalyeleri devirmesini şiddet olarak yorumlarken, “*Filmde Mesut'un yakaladığı 'suçluyu' dövmesi normal mi?*” ek soruya bir erkek öğrenci:

“*Hocam bence doğaldır yaw, yani hakkıdır. Diyelim ki siz bir bomba yerleştiriyorsunuz buraya, bunca insanın canına kıysanız nasıl yapım ya*” şeklinde cevaplamaktadır. Dolayısıyla medyada verilen “suçlu” ve hâkim iktidar gücü arasındaki ilişkide hukukun üstünlüğü ve mahkeme olmadan kimsenin suçlanmaması gerektiği ilkesini atlamaktadır. Bir diğer öğrenci aynı soruya;

“*hocam hakkı değildir ama insan sinirine de hakim olamıyor.*” diyerek şiddete haklılık payı vermektedir. Dolayısıyla öğrenci bu noktada hakim gücün şiddetin kullanmasına onay vermektedir. Polisin ve ya herhangi bir iktidar erkinin -bu belki mahallenin halkı da olabilir- şiddeti kullanmasında bir problem olarak algılanmıyor. Bu durum öğrencinin kafasında çoğu

zaman kolluk kuvvetlerinin yaptığı şiddeti haklı ve kabul edilebilirdir anlayışının yerleşmesini neden olmaktadır.

Buna karşılık medya okuryazarlık dersi alan öğrenci grubuyla yapılan görüşmede “sizce izlediğiniz filmde şiddet sahnesi var mıydı?” sorusuna tüm grup öğrencileri “evet vardı” cevabını verdiler. Patlamanın olması, kadına bağırılması, psikolojik şiddet, toplumsal cinsiyet algısı, kötü davranış gibi başlıklarda şiddet unsuru tespiti yapılmıştır. Zeynep adlı öğrenci:

“patlama ve psikolojik şiddet vardı. Bence kadına şiddet vardı, kadına bir psikolojik şiddet uygulanarak bombanın kendisiyle patlamasında psikolojik bir şiddet var.” Derken;

Salih: “Arkadaşlarıma katılıyorum hocam. Mesut’un orda milletin içinde içmesi kadına şey yapabilirsin gibi bir algı oluşturabilir.”

Diyerek kadına şiddetin meşrulaştırılmasındaki alt mesajı gözden kaçırmamıştır.

Miraç; *“Bence Mesut’un içki içmesi ve Selin’e kötü davranması, sözlü bir şekilde bağırması”* erkeğin kaba davranışını ve bağırmasını kadına şiddet olarak algılamıştır. *“bir insanın ‘haklı’ olması onun şiddet kullanmasını meşru kılar mı?”* yani izlenen dizide *“Mesut karakterinin ‘suçlu’yu dövmesini normal karşılıyor musunuz?”* Sorusuna bu dersi alan öğrenciler tarafından *“hayır”* diyerek bu davranışı benimsememişlerdir.

Uğur bu konuda; *“hocam yani vurmaması gerekiyor. Hocam televizyonda falan şey yapıyorlar mesela orda kadına yapılan şiddeti dışarda bir kadına da yapıyor.”*

Söylemiyle, kadına yönelik şiddete dikkat çekerken aynı zamanda medya araçlarının şiddetin öğretmesi ve yaygınlaştırma problemine dikkat çekmiştir.

Nurşen; *“Hocam bence de yapmaması gerekiyor çünkü başkasının yaptığı şiddet ile Mesut’un yaptığı şiddet aynı şeye geliyor.”*

Vurgusu yaparak şiddetin kimden gelirse gelsin, şiddet şiddettir tespitinde bulunmuştur.

Miraç ise aynı soruya; *“hocam her şeyin çözümü olarak şiddeti görüyorlar. Başka yollarla çözebilirler sorunları ama bunları biz dizilerde ve televizyonda gördüğümüzde bunu dışarda uygulayanlar da oluyor bu yüzden bence çok fazla olmaması gerekiyor. Hatta hiç olmaması gerekiyor,”*

diyerek medya araçlarının tüm şiddet gösterimlerine karşı çıkmış, farklı çözüm önerilerine odaklanılması gerektiğini not etmiştir. Bu noktadan hareketle medya okuryazarlık dersi

almayan öğrencilerin medya araçlarındaki şiddet unsurlarını tespit noktasında zayıf oldukları, kötü söz, dövme gibi kimi şiddet türlerini net olarak göremedikleri sonucuna varılmaktadır. Bunun yanında medya okuryazarlık dersi alan öğrencilerin, kaba davranışların, bağırmanın, kadına uygulanan psikolojik ve fiziki şiddetin, polis de olsa dövmenin şiddet olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca şiddetin bir çözüm aracı olmadığını bunun yerine hukuk kurallarının işlerlik kazanması gerekliliği noktasına odaklandıkları gözlemlenmiştir.

2.2.3. Medya Okuryazarlık Dersinin Şiddet Konusunda Oluşturduğu duyarlılık ve Bilinç

Öğrenci gruplarıyla yapılan odak grup tartışmasında; *Cinayet, hırsızlık, gasp, tecavüz gibi suçların işlendiği film ve haberlerde suça eğilimli insanların, gösterilen bu suçların işleniş biçimini örnek aldıkları düşüncesine katılıyor musunuz?* Şeklinde sorduğumuz soruya öğrencilerin büyük bölümü (9 kişi) evet diye yorumlarken sadece 3 öğrenci bu soruya katılmadığını beyan etmiştir.

Yukarıdaki bilgiye göre katılımcıların, medyadaki cinayet, hırsızlık, gasp, tecavüz gibi suçların içeriklerinin sosyal hayattaki şiddeti etkilenme durumu verilmiştir. Buna göre katılımcıların %75'i etkilendiğini düşünürken %25'i etkilendiğini düşünmemektedir denilebilir. Büyük oranda öğrenciler bu soruya evet demiş olsalar da öğrencilerin odak tartışmasında verdiği cevaplar daha belirgin olmuşlardır.

Medyanın şiddetin öğretilmesi ve yaygınlaştırması düşüncesinden hareketle medya okuryazarlık dersi alan ve almayan iki grupta yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonunda, dersi alan öğrencilerin yoğunluklu olarak medyanın şiddeti öğrettiği ve yaygınlaşmasına yardım ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci gruplarına sorulan; *“Medya araçları şiddetin yayılmasını ve çeşitlenmesine neden oluyor mu?”* sorusuna dersi alan öğrencilerin tümü “evet” cevabını vermişlerdir.

Zeynep: insanların onlara bakarak etkilenerken, şiddet uygulayarak bir şeyleri çözüyorlar ya televizyonda insanlar da bunu izleyip dışarda şiddete başvuruyorlar. (yani medya onlar şiddetin nasıl yapıldığını onlara öğretiyor mu?) evet. Diyerek medyada gösterilen şiddetin sosyal hayatta pratik alan bulduğu tespiti yapmıştır.

Aynı grupta yer alan Miraç ise: *“Şimdi Z kuşağında genellikle ve diğer kuşaklarda herkesin elinde telefon var ve televizyon var ve artık hayatını medya araçlarına göre şekillendiriyorlar. Yani bu doğru değil ama bir gerçek. Bu yüzden de şiddet her zaman ve her yerde. Bu yüzden pek şiddetin kullanılmamasını tercih ederim. (yani medyanın şiddetin*

çeşitlenmesinde ve yayılmasında etkisi var mı diyorsun?) *bence var. Bunlar insanların gülmesi için de yapılıyor reyting için her şekilde yapılıyor bence. Yapılmaması gerekiyor.*

Cevabıyla medya araçlarının yaygın olması ve buna bağlı olarak şiddetin de yaygın olduğu şeklinde bir tespitte bulunarak izlenme kaygısı ile her türlü şiddetin gösterildiğini söylemektedir.

Muhataplara sorulan ek; *“Medya araçları şiddetin yayılmasına ve çeşitlenmesine neden oluyorsa, hangi örnekleri verebilirsiniz?”* sorusuna ise dersi alan öğrenciler yakın çevrelerinden birçok örnek sunmuşlardır.

Uğur: *hocam mesela benim kardeşim, Youtube'ye girip, küfürlü videolara giriyor. Şu anda herkese küfrediyor.*

Zeynep: *telefon oyunları mesela, çevremde dövüşen çocuklara bakıyorum, yaptıkları hareketler değişik değişik, o hareketlere benzetmeye çalışıyorlardı. Onlar gibi yapmaya çalışıyorlar, değişik hareketlerde bulunuyorlar.*

Miraç: *dövüş hareketleri yapıyorlar.*

Medya okuryazarlığı dersi almayan gruptaki öğrenciler ise *“Medya araçlarında gösterilen şiddet içerikleri insanlara şiddeti öğretiyor mu?”* sorusuna birkaç öğrenci *“fikrim yok”* şeklinde cevaplarırken, başka bir öğrenci; *“bence hayır hocam”* şeklinde cevaplamıştır. Rukiye isimli öğrenci bu soruyu şu şekilde cevaplamıştır:

“Hocam duruma göre değişir. (nasıl?) hocam mesela oraya bakarken etkilendiyse ve yapmak istiyorsa yapar zaten. Birçok kez etkileniyorlar. Hocam işte bakıyorlar, güzel bir şeymiş gibi, öğreniyorlar sonra onu karşı tarafa da yapıyorlar. (çevrende şahit olduğun buna benzer bir olay var mı?) yani varsa da hatırlamıyorum.” Öğrenci, medyanın olumsuz davranışı öğretebileceğini söylemekle beraber onu örneklemede zorlanmıştır.

Aynı soruya ek olarak *“Yani şunu demek istiyorum; Sizce medya araçlarından suça meyilli insanlar suç işlemeyi öğreniyorlar mıdır?”* Sorusuna;

Muhammet: *Hayır hocam*

Enes: *Ben görmedim hocam.*

Yusuf: *ben şiddet falan görmedim.*

Gülbahar: *Yani yapabilir. (nasıl, örnek verebilir misin?)*Örnek yok ama, insanın ruh haline bağlı. Yapmak isterse zaten yapar. bi de çok kişi yapıyordur.

Dersi almayan öğrencilerin cevaplarına baktığımızda genelde ya cevapsız kalmakta ya da şiddeti görme ve örnek gösterme noktasında sıkıntı yaşadıkları gözlenmektedir.

2.7. Medyadan En Çok Kimler Etkileniyor?

Medya araçlarına maruz kalma süreleri ve yaşları gereği en çok etkilenen grubun çocuklar olduğu yapılan çalışmalarda görülmektedir. Televizyonun bu denli yaygın ve ucuz olması ve günümüz iletişim çağında telefon, tablet gibi araçların varlığı çocukların yaşam biçimlerini değiştirmiştir. Yapılan araştırmalarda daha küçük yaşlarda televizyonun okula hazırlamada ve bazı kavramların öğretilmesinde olumlu etkileri olsa da ileri çocuklukta akademik başarı ile TV izleme oranları arasında ters orantı olduğu bilinmektedir (Atay ve Öncü;2015:75).

Tablo 8: internet kullanım süreleri

		n	%
Günde ortalama kaç saat internete giriyorsunuz?	1-2 saat	2	16,7
	2-3 saat	5	41,7
	3-4 saat	5	41,7
	Toplam	12	100,0

Yukarıdaki tabloda katılımcıların günde kaç saat internete girdiği gösterilmektedir. Bu çerçevede katılımcıların; %16,7'si 1-2 saat, %41,7'si 2-3 saat ve %41,7'si 3-4 saat internete girmektedir denilebilir. Buna göre öğrencilerin her gün ve en az 1-2 saat ve daha fazla internet kullandıkları görülmektedir. Bununla beraber Türkiye’de TV izleme oranları dikkate alındığında çocukların günlük medya araçlarına maruz kalma süreleri 6 saatin üzerindedir.

Tablo 9: Medyadaki şiddet sizi nasıl etkiliyor?

		N	%
Medyada gösterilen şiddet görselleri psikolojik açıdan seni nasıl etkiliyor?	Etkilemiyor	5	41,7
	kötü etkiliyor	7	58,3
	Toplam	12	100,0

Yukarıdaki tabloda katılımcıların, medyadaki şiddet içeriklerinden etkilenme durumu verilmiştir. Buna göre katılımcıların %41,7'si etkilenmezken %58,3'ü kötü olarak etkilenmektedir denilebilir.

Medya okuryazarlık dersini almayan öğrenci grubu medya içeriklerinden en çok etkilenen kesimlerin “kadınlar” ve “çocuklar” olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında dersi alan öğrenci grubu sadece çocukların medya araçlarından daha çok olumsuz etkilendiklerini belirtmektedirler.

Medya okuryazarlık dersi almayan öğrenciler genel olarak medyadaki şiddet görüntülerinden çok etkilenmediklerini söylemiştir. Bununla birlikte “*Medyada (izlediğiniz filmde) gördüğünüz, patlama, yaralanma gibi sahneler sizi etkiledi mi, etkilediyse nasıl etkiledi?*” sorusuna şöyle cevaplar alınmıştır.

Enes: “*Yok etkilemedi. Mesela nasıl etkiledi, haksızlık*”

Muhammet- “*Beni de etkilemedi ama, orda kızı zorla götürüp bombayı eline verdiler. Bi de o Alinin eşi, onun da psikolojisi bozulmuş.*”

Gülbahar: “*Hocam beni etkilemedi zaten. Normalde gördüğümüz filmlerde karşılaşıyoruz. Arka Sokakları çok izleyen kişi var. Yani daha önceki bölümlerde de görmüşlerdir. Bu bölümü izlediklerinde de çok fazla etkilenmemişlerdir.*”

Rukiye: “*Hocam beni de etkilemedi, zaten tek bu filmde değil diğer filmlerde de var. O yüzden bir şey yok.*”

Muhammet- “*etkilemedi*”

Grubun cevapları genel olarak değerlendirildiğinde şiddet içeriklerinden çok etkilenmediklerini beyan etmektedirler. Burada temel faktör öğrencinin şiddeti şiddet olarak algılamadığı tespiti yapılabilir. Medyada özel olarak da izledikleri filmdeki şiddet sahnesini “şiddetin öğretilmesi, yayılması ve çeşitlenmesi” algısıyla değil daha çok toplumsal normlar dikkate alınarak filmin örgüsünde gelişen olayları haklılık-haksızlık bağlamında değerlendirdikleri gözlenmiştir. Örneğin Enes “*Filmde gördüğünüz cenazeler, tabutlar sizi rahatsız etti mi?*” sorusuna Enes, aslında rahatsız olmadığını ama kadına zorla bomba verilip patlatılmasını kadına haksızlık olarak değerlendirmiştir.

Yusuf ise aynı soruya “*Bi de annesi şeymiş herhalde, o kadın değil mi yanındaki çocuk. Mesela o çocuk haksız yere öldü şimdi. Gerek yoktu onu öldürmelerine.*”

Şeklinde cevaplayarak asıl odaklanılması gereken şiddet içeriğine değil film senaryosundaki olayda haksızlığa uğrayan karakterin durumuna odaklanmaktadır.

Medya okuryazarlığı dersini alan grup ile yapılan görüşme sorularında birinci gruptan farklı olarak şiddet unsurlarını büyük oranda tespit ettikleri görünmektedir. Çocukların aslında medyadaki şiddetten ciddi manada etkilendikleri ve gündelik yaşamlarını olumsuz yönde etkilediklerini görmekteyiz. Dersi alan çocuklar medyadaki şiddeti gördükçe dışarının çok tehlikeli olduğu, her yere korkarak gittiklerini, her an başımıza bir şey gelir korkusu yaşadıklarını beyan etmektedirler. Kısa cevap beklediğimiz bir soru olan *Görsel ve yazılı*

medyada yer alan şiddet haberleri ve görüntülerin günlük sosyal hayatımızdaki şiddeti arttırdığı düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna 9 öğrenci evet cevabı verirken 3 öğrenci hayır cevabı vermiştir.

Yukarıdaki bilgiye göre katılımcıların, medyadaki şiddet içeriklerinin sosyal hayattaki şiddeti etkilenme durumu verilmiştir. Medyatik şiddetin toplumsal ilişkilerin parçası haline gelmesi bir müddet sonra bu şiddet furyasının adeta normalleşmesine hizmet etmektedir. Dolayısıyla medya araçlarında sunulan şiddet içerikleri bireyler arasında hayatın bir parçası haline geldiği algısını oluşturmaktadır. Acıya duyarsız, hukuksuzluğu normal gören, kadına, hayvana ve öteki dediği tüm unsurlara şiddeti görmezden gelen ya da en azından ses çıkarmayan bireyler yetişmektedir. Görüşmeye katılan öğrenciler; *“Medyada, gerek haber olarak gerekse de film olarak sunulan şiddetin günlük hayatımızda tanık olduğumuz şiddete karşı insanlarda duyarsızlık oluşturduğuna katılıyor musunuz?* Sorusuna yaklaşımları 7 (yedi) evet cevabına karşılık 5 (beş) de hayır cevabı verilmiştir.

Yukarıdaki bilgiye göre medyadaki şiddet içeriklerinin sosyal hayattaki şiddeti duyarsız olarak etkilenme durumu verilmiştir. Buna göre katılımcıların %58,3'ü etkilendiğini düşünürken %41,7'si etkilendiğini düşünmemektedir denilebilir. Genel olarak medya okuryazarlık dersini alan öğrenciler medyadaki şiddetin bir müddet sonra normal görüldüğünü söylerken, aynı soruya dersi almayan öğrenciler toplumun duyarsızlaşması noktasına dikkat çekmemişlerdir.

2.3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde insanların gelişen teknoloji ile iletişim kurması çok kolaydır. Medya sayesinde insanlar mesafe gözetmeksizin birbirleriyle iletişim kurabilmekte ve topluluklarına hitap edebilmekte ve aynı anda dünyanın dört bir yanına görüşlerini yazılı, sözlü veya görsel olarak iletebilmektedir. Medya sahipleri bu imkânlar sayesinde insanlar üzerinde etkili olabilmekte ve istedikleri konuda kolaylıkla tanıtım ve yön oluşturabilmektedirler. Günümüz dünyasında medyanın bu etkinliğinin artık üç güçle birlikte dördüncü egemenlik gücü olduğu tartışılmaktadır. Her zaman iyi niyetli olmayabileceği düşünüldüğünde, yanlış ellerde ve yanlış şekilde kullanıldığında insanlara verilebilecek zararın büyüklüğünü tahmin etmek zor değildir. Toplumumuz ile yaşam biçimi ve medya arasındaki ilişkiyi düşündüğümüzde, bu potansiyel olumsuzluklardan en fazla etkilenecek olanlar henüz kişiliği oluşmamış ve toplumun en savunmasız çocukları olacaktır. Bu nedenle medyanın zararlı yönlerinden haberdar olmak ve olumlu yönde kullanmak için medya eğitiminin erken yaşlardan itibaren

verilmesi bir gereklilik olarak görülmektedir. Dünyada kabul edildiği gibi ülkemizde medya eğitiminin doğru yolu okullarda medya eğitiminden geçmekte ve medya okuryazarlığı dersi medya eğitiminde genel kabul görmüş bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Medya okuryazarlığı eğitimi almış ve medya okuryazarı bir birey, medyadan aldığı mesajları doğru değerlendirebilir, güvenilirliğini tartabilir, medyayı etkin ve olumlu kullanabilir. Bu sayede bireyler, şiddet olgusunun birinci adımı olarak farkında olma becerisini geliştirecekler. Şiddet türlerinin varlığını gören bireyler onun yayılımını ve bu şiddette karşı toplumların duyarsızlaşması yerine bu olguyla mücadele etmesini öğreneceklerdir.

Şiddetin toplumun her alanına yayılmasına ve çeşitlenmesine tüm insanlık tanık olmaktadır. Şiddetin boyutu her geçen gün büyüyor. Medyada gösterilen kurgusal şiddet tüm yaş grupları ile her cinsiyeti şiddet içeriğine maruz bıraktığı açıktır. Farklı şiddet biçimleri her yaş grubunu etkilemeye devam etmektedir. Bu çeşitliliğin literatüre kazandırdığı kavramlardan biri de sistematik olarak duygulara uygulanan baskı, sömürü ve tehdit olarak tanımlanan psikolojik şiddettir. Psikolojik şiddetin en fazla olduğu yerlerin başında sosyal medya gelmektedir. İletişim devrimi olarak tanımlanan çağımızda ortam ve fırsat olarak tanımlanan sosyal medya, toplumsal ve bireysel düzeyde şiddetin farklı tür ve boyutlarının farklılaştığı bir ortamdır. Günümüzde medya platformlarının ve kullanıcı sayısının artması ve çeşitliliğinin artmasıyla birlikte gençler, sosyal medya platformlarını daha yoğun kullanırken bu yeni ve farklı deneyim ortamının etkilerine daha fazla maruz kalmaktadır.

Medyayı çeşitli amaçlarla kullanan gençler, hayatlarının büyük bir bölümünde belki de farkında olmadan psikolojik şiddete maruz kalıyorlar. Medyada kadın ve erkeklerin psikolojik şiddete maruz kalma durumları, psikolojik şiddetin etkileri, kadın ve erkeklerin psikolojik şiddet düzeyleri farklılaşabilmektedir. Araştırmamızda medya okur-yazarlığı dersi alan öğrencilerin şiddeti algılama biçimi incelenmiştir. Buna göre kullanılan medya okur-yazarlığı ölçeği içinde erişme becerisi ile analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin pozitif ilişkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Sonuçlar medya okuryazarlığı eğitimi alanların erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin almayanlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlara benzer olarak Tan (2015)'in Araştırması kavramsal çerçevesini oluşturmayı sağlayan doküman incelemesinden elde edilen bilgiler betimsel analiz yoluyla, katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler ise sırasıyla içerik analizi yöntemleriyle analiz edilmiştir. Sonuçlar, medya okuryazarlığı dersinin etkililiğinin, medya

kullanıcılarının ihtiyaç ve ilgi alanlarına yönelik bir müfredat, öğretmen yetiştirme, veli işbirliğini sağlama ve okullarda gerekli teknolojik koşulları hazırlama konusundaki eksiklikler nedeniyle istenilen düzeye ulaşmadığını göstermektedir¹

Ek olarak 85 ve üstü puana sahip olan öğrencilerin erişme, analiz, değerlendirme ve iletme becerilerinin diğerlerinden daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. 8.sınıf olanların erişme ve değerlendirme puanları diğerlerinden yüksek olarak bulunmuştur.

Avcı ve Gürçay (2013)'ın araştırması Adana ilinde bulunan bir özel ve on bir resmi ilköğretim okulunun 7. ve 8. sınıflarından seçilen 964 kız ve 1156 erkek toplam 2120 öğrenci bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu çalışmada öğrencilere Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği, Saldırganlık Anketi, Algılanan Çok Boyutlu Şiddet Kaynakları Envanteri ve Çocukların Ebeveynler Arası Çatışma Algısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verileri, Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlar, ebeveynler arası çatışma dışındaki değişkenlerin bu model üzerinde olumlu etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Medya-akran etkileri ile fiziksel şiddet arasındaki ilişkide şiddete yönelik tutumların kısmi aracılık rolüne sahip olduğu, medya-akran etkileri ile sözlü şiddet arasındaki ilişkide ise tam aracılık rolüne sahip olduğu bulunmuştur².

Öğrenciler medyadaki şiddet görsel ve davranışlarının sosyal hayatı ve şiddet algısını duyarsızlaştırdığını düşünürken uygulama olarak gerçeğe dönüşmeyeceğini savunmaktadır.

Televizyon programlarındaki şiddetin Ortaöğretim öğrencileri üzerindeki yetiştirme etkisini araştırmayı amaçlayan bu çalışma, Gerbner ve al. Yetiştirme teorisine göre, televizyon izlemek izleyicilerin diğerlerine olan güvensizliğini çok artırır, dünyanın zalim ve tehlikeli olduğu algısını eker ve toplumda şiddetin gerçekte olduğundan veya gerçek şiddetten daha büyük olduğunu düşünmeye sevk eder. Toplumda etkisi yavaş, birikici ve uzun vadeli. Ayrıca çevresel faktörler ve sosyo-demografik değişkenlerle etkileşim halindedir. Yetiştirme Analizi çerçevesinde yürütülen bu çalışma, xiulian araştırmalarının üç temel ayağından biri olan ortaöğretim öğrencilerinin televizyon izleme uygulamalarının toplumsal gerçeklik algıları üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Örneklem, tabakalı örnekleme tekniğine ve popülasyonu temsil etme kriterlerine göre belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü %95 güvenirlilik düzeyi ve 0,03 örnekleme hatasına göre 674; toplam 697 anket uygulanmış ve bazı yetersiz ve yanlış anketler elendikten sonra verilerin analizi için toplam 640 anket

¹ Tan, O. (2015). Medya okuryazarlığı eğitimi: öğrenci, öğretmen, aile bağlamında örnek bir araştırma.

² Avcı, R., & Gürçay, S. S. (2013). Ebeveynler arası çatışma, akran ve medya etkileri ile ergenlerdeki şiddet davranışı arasındaki ilişkiler: Şiddete yönelik tutumların aracı rolü.

kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin %45,3'ünün 2 saatten az, az televizyon izleyenlerin %54,7'sinin çok izleyenlerin ise 3 saat ve daha fazla televizyon izlediği görülmektedir. Ayrıca şu bulgulara da ulaşılmıştır: Lise öğrencilerinde çok televizyon izleyenler ve az izleyenlere göre daha kötü dünya sendromuna sahip olanlar $t=-2,692$; $p=0,007$; çok televizyon izleyenlerin suç korkusu, az izleyenlere göre daha fazla $x^2=11,196$; $df=1$; $p=0,001$; çok televizyon izleyenlerin şiddet algısı daha yüksek $x^2=15,680$; $df=2$; az televizyon izleyenlere göre $p=0,0001$ ve suç oranları $x^2=23,509$; $df=2$; $p=0,0001$. Sonuç olarak, ortalama dünya sendromu, suç korkusu, toplumdaki şiddet oranı ve toplumdaki suçlu oranı açısından çok veya az televizyon izlemenin gelişim farklılığı sergilediği bulunmuştur. Şiddet içeriği yoğun dizi filmlerinden Kurtlar Vadisi-Pusu, dizisini televizyon izleme süreleri, çok izleyenlerin az ya da hiç izleyenlerden, kızların erkeklerden daha fazla cinsiyetçi fikre sahip olduğu belirlendi. Ortalama dünya sendromu ve suç korkusu üzerinde yetiştirme etkisi vardır. Buna göre televizyon izleme ve şiddet içerikli televizyon programlarını izleme süresinin ortalama dünya sendromu ve suç korkusu üzerinde yetiştirme etkisi olduğu belirlendi³.

Başka bir araştırmanın bulgularına dayalı olarak; Medya okuryazarlığı derslerinin tutumları ile medyanın medya algısına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamakta, öğrenciler medya araçlarını aynı sırada tercih etmekte ve internet, televizyon, dergi, gazete, radyo, Anlamsal farklılık olduğu, medya okuryazarlığının gereksiz bir ders olarak algılandığı, medya okuryazarlığı ile ilgili konuların derste işlenmediği ve bu derse ayrılan sürenin diğer branş derslerinin tamamlayıcısı olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır⁴.

Medya mesajlarını doğru okuyamayan, onları olması gerektiği gibi değerlendirme ve analiz yetisi bulunmayan bireylerin yoğunluğu o toplumu kolay yönlendirilen, sömürülmeye müsait durumlara sokar. Bununla birlikte medya mesajlarını doğru okuyamamak; erkek egemen toplumun devamlılığını sağladığı gibi, toplumsal cinsiyetten habersiz, şiddet olgusunu tanımayan, eksik tanımlayan, şiddeti normal gören ve şiddet çeşitliliğine hizmet ederek onun yeniden üretilmesini sağlayan toplumlar inşa eder. Özellikle ülkemizdeki toplumsal çeşitliliğin fazlalığı medyanın buna yönelik kapsayıcı bir politikasının olmaması, toplumsal cinsiyet olgusuna medyanın ve diğer alanların hizmet etmesi en azından var olan bu

³ Taylan, H. H. (2011). Televizyon programlarındaki şiddetin yetiştirme etkisi: Konya lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 355-367.

⁴ BEKTAŞ, Y. A., & ALVER, M. (2015) Medya Okuryazarlığı Dersine İlişkin Öğrenci Tutumları ile Öğretmen ve Öğretmen Adayı Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 546-572.

temel sorunun ortadan kalkmasını engellemektedir. Bugün kadın cinayetlerinin neredeyse tümünde toplumsal cinsiyet gerekçesi yatmaktadır. LGBT+ bireylere, Kürtlere, Ermenilere, sokak hayvanlarına, Alevilere yönelik şiddet hareketlerinin temelinde bir çok sosyolojik neden olmakla birlikte medyanın kapsayıcı, eşitlikçi ve her kesimin temsil edildiği bir yapıda olmaması bu şiddet kaynaklarını beslemektedir.

Günümüz medya muazzam bir güce erişmiştir. Çocuk medyası da bununla birlikte büyümüş ve küresel bir güç haline gelmiştir. Çocukların gelişiminde medya araçların olumlu ve olumsuz birçok etkisinin olduğunu biliyoruz. Çocukluk dönemini 4 farklı aşamaya bölen Piotrowski, (2013) bebeklik, erken çocukluk, orta dönem çocukluk ve ergenlik, bu dönemlerde çocuğun medyada izlediği ve ilgisini çeken içeriklerini değiştirdiğini söyler. Buna bağlı olarak da içerikten etkilenme durumları da farklılıklar göstermektedir. 3-6 yaş arası erken çocukluk döneminde çocuklar gerçek hayat ile hayali ve kurguyu ayırt edemezler. Bu dönemde kıskançlık, suçluluk ve utanma gibi bazı duyguların geliştiği ve hissedildiği dönemdir (Piotrowski, 2013:52-53). Bu dönemde medyada çok zaman geçirilmesi içeriklerin sağlıklı verilmemesi çocuğun kişilik yapısında ciddi duygusal sorunlara neden olacaktır. Bu noktada medya araçlarına bazı öneriler aşağıda açıklanmıştır.

Medya araçları sahip oldukları imkânlar sayesinde milyonlarca insana ulaşabilmektedirler. Bu onların gücünün ne kadar büyük olduğunu gösterse de aynı zamanda onların görev ve sorumluluklarının yükünün de bir temel göstergesi olmaktadır. Medya araçları içeriklerinin sunumunda kullandıkları dil, görseller ve üslupları medyatik şiddetin öğrenilmesi, çeşitlenip yayılmasına ve şiddetin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Bu olaydan en çok etkilenen kesimin çocuklar olması, toplumların geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Cinayet haberleri veren medya tecimsel kaygılarla olaya yaklaşarak olayın nasıl yaşandığını, fotoğraflarını, kurbanın adeta neler hissettiğini ince ayrıntısına kadar izleyicisine sunmaktadır. Belki şiddet haberlerin ilgi görmesi ya da rekabet arzusuyla şiddet konuları oldukça fazla işlenmektedir. Ülkemizde özellikle kadına yönelik şiddetin yaygın olması bu konunun hikayeleştirerek televizyon ve diğer kanallarda ayrıntı aktarılması, manşetlerin eril dille yazılması toplumsal cinsiyeti de körüklemektedir. Burada asıl mesele toplumsal şiddetin medyatik dille magazine edilmesi, “normal” olarak lanse edilmesidir.

Eril hakim iktidarların, kendi ideolojik temellerini sağlamlaştırma ve eril iktidarı sürdürme noktasında da medya araçları oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. ideolojik bakış açısı gerçekleri ters yüz edebileceği gerçeğinden hareketle medya araçlarının gerçek bir şiddet haberini maskeleyerek verebileceği/verdiğini unutmamak gerekir. Mardin ideoloji

konusunda; ideolojinin üç şey çağrıştırdığı, bunlardan ilki gerçeğin insanlara yansımada içinde bulunduğu ortamın etkisiyle sapmaya uğradığı ve insanlarda yanlış görüş ve imgeler oluşturduğu, ikincisi bu sapmanın engellenebildiği bir yöntemin var olduğu ve aydınların gerçek olmayan soyutlamalar üzerinde durduklarını söyler (Mardin, 1997:24).

Toplumsal şiddetin azaltılması, şiddet algısının yükseltilmesi ve daha az şiddet görülen toplum inşasında medyaya şu görevler düşmektedir;

a- Haber sunumunda dil ve üsluba dikkat etmelidir. “namus cinayeti”, “koca ve ya eş” gibi ifadelerin kullanılması, olayın temeli olan şiddet yerine “namus” ya da “aile içi bir problem” miş gibi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla cinayetin yaptığı kısmen de olsa “haklılık” alt mesajı verilmektedir. Bu şekilde medya araçları faili ve kurbanı aile söylemiyle özel alanda ve onları karı-koca statüsüyle gören bir bakış açısıyla haberleştirmektedir. Çünkü kullanılan dil ve söylem toplumsal egemenlerin dayandıkları cinsel, etnik ve dinsel farklılıkların savaşım alanıdır (Altun ve Toker, 2015:128-129).

b- Şiddetin yeniden üretilmesine dönük görseller ve videolar verilmemelidir. Şiddet gören kadınların kişilerin yaralarının, darp alanlarının, çıplak yerlerinin, ölü hallerinin gösterilmesi şiddet tüketimini özendirici etkisi olmaktadır. Olayın sansasyonel hale gelmesi söz konusu olumsuz etkiyi de artırmaktadır. Ayrıca bu durum şiddetin normalleşmesi ve sıradanlaşmasına da hizmet etmektedir.

c- Televizyonlarda gösterilecek filmlerin içeriğindeki şiddet sahneleri, şiddeti estetize eden yücelten değil tam tersi onu olumsuzlayan ve toplumun değer yargılarıyla onu anormal gösteren şekilde olmalıdır.

d- Şiddet sahneleri içeren film ve haberler daha ileri saatlerde verilmelidir. Ülkemizde de uygulanan akıllı işaretlerle izleyici uyarılmalıdır.

e- Medya okuryazarlığı dersi ilkökul seviyesine kadar inmeli bu dersleri verecek öğretmenlerin ayrı eğitimlere alınmalıdır. Ders içerikleri zenginleştirilmeli ve “boş ders” algısı biran önce son bulmalıdır.

f- Öğrenci velileriyle planlı olarak medya okuryazarlığı konusunda seminerler ve toplantılar yapılmalıdır.

g- Medya araçları eşitlikçi, demokratik, sevgi ve saygıya dayanan bir politika gütmelidir. Bununla birlikte farklılıkları dikkate alan, eşit fırsatlar sunan yayınlar yapmaları gerekmektedir.

Yaptığımız araştırma bize şunu gösterdi ki; medya okuryazarlık eğitimi ilkökul yıllarında mümkünse en erken yaşlarda verilmesi gereken bir eğitimidir. Medya araçlarının etki gücünün kendini en çok hissettirdiği yaş grupları erken çocukluk dönemidir. Bireylerin

dolayısıyla toplumların çok olumsuz sonuçlarla karşılaşabilecekleri tehlikeler barındıran medya karşısında medyayı izleme, mesajlarını doğru okuma, analiz etme, değerlendirme ve iletme becerilerine sahip bireyler yetiştirmek kaçınılmazdır. Özellikle şiddet alımlamaları konusuna eğildiğimizde, medya eğitimi alan öğrencilerin medyatik şiddeti tespit etme, şiddetin yayılımı ve öğretilmesinin nasıl olduğunu görme noktasında belirgin bir farkındalık ortaya koymuşlardır. Araştırmamız medyatik şiddetin alımlaması ile sınırlı kalmıştır. Yapılacak diğer çalışmalarda medya eğitiminin çocukların sosyal hayat becerilerine, aile ilişkilerine, olay ve olguları yorumlama biçimlerine, medya içeriklerini yorumlama güçlerine etkileri gibi konularda medya okuryazarlık eğitiminin önemi ortaya çıkarılabilir.

KAYNAKLAR

Akçalı, Selda İçin. ve Akçalı Selda İçin (ed.). (2015). *Tüketim Toplumunda Çocukluğun Yitişi, Çocuk ve Medya*. Ankara: Nobel Yayınları.

Atay M. ve Öncü, E. Ç., Akçalı Selda İçin (ed.). (2015). *Elektronik Bakıcı; Televizyon, Çocuk ve Medya*. Ankara: Nobel Yayınları.

Akçay, G. Zeynep. (2018, Aralık). *Televizyon Ekranıyla Melezleşen Çocuk Oyunları*, Cumhuriyet Üniversitesi. İletişim Dergisi. s. 116-139. doi: 10.16878/gsuilet.500052

Alp, K . (2014). *Feminist Sanatta Beden ve Yabancılaşma*. Art-e Sanat Dergisi. 7/14, 338-365. web sitesinden erişilen adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduarte/issue/20735/221618>

Altun, D. ve Toker, H. (2015). Toplumsal Şiddetin Aktarım Yoluyla Yeniden Üretilmesi: Basının Televizyonlaşması Bağlamında Şefika Etik Cinayeti. doi: 10.18094/si.26839

Alperen, A. ve Salur, H. (2008). *Hannah Arendt'te Şiddet ve Şiddetin Kaynağı Üzerine Din Sosyolojik Bir İnceleme*. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8/1. 65-95. web sitesinden erişim adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/cuilah/issue/4174/55020>

Arslan, M. (2017). *İktidar ve Medyatik Şiddet: Özgecan Aslan ve Şefika Etik Cinayetleri Analizi*. Marmara İletişim Dergisi. 27, 135-160. doi: 0.17829/midr.20172729526

Arslan, A. (2006). Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. *Journal of Human Sciences*. 1(1). web sitesinden erişim adres: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/162>

Arslan, H . (2014). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı Kapsamında Çocuk Odaklı Haber ve Programlar Üzerine Bir Değerlendirme*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1/2. 70-79 . Doi: 10.30803/adusobed.188811

Aslan, A. Turgut, Y.M. Göksu, İ. ve Aktı Aslan, S. (2019). *Çocukların Medya*

Okuryazarlık Düzeylerinin ve Kullanım Alışkanlıklarının Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi. 39/2. 793-815. Web erişim adres: <http://www.gefad.gazi.edu.tr/en/download/article-file/777396>

Atay, M. Öncü, E. C. ve Akçalı, S. İ. (ed). (2015). *Elektronik Bakıcı; Televizyon, "1. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı: Milenyumda Çocuk ve İletişim"* adlı konferansta sunulan bildiri, (Ekim 2003). Ankara: Nobel Yayınları.

Avcı, R., & Güçray, S. S. (2013). *Ebeveynler arası çatışma, akran ve medya etkileri ile ergenlerdeki şiddet davranışı arasındaki ilişkiler: Şiddete yönelik tutumların aracı rolü*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(4), 1995-2015.

Aydemir, M . (2014). *Medyada Şiddetin Dönüşümüne Bilinçaltı Etki Yöntemleri Ve "Mutlu Şiddet" İlişkisi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 3, 166-170 . doi: 10.18493/kmusekad.33073

Şakı Aydın, O. (2007). *Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi. /2, 119-131. Erişim adresi: <https://hdl.handle.net/11467/332>

Balaban, J., Ünal, F. ve Küçük, M. (2008, Mayıs 6-8). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersinin Amaçlarının ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*. VIII. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı: Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Bayrakçı, M . (2013). *Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması*. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi. 0 (14), 198-210 . Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/sakaefd/issue/11210/133874>

Bektaş, Y.A ve Alver, M. (2015). *Medya Okuryazarlığı Dersine İlişkin Öğrenci Tutumları ile Öğretmen ve Öğretmen Aday Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(3), 546-572.

Bilici, G. E. (2017). *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1991). *Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Büyükbaykal, C. I. (2018). *Medya Okuryazarlığı Eğitimi*. İstanbul: Der Yayınları.

Büyükbaykal, G. (2012). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. İstanbul Üniversitesi. İletişim Fakültesi Dergisi. 0/28. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22861/244105>

Can, Y. (2019). *Televizyon Dizilerindeki Şiddet Kültürünün Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Etkisi* (yüksek lisans tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (556156).

Cangöz, İ. (1999). *Kitle İletişim Kuramlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması* (doktora Tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (92163).

Çetinkaya, S. (2008). *Bilinçli Medya Kullanıcıları Yaratma Sürecinde Medya Okuryazarlığının Önemi* (yüksek lisans tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (228331).

Çoban, S. (2012). *Gramsci, Hegemonya ve Kapitalizm*, 1th International Interdisciplinary Social Inquiry Conference, Bursa. Erişim adres: https://d1wqtxs1xzle7.cloudfront.net/20222928/Gramsci__Hegemonya_ve_Kapitalizm.pdf?1340458085=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DGramsci_Hegemonya_ve_Kapitalizm.pdf&Expires=1621062981&Signature=Jn7NkF-LQ3PDDwKTW2AIG~AhorUzU~kGw0jZzUL-ylVjOhDJK7XLaPqX7zmSFHetb1jKYIp4YjGocqvzixh9D1ZcfLE7ELUW8e7NZx6NPGTZWrkKGAYguFdavED7Zfhv7P3R9dOcbugLvEYs3o1QcAR68IAEfSu5TmwI2YzNP9nqIhkiJZC34zZ0jFqZ0NYcTLI8SagWT4-qblOB3OEUwy4RLWvgnAM2pUkA~ynzTunO60AwNddaFMy2b6FJn5YWouA128ix9Eww2LyJ5e~dEJEYB15IpyUDnBdsuXCf4kQw9rIHG2sBrxY2ArF4ixuICzg8gim8FtfHNSvkaJyHEQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

Ercan E. ve Demir, F. (2015). *Yetiştirme Kuramı: Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Yapılan Araştırma*. Gümüşhane Üniversitesi. İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3/1 , 127-144. DOI: 10.19145/guifd.10613

Doğan, H. (2012). *Şiddeti Görünür ve Meşru Kılan Görsel Kültürün Antropolojisi (Arka Sokaklar Örneği)* (doktora tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (330395).

Doğanay, G. (2018). *Siyaset Alanını Arındırma: Hannah Arendt'i Yeniden Düşünmek*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 20/2. 211-231. Erişim adresi: <https://doi.org/10.16953/deusosbil.321664>

Erişti, B. ve Erdem, C. (2017). Development of a media literacy skills scale. *Contemporary Educational Technology*, 8/3. 249-267.

Filiz, A. Ve Akçalı, S. (ed.). (2015). *Tüketici Kitleler Olarak Çocuklar ve Çocuk Dergileri Uygulaması*. Çocuk ve Medya. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Güleç, C. (1992). *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*. Ankara: Verso Yayıncılık.

Güllüoğlu, Ö. (2012). *Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme*. Erişim adresi: <https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/O%CC%88zlem%20GU%CC%88LLU%CC%88OG%CC%86LU.pdf>

Hökelekli, H. (2007). *Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler, Değerler Eğitimi Dergisi*. 5/14, 61-78. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29187/312516>

Balcıoğlu, İ. ve Kılıç, Ö. (2008). *Şiddet Bir İletişim Biçimi midir?* Dirim Tıp Gazetesi, 83, 93-97. Erişim adresi: http://dirim.com/Dirim_2008-3_files/S%CC%A7iddet%20Bir%20I%CC%87letis%CC%A7im%20Bic%CC%A7imi%20midir%20%3F.pdf

İnceoğlu, Y. (2016), *Medyayı doğru Okumak*. Türkoğlu, N. ve Cinman Şimşek, M. (ed.). Medya Okuryazarlığı (s. 19-24). İstanbul: Pales Yayınları.

Şükran, K. (2007). *Fantastik Çocuk Kitaplarında Uzamın İmgesel İşlevi ve Şiddet*. Çankaya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Journal of Art and Sciences, 7, 61-72. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/45260>

Ker-Dincer, M. ve Yılmazkol, Ö. (2015). *Televizyon: Çocuklara “Gerçek Hayat”ı Şiddetle Öğreten “Çağdaş Masal Anlatıcısı.”* Çocuk ve Medya (s. 189-210). Ankara: Nobel Yayınları.

Kocacık, F. (2001). *Şiddet Olgusu Üzerine*. Ç.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, cilt 2/ 1, 2-7. Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/88.pdf>

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu. (2007). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Erişim adresi: <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/program.pdf>.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). *Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı*. (2008). Erişim adresi:

Kutoğlu, Ü. (2016). *Medya Okuryazarlığı ve Çocuk eğitimi*. Türkoğlu N. ve Cinman Şimşek, M. (ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 99-112). İstanbul: Pales Yayınları.

Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları-Teoriler ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Mardin, Ş. (1997). *İdeoloji: Toplu eserleri 3, İletişim Yayınları, İstanbul*.

Maigret, E. (2019). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2018). *Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı*. Erişim adresi: [https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018813172123543-7%C3%96P%202018-83%20Medya%20okur%20yazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20\(7%20veya%208.%20s%C4%B1n%C4%B1f\).pdf](https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018813172123543-7%C3%96P%202018-83%20Medya%20okur%20yazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20(7%20veya%208.%20s%C4%B1n%C4%B1f).pdf)

Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2008). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf

Mora, N. (2008). *Medya ve Kültürel Kimlik*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5/1. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/reader/268072160>

Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Eğitim Daire Başkanlığı, Ankara.

Mutlu, E. (2012). *Televizyon, Çocuklar ve Şiddet*. İstanbul Üniversitesi. İletişim Fakültesi Dergisi, s.41-77. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22888/244869>

Nalçaoğlu Timisi, N. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Ders Notları. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/radyotelevizyonsinema_ue/kitleiletisimkuramlari.pdf

Oskay, Ü. (2017). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Oskay, Ü. (2017). *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri: XIX. Yüzyıldan Günümüze Kuramsal bir Yaklaşım*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Oya, P. ve Akçalı, S.İ. (ed.). (2015). *Çocuk Temsilleri ve Medya Okuryazarlık Eğitimi*. Çocuk ve Medya. (s.129-156). Ankara: Nobel Yayınları.

Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları, Kavramlar, Okullar, Modeller*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özer, Ö. (2016). *Televizyonun Medya Özelinde Bilinç Altına Yaptığı Etkiye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma*. Türkoğlu N. ve Cinman Şimşek, M. (ed.). *Medya Okuryazarlığı*. (s. 287-305). İstanbul: Pales Yayınları.

Özer, Ö. (2017). *Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme*. Marmara İletişim Dergisi. 27. 1-19. DOI: 10.17829/midr.20172729519

Penpeçe D. Ve Yılmaz, E. (2014). *Demografik değişkenler ve dizi türünün mecralarına etkisi üzerine bir araştırma*. İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi. 2/1, s.1-10. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iicder/issue/31643/347015>

Piotrowski, J. T. (2013). *Medya ve Çocuk Gelişimi*, (ed. Mustafa Ruhi, Şirin), I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, Bildiri Kitabı, Çocuk Vakfı Yayınları, Cilt 2.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) (2006). *İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları*. Erişim adresi: <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-kamuoyu-arastirmalari/3890/5248/ilkogretim-cagindaki-cocuklarin-televizyon-izleme-aliskanliklari-arastirmasi-2006.html>

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). (2016). *Türkiye’de Medya okuryazarlığı*. Erişim adresi: http://www.medyakuryazarligi.org.tr/menu_goster.php?Guid=E56CE034-6CEB-41AE-A12C-B618EBEA461B&MenuId=2, Erişim tarihi:05.05.2021

Sağkal, A. S. (2011). *Barış Eğitimi Programının, İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri, Empati Düzeyleri ve Barışa İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (yüksek lisans tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (286515).

Sarı, Ç.K. (2014). *İzleyici Araştırmaları ve Politik İmkan Sorunu*. Moment Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Dergisi. doi.org/10.17572/mj2014.2.241269

Savaş, G. (2006). *Kitle iletişim araçlarına eleştirel bir yaklaşım*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Erişim adresi: <https://j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/160>

Scott, J. W. (2010). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi, Kültür*. Erişim adres: <http://www.feministyaklasimlar.org/wp-content/uploads/2013/05/12-9.TOPLUMSAL-CINSIYET.pdf>

Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). (2012). *Türkiye’nin en büyük gençlik araştırması*. Erişim adres: <https://www.setav.org/turkiyenin-en-buyuk-genclik-arastirmasi/>

Sever N. (1998). *Kitle İletişim Araştırmalarında İki Yaklaşım: Liberal ve Eleştirel Kuramlar Farklılıklar ve Yakınlaşmalar*, Kurgu Dergisi. 15, s. 44-53. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekurgu/issue/16248/170369>

SİM, Ş . (2012). *Medya ve Şiddet*. İstanbul Üniversitesi. İletişim Fakültesi Dergisi. 0/3. s.127-131. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22889/244898>

Şahin, M. (2012). *Medya Okuryazarlığı Dersi Alan Ve Almayan İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Medya Tüketim Alışkanlıkları Farklılaşması*. (yüksek lisans tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (317328).

Şan, M. K. ve Hira, İ. (2007). *Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi*. Erişim adres: http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/frankfurt_okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf

Tan, O. (2015). *Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Öğrenci, Öğretmen, Aile Bağlamında Örnek Bir Araştırma*. (doktora tezi). <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/2672>' dan erişildi.

Taşkıran, Ö. N. ve Varlı, M. (2012). Türkiye profili (Ed: N. Taşkıran Öncel). Kocaeli: Umuttepe Yayınları, ss.415.

Taylan, H. H. (2011). *Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Kuramına Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. (doktora tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (280966).

Türkoğlu, S. (2014). *Kadına Yönelik Şiddeti Özendiren Diziler Üzerine Etki Araştırması*. Atatürk İletişim Dergisi, 7. s. 143-160. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/394274>

Erdoğan, F., Uysal, H.T., Altın, A. Ve Saki, E. (2015). *Televizyon Eğilimi, Özdeşleşme ve Medya Okuryazarlığı Kavramlarının İlişkilendirilmesi: Ergenlik Dönemindeki Çocuklara Yönelik Bir Araştırma*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 39. Erişim adres: https://www.researchgate.net/publication/281397348_Televizyon_Egilimi_Ozdeslesme_ve_Medya_Okuryazarligi_Kavramlarinin_Iliskilendirilmesi_Ergenlik_Donemindeki_Cocuklara_Yonelik_Bir_Arastirma

Varol, S . (2011). Frankfurt Okulu'ndan Postmodernizme Televizyona Dair Eleştirel Perspektifler. Erciyes İletişim Dergisi, 2 /1. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiletisim/issue/5864/77614>

Yengin, H. (2012). *Bir İletişimsizlik Biçimi: Şiddet*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 4, s. 148-150. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22888/244874>

Yılmaz, G. (2014). *Medya şiddetinin çocuklar üzerine etkileri*. Bükler, H. Ve diğerleri (ed.). Çocuk ve Şiddet: toplumsal şiddet cenderesinde çocuklar, cilt 3, 5. Uluslararası risk altında ve korunması gereken çocuklar sempozyumu seçilmiş bildirileri. s. 29-41. Erişim adres: <file:///C:/Users/Pc/Downloads/ChildrenandViolenceVolume3.pdf>

Yurdakul, H. (2018). *Kitle iletişiminde haber ve etki: Liberal ve eleştirel yaklaşımlar*. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi. 1, 62- 78. Erişim adres: https://www.academia.edu/38228756/Kitle_ileti%C5%9Fimde_haber_ve_etki_Liberal_ve_ele%C5%9Ftirel_yakla%C5%9F%C4%B1mlar

İnternet Kaynakları:

- 1- https://www.medyakuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/ilkogretim_cagindaki_cocuklari_tv_aliskanliklari.pdf erişim, (06/05/2020)
- 2- https://tr.wikipedia.org/wiki/Albert_Bandura (erişim, 03/04/2020)
- 3- <https://prezi.com/eqqts7icxbxy/kulturel-gostergeler-ve-ekme-kurami/>
- 4- <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu> (erişim10/05/2020)
- 5- TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (erişim, 11.04.2020), (kadına yönelik aile içi şiddet istatistikleri)
- 6- <https://ailedenokula.com/siddet-nedir/> (erişim, 11.04.20)

- 7- <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/>, (erişim, 10.11.2019).
- 8- Tdk.gov.tr (erişim, 16.05.2020)
- 9- Wikipedia (erişim, 15.11.2021)

